

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İMAM MALİK'İN MUVATTA ADLI
ESERİNE ALDIĞI FAKAT AMEL
ETMEDİĞİ HADİSLERLE İLGİLİ USULÜ**

Eymen RECEP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
2021**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**İMAM MALİK'İN MUVATTA ADLI
ESERİNE ALDIĞI FAKAT AMEL
ETMEDİĞİ HADİSLERLE İLGİLİ
USULÜ**

**DANIŞMAN : Doç. Dr. İzzet SARGIN
JÜRİ : Prof. Dr. Hakkı AYDIN
JÜRİ : Doç. Dr. Alpaslan ALKIŞ**

Eymen RECEP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
2021**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İMAM MÂLİK'İN MUVA'TTA ADLI ESERİNE ALDIĞI
FAKAT AMEL ETMEDİĞİ HADİSLERLE İLGİLİ USULÜ**

Eymen RECEP

Danışman : Doç. Dr. İzzet SARGIN

Yıl :2021; Sayfa: 92 + VI

Jüri : Doç. Dr. İzzet SARGIN (Başkan)
: Prof. Dr. Hakkı AYDIN (Üye)
: Doç. Dr. Alpaslan ALKIŞ (Üye)

İmam Mâlik'in Muvatta eseri meşhur hadis kitaplarından olup Mâlikî fıkıhı ve usulünün birincil kaynağıdır. İmam Mâlik Muvatta'sında zikrettiği bazı hadis ve haberleri reddedip bunlarla ameli kabul etmemiş ya da tevil ederek zahirine göre amel etmemiştir. İmam Mâlik'in kabul edip kitabına dahil ettiği ve senetleriyle zikrettiği bu hadislerle amel etmemesi, ilim ehlinin bazıları tarafından hoş görülmemiştir.

Bu tez de bir usul araştırması yaparak İmam Mâlik'in mevzubahis hadislerle ameli terk etmesinin altında yatan sebepleri açığa çıkarma ve İmam Mâlik'in sahih âhâd hadisler, mürsel hadisler, sahabe sözleri ve Medine ehlinin amelinin hüccet sayılması gibi konularda usulünün ne olduğunu ortaya koyma gayesiyle yazılmıştır. Bu minvalde İmam Mâlik'in zikredip kendisiyle amel etmediği hadis ve haberler incelenmiş ve bunların İmam Mâlik'in usulündeki konumu belirlenmiştir. Bu sayede İmam Mâlik'in zikretmesine rağmen tümünden amel etmediği ya da tevil ederek zahiren amel etmediği haberlerdeki yöntem açığa çıkarılmıştır. Daha sonra amel etmemesine neden olan usulî sebeplere göre tasnif edilen hadis ve haberlerden örnekler getirilmiştir. Böylece çalışma, İmam Mâlik'in amel etmediği ve Mâlikî usulüyle çelişen hadislerdeki fikhî delaleti ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: İmâm Mâlik, Muvatta, Hadisle amel, Fıkıh usulü.

**DEPARTMENT OF BASIC ISLAMIC SCIENCES
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAS SUTCU IMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**IMAM MALİK AUSULI APPROACH REGARDING HADITHS
WHICH HE MENTIONED IN MUATA'A BUT DID NOT
EMPLOY**

Eymen RECEP

Supervisor : Doç. Dr. İzzet SARGIN

Year : 2021; Pages: 92+ VI

**Jury : Assosc. Prof. Dr. İzzet SARGIN (Chairperson)
: Prof. Dr. Hakkı AYDIN (Member)
: Assosc. Prof. Dr. Alpaslan ALKIŞ (Member)**

Imam Malik's Muata'a is one of Sunna famous books. It is the first reference of Malik's Fikh and Ausul. Malik mentioned in his Muata'a some Hadith that Fukaha employed and used as evidences, but Malik did not employ them and refused them, or interpreted them in a different way and did not employ the apparent meaning. This act of Malik was disapproved by some scholars, as he did not employ Hadiths which he himself, in his Sanad, mentioned, approved of and wrote in Muata'a.

This research comes to clarify, through Ausuli study, the reasons why Malik gave up employing these Hadiths. It uncovers Malik's Ausuls concerning dealing with Sahih Ahad Hadiths and Mursal Hadiths, in addition to the sayings of Prophet's Companions, may Allah be pleased with them, and the behavior of Ahil Al-Madina and its authority. This research, also, clarifies the reasons why Malik mentioned some Hadiths but did not employ them. Then, through inducing Hadiths that he mentioned and did not employ and putting them before Malik's Ausul, Ausuli approach that Malik followed is shown regarding rejecting these Hadiths and not employing them or interpreting them in a different way and not employing their apparent meaning. After that, this research gives examples of these Hadiths and shows the fikhi semantic of Hadith that Malik did not employ, in addition to Ausuli reason for which Mailk did not employ this semantic or its interpretation.

Keywords: Malik Muata'a, Ahil Al-Madina behavior, employing of Hadith, Ausul Al-Fikh

ÖN SÖZ

Sünnet, İslam hukukunun aslî kaynaklarından ikincisidir. Şüphesiz fıkıh alimleri delil göstermede ve hüküm çıkarmada sünnete dayanmaktadırlar. Her fakihin şerî delilleri kabul ve onlardan fikhî bir hüküm çıkarma noktasında takip ettiği bir usulü vardır. Fakihlerin şerî hükümlerde ihtilafa düşmesinin en önemli sebeplerinden biri de şerî delillere karşı tutumlarıdır. Sünnet delili de bu delillerden biridir; nitekim bir hadisin söylenmiş ve doğrulanmış olması kesin bir delil kabul edilip onunla amel edilmesi gerektiğini göstermemektedir. Bilakis bu, istidlal usul ve kaidelerine tabidir. Bu nedenle birçok hadisler fakihler amel etmemiş ya da bir kısmı amel edip bir kısmı bu hadisleri reddetmiştir. Bu durum keyfine göre hareket etme ya da hevaya uyma olarak değerlendirilmemelidir; çünkü böyle bir durum ancak fıkıh usulü kitaplarında ortaya konmuş kaidelere binaen gerçekleşir. Aynı şekilde senedi konusunda şüphe duyulan hadislerden bazılarıyla da amel edilmiş ve bu da yine fıkıh usul ve kaidelerine binaen yapılmıştır.

İmam Mâlik de bu alanda bilinen muteber imamlardan biridir. Onun Muvatta eserinde bazı hadisleri zikrettiği ancak bunlarla ameli kabul etmediği ya da bunları tevil edip zahiriyle amel etmediği görülmektedir. Bazı alimlerin İmam Mâlik'in bu tavrını eleştirdiği muhtemeldir; zira o Muvatta eserini yalnızca hadisleri bir araya getirmek için telif etmemiş, bu hadisleri kendileriyle amel etmek ve fikhî istidlalde bulunmak için yazmıştır. Hadis ve fikhî bir araya getirme özelliğiyle diğer hadis alimlerinden ayrılan İmam Mâlik'in, fıkıh yöntemini temsil eden Muvatta'da senediyle birlikte yer verdiği hadislerle amel etmemesi bu nedenle tartışma konusu olmuştur. Üstelik bu hadislerden bazılarında “Bununla amel edilmez.” meşhur ibaresi gibi açık ifadelerle yer vermiştir.

Muvatta kitabının Mâlikî fikhî ve usulünün birincil kaynağı olması, İmam Mâlik'in bu eserinde senediyle zikredip kendisiyle amel etmediği hadis ve haberlerdeki yönteminin bilinmesini önemli hale getirmiştir. Bunun için de İmam Mâlik'in haberleri kabul etmedeki yöntemini bilmek, rivayet etmesine rağmen kendisiyle amel etmediği hadisleri inceleyerek bunları Mâlikî usulü ile karşılaştırıp aralarındaki uygunluk ya da çelişkiyi gözlemlemek gerekmektedir. Bu çalışmayla bu olgu açıklanacak ve usul araştırması yoluyla İmam Mâlik'in rivayet ettiği hadis ve haberlerle amel etmemesinin sebepleri ortaya konacaktır.

Bu çalışmayı hazırlama sürecimin başından sonuna kadar yanımda olan, değerlendirme ve düzeltmelerinden istifade ettiğim ve çalışmanın bu hale gelmesinde katkıları bulunan sayın danışmanım Doç. Dr. İzzet SARGIN'a teşekkürü borç bilirim.

Eymen RECEP
Kahramanmaraş/2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE AMACI	1
1.2. ARAŞTIRMADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM	1
1.3. ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR	2
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI	2
2. İMAM MÂLİK'İN HAYATI	3
2.1. İSMİ VE NESEBİ	3
2.2. İLMİ HAYATI	3
2.3. HOCALARI	4
2.4. ÖĞRENCİLERİ	4
2.5. ESERLERİ	5
3. MUVATTA	7
3.1. ESERİN TELİF EDİLME SEBEBİ VE İSİMLENDİRMESİ	7
3.2. MUVATTA'DAKİ HADİS VE ME'SÛR RİVAYETLERİN SAYISI	8
3.3. MUVATTA'NIN RİVAYETLERİ	8
3.4. MUVATTA'NIN HADİS KÜLLİYATİ İÇİNDEKİ KONUMU	9
3.5. BİR HADİS VE FİKİH KİTABI OLARAK MUVATTA	10
4. İMAM MÂLİK'İN HADİSLE AMEL KONUSUDA USULÜ	11
4.1. İMAM MÂLİK'E GÖRE HADİSİN HÜCCET DEĞERİ VE HADİSLE AMEL	11
4.1.2. Âhâd Hadisle Amel	11
4.1.3. Zayıf Hadisle Amel	11
4.1.4. Mürsel Hadisle Amel	12
4.2. SAHABE SÖZÜ VE HÜCCET DEĞERİ	13
4.3. MEDİNE EHLİNİN AMELİ VE HÜCCET DEĞERİ	13
4.4. İMAM MÂLİK'İN BAZI ÂHÂD HADİSLERLE AMEL ETMEME SİNDEKİ USULİ SEBEPLE	14
4.4.1. Âhâd Hadisin Kur'an'ın Zahirıyla Çelişmesi	14
4.4.2. Hadisin Zann-ı Galip ve Karinelerin Desteklediği Başka Bir Hadisle Çelişmesi	15
4.4.3. Âhâd Hadisin Medine Ehlinin Ameliyle Çelişmesi	16
4.4.4. Âhâd Hadisin Kıyasa (Şer'i Kaideler) Aykırı Olması	17
4.4.5. Birden Fazla Sahabî Sözünün Olduğu Bir Konuda Seçim Yapma	17
5. İMAM MÂLİK'İN RİVAYET EDİP KENDİSİYLE AMEL ETMEDİĞİ HADİSLER	19
5.1. KUR'AN'IN ZAHİRİNE MUHALİF OLDUĞU İÇİN AMEL ETMEDİĞİ HADİSLER	19
5.2. ZANN-I GALİP VE KARİNELERLE DESTEKLENEN BAŞKA HABERLERE MUHALİF OLDUĞU İÇİN AMEL ETMEDİĞİ HADİSLER	30
5.3. MEDİNE EHLİNİN AMELİNE MUHALİF OLDUĞU İÇİN AMEL ETMEDİĞİ HADİSLER	51
5.4. KİYASA (ŞER'İ KAİDELER) MUHALİF OLDUĞU İÇİN AMEL ETMEDİĞİ HADİSLER	59
5.5. SAHABE SÖZLERİNİN ÇEŞİTLİ OLDUĞU KONULARDA BİRİNİ SEÇTİĞİ İÇİN AMEL ETMEDİĞİ SAHABE SÖZLERİ	77
SONUÇ	88

KAYNAKÇA.....	89
ÖZ GEÇMİŞ	

KISALTMALAR

b.	:	bin (oğlu)
kz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
h.	:	Hicri
No.	:	Hadis numarası
thk.	:	Tahkik
ts.	:	Tarihsiz
ö.	:	Ölümü
s.	:	Sayfa numarası
(s.a.v)	:	Sallallâhu aleyhi vesellem
m.	:	Miladi

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Hadis ve ahbar ile amel etme konusu fıkıh usulünün önemli konularındandır. Bir hadis bir fakih nezdinde doğrulandığı zaman onunla amel etmek için belli kural ve şartların yerine gelmesi gerekir. Örneğin ahad hadislerle, mürsel hadislerle ve sahabe sözleriyle amel etmek; hadislerin çelişmesi ve aralarında tercih yapma, nâsîh ve mensûh, lafızların delâletini araştırma gibi hususlara tabidir.

İmam Mâlik'in Muvatta eseri de meşhur hadis kitaplarındandır. Ancak İmam Mâlik, diğer hadis alimlerinden fıkıh ve hadisi birleştirmesi yönüyle ayrılmaktadır. Ahmed b. Hanbel, "Mâlik ilim ehlinin efendilerinden bir efendidir ve o hem hadiste hem de fıkıhta imamdır." demiştir.¹ Dolayısıyla İmam Mâlik'in Muvatta'sı bir fıkıh ve amel kitabıdır. Öte yandan İmam Mâlik'in bu kitabında zikredip kendisiyle ameli reddettiği ya da tevil edip zahiriyle amel etmediği birtakım hadislerin varlığı bilinmektedir. Alimlerden bazıları İmam Mâlik'i bu tavrından dolayı eleştirmiştir. Muhammed b. el-Hasen, "Medine ehlinin hadis rivayet edip onları savunduğunu söyleyenlere şaşırırız. Onlar ki bu hadisleri rivayet edip sonra bunları açık açık reddeder ve bu rivayetlerin dışına çıkarlar." demiştir.² Şâfiî ise Mâlikîlere şöyle hitap etmiştir: "Subhânallah! Nasıl Resulullah'tan bir şey rivayet edip buna muhalefet ediyorsunuz da bunun yerine kulların sözlerine itimat ediyorsunuz? Doğrusu biz sizin gibileri daha önce ne doğuda ne batıda gördük; ne de bize sizin gibilerin haberi ulaştı. Resulullah'a muhalefet etmek kimsenin haddine değildir."³ İbn Hazm da Suyûtî'nin Muvatta hakkında söylediği "Onda, Mâlik'in rivayet edip kendisiyle amel etmediği yetmiş küsur hadis vardır." sözünü nakletmiştir.⁴

Elbette İmam Mâlik de diğer imamlar gibidir; onlar da bir hadisi kendi usul ve kaideleriyle karşılaştırdıktan sonra reddetmişlerdir. Bu çalışma da İmam Mâlik'in mevzu bahis hadisleri reddetmedeki yöntemini açıklamayı ve onun bu hadisleri reddederek hadisle ameli tümüyle reddetmiş olmadığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Nitekim o, sünnete bağlılığı ve tazimi ile bilinmektedir. Ancak bu bağlılığı, hadisleri detaylı bir incelemeye tabi tutup bunları sağlam bir yöntemin süzgecinden geçirdikten sonra göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı da İmam Mâlik'in söz konusu hadislerle amel etmemesinin ardındaki usulî sebepleri açığa çıkarmaktır. Bu sebeplerin her biri için hem İmam Mâlik'in hem de diğer Mâlikî alimlerin sözleriyle desteklenmiş örnekler getirilecektir.

1.2. Araştırmada Takip Edilen Yöntem

Bu çalışma üç temel yöntemle ortaya konmuştur: İmam Mâlik'in hayatı, kitabı Muvatta, hadis ve ahbarı kabulde izlediği yol ve Medine ehlinin ameli konuları betimsel metotla ele alınmıştır. İmam Mâlik'in rivayet edip kendisiyle ameli terk ettiği ya da tevil ederek amel etmediği hadisler tümevarım yöntemiyle incelenmiştir. Sözü edilen

1 İyaz, el-Kâdî, Tertîbu'l-Medârik ve Takribu'l-Mesâlik, Matba'atu Fudâle (thk. İbn Tâvî et-Tanecî vd.), Mağrib 1956, I, 154.

2 Şeybânî, Muhammed b. el-Hasen, el-Hucce 'alâ Ehli'l-Medîne, 'Âlemu'l-Kütüb (thk. Mehdi Hasen el-Keylânî), Beyrut 1983, I, 68.

3 Şâfiî, Muhammed b. İdrîs, el-Ümm, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1990, VII, 238.

4 Suyûtî, Abdurrahmân, Tenvîru'l-Havâlik Şerhu Muvattai Mâlik, el-Mektebetu'l-Ticâriyye el-Kübrâ, Mısır 1969, I, 8.

hadislerin sunulup işlenmesi, İmam Mâlik'in amele konu etmediği fikhî delaletlerinin açıklanması, bu delaletlerin İmam Mâlik'in yöntemiyle karşılaştırılması ve muhalefet yönlerinin ortaya çıkarılması için de analiz metodu kullanılmıştır. Sonuç olarak İmam Mâlik'in rivayet edip amele konu etmediği hadislerdeki yöntemi açığa çıkacaktır.

1.3. Önceki Araştırmalar

Bu teze başladığı vakte kadar araştırmacı, İmam Mâlik'in rivayet edip kendisiyle amel etmediği hadislere ayrılan bir çalışmaya rastlamamıştır. Bu konuya işaret eden makaleler bulunsa da bunların büyük çoğunluğu İmam Mâlik'in Medine ehlinin amelini âhâd hadislere tercih etmesini merkeze almaktadır. Bu araştırmada ortaya konulacağı üzere Medine ehlinin ameli, İmam Mâlik'in bazı hadislerle amel etmemesinin nedenlerinden yalnızca biri olup asıl nedeni değildir.

İmam Mâlik'in haber naklindeki yönteminden bahsederken bu konuya değinenler de olmuştur. Abdurrahmân b. Abdullah eş-Şa'lân'ın İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye Üniversitesi bünyesinde hazırladığı "İmam Mâlik'in Fıkıh Usulü, Naklî Delilleri" isimli, 2003 yılında basılan doktora tezinde İmam Mâlik'in rivayet ettiği bazı hadislerle amel etmediği şüphesine işaret etmiş; ne var ki bu hadislerle amel etmekten İmam Mâlik'i alıkoyan sebeplere genişçe yer vermemiş ve rivayet edip amele konu etmediği tüm hadisleri kapsayan bir çalışma ortaya koymamıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırları

Bu araştırmada İmam Mâlik'in hayatı ve Muvatta eseri ayrıntılara yer vermeden kısaca ele alınmıştır. Fıkıhtaki usulü ise hadis, ahhâr ve Medine ehlinin bir konu hakkındaki icması ve hükmüne dair nakilleri kapsayan Medine ehlinin ameli üzerinden incelenmiş; İmam Mâlik'in usulüne dair diğer konulara araştırmanın kapsamı dışında olduğu için değinilmemiştir.

İmam Mâlik'in aktarıp kendisiyle amel etmediği hadisler Muvatta kitabının, ileriki bölümlerde diğer rivayetlerden üstünlüğü açıklanacak olan Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivayetinden alınmıştır. Aralarında bilinen ihtilaflar bulunan diğer rivayetler araştırma konusu yapılmamıştır.

Hadislerin Tahrîci ilk olarak İmam Mâlik'in Muvatta'sından yapılmış, daha sonra temel dokuz hadis kitabından tahricine yer verilmiştir. Bu dokuz kitapta hadisin bulunmaması durumunda ise diğer muteber hadis kitaplarından tahric yapılmıştır. Muvatta'dan yapılan tahriclerde de Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivayetine dayanılmıştır. Araştırmanın fıkıh ve usul alanında olması hasebiyle hadisler, hadis ilmine has yöntemlerle incelenmemiş ve senetler tartışma konusu yapılmamıştır.

Bir hadisin birden fazla fikhî delaleti olabilmektedir. Bu araştırmada zikredilen hadislerden istinbat edilebilecek hükümler arasından İmam Mâlik'in amele konu etmediği ya da zahiriyle amel etmediği hüküm üzerinde durulmuş ve diğer fikhî delaletlere yer verilmemiştir. Ayrıca Mâlikî alimlerin bu hükmü destekleyen sözleri verilmiş, diğer fikhî mezheplerden alimlerin sözleri ve bu fikhî delaletle amel edip etmemeleri konu edilmemiştir.

Araştırmada İmam Mâlik'i bir hadisle amel etmekten alıkoyan usulî sebep zikredilmiş, başka sebep varsa ona da ayrıca yer verilmiştir. Öte yandan Mâlikîlerin bir fikhî konudaki görüşleri doğru ya da yanlış olmaları yönünden tartışılmamıştır. Nitekim asıl amaç, usulî sebebin ortaya konması olup fikhî tartışmalar değildir.

2. İMAM MÂLİK'İN HAYATI

2.1. İsmi ve Nesebi

Tam adı Malik b. Enes b. Ebî 'Âmir b. Amr b. el-Hâris el-Asbahî'dir. Asbahî nispetini Zî Asbah'tan almıştır. İslam'ın büyük alimlerinden, ümmetin hücceti ve hicret diyarının imamıdır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Annesi 'Âliye bint Şerîk el-Ezdiyye'dir.⁵

2.2. İlmi Hayatı

Hicri 93 yılında Medine köylerinden biri olan Zülmerve'de doğdu. Daha on küsur yaşlarındayken ilim talebesi oldu. “Annem başıma sarık sarıp bana, Rebîa'ya git ve onun ilminden önce edebini öğren, derdi.” ve “İbn Şihâb'ın yaşlarında bir erkek kardeşim vardı. Bir gün babam bize bir soru sordu ve kardeşim doğru cevapladı, bense yanıldım. Babam, güvercinler seni ilim talebinden alıkoydu, deyince sinirlendim ve yedi yıl boyunca İbn Hürmüz'ün yanından ayrılmadım.” sözleri⁶ onun erken yaşta ilim talebesi olduğunu göstermektedir.

İmam Mâlik çok akıllı ve dahi bir yapıda idi. Kadı İyâz onun için “Zamanının en akıllısıydı.” demiştir.⁷ Ayrıca Ebû Hanîfe'ye “Medineli gençleri nasıl buldun?” diye sorulduğunda İmam Mâlik'i kastederek “Onlardan biri öne çıkacaksa bu sarışın, mavi gözlü olandır.” dediğini nakletmiştir.⁸

Gündüzün ortasında güneşin en kızgın olduğu vakitte Nâfi'nin yanına gider, onun sert mizacına katlanır, ondan ilim almak için onunla iyi geçinirdi. İbn Hürmüz'ün yanına da sabahdan gelir ve akşama kadar onunla kalırdı.⁹

Fetva verecek seviyeye gelip ve kendi ders halkalarına başladığında on yedi¹⁰ ya da yirmi bir¹¹ yaşında olduğu söylenir. Kendisi şöyle demiştir: “Fetva vermeye başlamadan önce ilimde benden daha üstün olanlara ‘Ben bu işte ehil miyim?’ diye sordum. Rebîa'ya ve Yahya b. Sa'îd'e sorduğumda onlar bana bu işi yapmamı söylediler.”¹² Ayrıca “Kendi elimle yüz bin hadis yazdım.” demiştir.¹³

İmam Şâfiî onun hakkında “Alimlerin adı anıldığında Mâlik onlar arasında bir yıldız gibidir.”¹⁴ ve “Sana Mâlik'ten bir hadis gelirse onu al ve kabul et.”¹⁵ demiştir. Ahmed b. Hanbel ise “Mâlik ilim ehlinin efendilerinden biridir. O fıkıh ve hadiste imamdır. Öncekilerin yolunda Mâlik gibi akıl ve edeple yürüyen kim vardır?” demiştir.¹⁶

5 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 104; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', Müessesetu'r-Risâle (thk. Şeyh Şuayb el-Arnaût vd.), Beyrut 1985, VIII, 48; İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed, Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân, Dâru Sâdır (thk. İhsan Abbas), Beyrut 1971, VI, 35.

6 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 131; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VIII, 55.

7 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 128.

8 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 140.

9 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 132.

10 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 140.

11 Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VII, 55.

12 Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VII, 62.

13 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 133.

14 Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VII, 57.

15 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 149.

16 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 154.

Mâlik b. Enes'in hicri 179 yılında,¹⁷ Rebûlevvel ayının on dördüncü gününün sabahında vefat ettiği görüşü meşhurdur.¹⁸ Medine'de vefat eden alim¹⁹ Bakî mezarlığına defnedilmiştir.²⁰

2.3. Hocaları

İmam Mâlik üç yüzü tabiînden olan dokuz yüz alimden ders almıştır.²¹ Kendisinden rivayette bulunup Muvatta'da isimlerini zikrettiği alimler ise doksan beş kişidir.²²

En önemli hocaları şunlardır:

Rebîatu'r-Re'y: Kureyşli Rebîa b. Abdurrahmân'dır. Rebîatu'r-Re'y olarak bilinir. Künyesi Ebû Osmân'dır. Medine'de müftülük yapmıştır ve müçtehit bir alimdir. Hicri 136 yılında vefat etmiştir.²³

İbn Hürmüz: Abdullah b. Yezîd b. Hürmüz el-Esam, künyesi Ebû Bekir'dir. Medine'nin fakihlerinden olup az fetvası bulunmaktadır. Ezberi kuvvetli ve kelam ilminde bilgili biriydi. Hicri 148 yılında vefat etmiştir.²⁴

Nâfi' Mevlâ b. Ömer: Nâfi' b. Circis, Abdullah b. Ömer'in azatlı kölesiydi. Künyesi Ebû Abdullah'tır. İmam, müftü, hadiste sâbit bir Medineli alimdi. Hicri 117 yılında vefat etmiştir.²⁵

İbn Şihâb ez-Zührî: Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Şihâb ez-Zührî, künyesi Ebû Bekir'dir. İmam, önde gelen bir alim, zamanının hafızıydı. Hicri 124 ya da 123'te vefat ettiği söylenir.²⁶

Yahyâ b. Sa'id: Yahyâ b. Sa'id b. Kays b. Amr el-Ensârî, künyesi Ebû Sa'id'dir. Bir allâme, tecvit üstadı, Medine'nin o zamanki alimiydi. Yedi fıkıh aliminin de öğrencisiydi. Hicri 143'te vefat etti.²⁷

2.4. Öğrencileri

İmam Mâlik'ten birçok farklı şehirden alim ders almıştır. Zehebî onun için "Hâfiz muhaddisler arasında kendisinden en çok rivayette bulunulananın Mâlik olduğunu biliyorum." demiştir.²⁸

İmam Mâlik'in en öne çıkan öğrencileri şunlardır:

Abdurrahmân b. el-Kasım b. Hâlid b. Cünâde, Mısır bölgesinin alimi ve müftüsüdür. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Yirmi yıl boyunca İmam Mâlik'in yanında

17 Muhammed b. Sa'd, et-Tabakatu'l-Kübra: Mütemmimu't-Tâbi'yyîn, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem (thk. Ziyâd Muhammed Mansur), Medine 1987, 443; İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 118.

18 İbn Sa'd, et-Tabakat, 443; İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 119.

19 İbn Sa'd, et-Tabakat, 443; İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 120.

20 İbn Sa'd, et-Tabakat, 444.

21 Nevevî, Yahyâ b. Şeref, Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Luğât, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ts., II, 78.

22 Suyûtî, Tenvîru'l-Havâlik, I, 9.

23 İbn Sa'd, et-Tabakatu'l-Kübra: Mütemmimu't-Tâbi'yyîn, 320; İbn Abdi'l-Berr, Yûsuf, et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Me'ânî ve'l-Esânîd, Vizâretu Umûmi'l-Evkaf ve's-Suûn el-İslâmiyye (thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî ve Muhammed Abdulkabîr el-Bekrî), Mağrib 1967, III, 1; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VI, 89.

24 İbn Sa'd, et-Tabakat, 327; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VI, 379.

25 İbn Sa'd, et-Tabakat, 142; İbn Abdi'l-Berr, et-Temhîd, XIII, 236; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', V, 95.

26 İbn Sa'd, et-Tabakat, 157; İbn Abdi'l-Berr, et-Temhîd, VII, 101.

27 İbn Abdi'l-Berr, et-Temhîd, XXIII, 88; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VII, 234.

28 Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', VII, 234.

bulunmuş ve İmam Mâlik'in Müdevvene'de bulunan fikhî görüşlerinden birçoğunu rivayet etmiştir. Hicri 191 yılında vefat etmiştir.²⁹

Abdullah b. Vehb b. Müslim, imam ve hâfızdır. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Medine ahalisi İmam Mâlik'in bir konudaki görüşünde ihtilaf ettikleri zaman İbn Vehb'e danışır ve onun görüşünü kabul ederlerdi. Hicri 197 yılında vefat etti.³⁰

Eşheb b. Abdulazîz b. Dâvûd b. İbrâhîm el-Kaysî, lakabı eşhebdır. Künyesi Ebû Amr'dır. İmam, allâme ve Mısır'ın müftüsüdür. Hicri 204 yılında vefat etmiştir.³¹

el-Ka'nebî; Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb et-Temîmî el-Hârisî el-Ka'nebî. Künyesi Ebû Abdurrahmân'dır. Sebt imamlardandır ve İslam alimlerinden önder bir şahıstır. Hicri 221 yılında vefat etmiştir.³²

Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî; tam adı Yahyâ b. Yahyâ b. Bekîr b. Vislâs b. Şemlel el-Leysî'dir. Endülüslüdür. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Büyük bir imam ve Endülüs'ün fakihidir. Muvatta eserini ilk olarak Ziyad b. Abdurrahman³³'dan dinlemiş, daha sonra Medine'ye giderek İmam Mâlik'ten dinlemiştir. İtikaf bablarını İmam Mâlik'ten dinlediği hususunda şüphe duymuş ve bu babları Ziyad b. Abdurrahman'dan rivayet etmiştir. Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî sayesinde Mâlikî mezhebi Endülüs'te yayılmıştır. Muvatta'nın en iyi ve en meşhur rivayeti onun rivayetidir. Hicri 234 yılında vefat etmiştir.³⁴

2.5. Eserleri

İmam Mâlik'in farklı alanlarda birçok eseri vardır. Eserlerinden bazıları sağlam bir senetle ona nispet edilirken bazılarının ona nispeti kesin değildir. En önemli eserleri şunlardır:

el-Muvatta: En önemli ve en meşhur kitaplarındandır. Halen okunup rivayet edilmektedir.³⁵ Muvatta'dan daha detaylı bir şekilde bahsedilecektir.

Risâle ile'l-Leys fî İcmâi Ehli'l-Medîne: Meşhur bir risale olup Medine ehlinin icması hakkında Leys'e yazılmıştır ve Kadı İyâz'ın Tertîbu'l-Medârik kitabında bulunmaktadır.³⁶

Risâle ile'bni Vehb fî'l-Kader ve'r-Redd 'ale'l-Kaderiyye: İbn Vehb'e yazdığı ve Kaderiyye'ye karşı iddialarını içeren risaledir. Kadı İyâz bu kitabın alanının en iyilerinden olduğunu ve İmam Mâlik'in bu alandaki bilgisine delalet ettiğini söylemiş, kitabın muttasıl senetlerini zikretmiştir.³⁷

Kitâb fî'n-Nücûm ve Hisâbi Medâri'z-Zamân ve Menâzili'l-Kamer: Yıldızlar ve ayın yörüngeleri hakkındadır. Bu alanla ilgilenen insanların itimat ettiği faydalı bir kitaptır. Kadı İyâz eserin muttasıl senetlerini zikretmiştir.³⁸

29 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, III, 244; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', IX, 120.

30 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, III, 228; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', IX, 223.

31 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, III, 262; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', IX, 500.

32 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, III, 198; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', X, 257.

33 Ziyâd b. Abdurrahman, Şebtân olarak bilinen Endülüslü fakihidir. Muvatta'yı Endülüs'e ilk getiren kişidir. Hicri 193 yılında vefat etmiştir. (Bkz.: İyâz, Tertîbu'l-Medârik, III, 116; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', IX, 311).

34 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, III, 379; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ', X, 519; İbn Hallikân, Vefeyâtu'l-A'yân, VI, 143.

35 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 90.

36 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 94.

37 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 90. Bu risale basılmamıştır.

38 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 91. Bu kitap basılmamıştır.

Risâle fî'l-Ekdıye: Kadılara yazdığı bir kitaptır. Kadı İyâz muttasıl senedini zikretmiştir.³⁹

Risâle fî'l-Fetvâ: Ebû Ğassân Muhammed b. Mutraf'a yazdığı risalesidir. Kadı İyâz senedini zikretmiş ve meşhur olduğunu söylemiştir.⁴⁰

Kitâb li't-Tefsîr li Ğarîbi'l-Kur'an: Kur'an'daki bilinmeyen kelimeleri açıkladığı kitaptır. Kadı İyâz senedini zikretmiştir.⁴¹

Kitâbu'l-Menâsik: Suyûtî'nin ifade ettiğine göre en büyük kitabıdır.⁴²

Kitâbu's-Sırr: Kadı İyâz, İbnu'l-Kasım rivayetini zikretmiştir.⁴³

Risâle fî'l-Âdâb ve'l-Mevâiz: Hârûn er-Reşîd'e yazdığı bir risaledir. Kadı İyâz senetlerini zikretmiş ve içinde bulunan münker hadislerin İmam Mâlik'in usulüyle çelişmesi nedeniyle bazı alimlerin eserin ona nispetini inkâr edip zayıf bulduklarını ifade etmiştir.⁴⁴

39 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 92. Bu risale basılmamıştır.

40 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 92. Bu risale basılmamıştır.

41 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 93. Bu kitap basılmamıştır.

42 Suyûtî, Abdurrahmân, Tezyînu'l-Memâlik bi Menâkıbı Seyyidinâ el-İmâm Mâlik, el-Matba'atu'l-Hayriyye, Mısır 1907, 40.

43 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 94.

44 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 92.

3. MUVATTA

Muvatta İmam Mâlik'in en meşhur kitaplarından olup Mâlikî fikhı, usulü ve yönteminin de birincil kaynağıdır.

3.1. Eserin Telif Edilme Sebebi ve İsimlendirmesi

Hadis kitaplarının isimlendirilmesi tasnif edilme gayesine göre farklılık arz etmektedir. Bir bölgedeki rivayetleri barındıran kitaplara muvatta adı verilir. Muhaddislerin terminolojisine göre "muvatta" da fikhî bablara göre tasnif edilen kitaplardır. Bu kitaplar Hz. Peygamber'in sözleri demek olan merfu, sahabeden gelen haberlere denilen mevkuf ve tâbi'nin sözleri olan maktu hadisleri barındırır. Muvatta türünde eser telif edenler arasında İbn Ebî Zî'b, Muhammed b. Abdurrahmân el-Medenî (h. 158), Mâlik b. Enes (h. 179), Abedân, Ebû Muhammed, Abdullah b. Muhammed el-Mervezî (h. 293) zikredilebilir.⁴⁵ Dolayısıyla İmam Mâlik'in Muvatta'sında da merfu, mevkuf ve mürsel hadislere rastlanmaktadır. Ayrıca İmam Mâlik Medine ehlinin görüşleri ve içtihatlarına da yer vermiştir. Nitekim o şöyle demektedir: "Benim kitabımda Resulullah (s.a.v)'ın hadisleri, sahabenin ve tâbi'nin sözleri, benim de içinde bulunduğum Medine ehlinin icması vardır."⁴⁶

İmam Mâlik'in Muvatta eserini telif etmesi iki sebebe dayanmaktadır:

- İbnu Abdi'l-Berr'in el-Mufaddal b. Muhammed b. Harb el-Medenî'den senediyle rivayet ettiğine göre Medine ehlinin sözlerini bir araya getirme işini ilk yapan kişi Abdulaziz b. Abdillâh b. Ebî Seleme el-Macişûn'dur. Ancak o bu telifinde Hz. Peygamber (s.a.v)'in hadislerini zikretmemiştir. İmam Mâlik'e bu eser ulaştığında o kitaba bakıp beğenmiş ve "Yaptığı şey ne güzeldir. Ama onun yerinde olsaydım önce hadislerden başlar, sonra da sözlerle bunları desteklerdim." demiştir. Daha sonra da Muvatta eserini yazmaya niyet etmiş ve bunu yapmıştır.⁴⁷
- Bu eserin Halife Ebû Ca'fer el-Mansûr'un emrine istinaden telif edildiği de söylenir. Buna göre halife İmam Mâlik'ten insanları yönlendirecek bir kitap telif etmesini istemiş, İmam Mâlik Muvatta'yı yazınca da ölene kadar yanından ayırmamıştır.⁴⁸ Bir başka rivayete göre ise halife İmam Mâlik'e şöyle demiştir: "Ebû Abdullah! Bu ilme sarıl ve hakkında kitaplar yaz. Kitaplarında İbn Ömer'in katılığından, İbn Abbas'ın serbestliğinden, İbn Mes'ûd'un alışılmadık hükümlerinden uzak dur. Hükümlerde orta yolu tut ve imamlarla sahabenin görüşlerini benimse."⁴⁹ İmam Mâlik'ten bu eserin telifini isteyen halifenin Mehdî b. Mansûr olduğu da rivayet edilir.⁵⁰
- Eserin "Muvatta" olarak isimlendirilmesi de iki sebebe dayanmaktadır:
- Ebû Hâtim er-Râzî'ye Muvatta isimlendirmesinin nedeni sorulduğunda şöyle demiştir: "Mâlik onu tasnif etmiş ve insanlar için hazırlamıştır. Bu yüzden Mâlik'in Muvatta'sı yani 'hazırladığı şey' denmiştir. Süfyân'ın Câmi'i yani 'toplayıp bir araya getirdiği şey' denmesi de bunun gibidir."⁵¹ Muvatta

45 Maraşlı, Yusuf, İlm Fahraseti'l-Hadis, Dâru'l-Marifa, Beyrut ts, 14.

46 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 72.

47 İbn Abdi'l-Berr, et-Temhîd, I, 86; Suyûtî, Tenvîru'l-Havâlik, I, 7.

48 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 71.

49 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 73.

50 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, II, 73.

51 Suyûtî, Tenvîru'l-Havâlik, I, 7.

kelimesinin türetildiği “tavti’e” kökü dilde hazırlamak, kolaylaştırmak, aşağıdakilerin seviyesine düşürmek manalarına gelmektedir.⁵²

- e) İmam Mâlik, “Bu kitabı Medine fakihlerinden yetmiş fakihe sundum, onlar da beni onayladılar. Bu yüzden kitaba Muvatta adını verdim.” demiştir.⁵³ Bu rivayetin aslındaki “muvâta’a” kelimesi onaylama anlamına gelmektedir.⁵⁴

3.2. Muvatta’daki Hadis ve Me’sûr Rivayetlerin Sayısı

Bazı alimler Muvatta’daki rivayetlerin sayısını hesaplamışlardır. Ancak bu sayı kitabın farklı rivayetlerinde değişebilmektedir.⁵⁵ Rivayet sayısını hesaplayanlardan İmam Ebû Bekir el-Ebherî, “Muvatta’da bulunan, Hz. Peygamber, sahabe ve tabîinden rivayet olunan âsârın sayısı 1720’dir. Bunlardan 600 tanesi merfû, 222 tanesi mürsel ve 613 tanesi ise mevkuttur. Ayrıca kitapta 285 adet sahabî sözü bulunmaktadır.” demiştir.⁵⁶

3.3. Muvatta’nın Rivayetleri

Muvatta kitabını rivayet eden çok kimse olup Kadı İyâz bunların isimlerini zikretmiştir.⁵⁷ Altmış küsur kişi Muvatta’yı rivayet etmiştir.⁵⁸ Suyûtî, İbn Nâsiriddîn ed-Dımaşkî’nin “İcâbu’s-Sâlik bi Ruvâti’l-Muvatta ‘ani’l-İmam Mâlik” adını verdiği bir kitap telif edip burada Muvatta’yı rivayet eden yetmiş dokuz ravinin adını zikrettiğini söylemiştir.⁵⁹ Suyûtî de bu kitapta düzenlenmiş haliyle râvîlerin isimlerini nakletmiştir.⁶⁰

Muvatta’nın en meşhur rivayetleri ise şunlardır:

Ahmed b. Ebî Bekr Ebû Mus‘ab ez-Zührî rivayeti, en hacimli rivayetlerden olup en çok fazlalık içeren rivayettir. Diğer Muvatta rivayetlerine kıyasla fazladan yüz hadis içermektedir.⁶¹

Abdullah b. Mesleme el-Ka‘nebî rivayeti, Ebû Dâvûd’un Sünen’inde temel aldığı rivayettir. Muvatta konusunda en güvenilir kişinin Abdullah b. Mesleme olduğu söylenmiştir.⁶²

Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî rivayeti: eş-Şeybânî İmam Mâlik’in yanında üç yıl kaldığını ve ondan yedi yüz hadis duyduğunu ifade etmiştir.⁶³

Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî rivayeti, Muvatta’nın en önemli rivayetlerindendir. Şârihlerin büyük çoğunluğu Muvatta şerhlerinde bu rivayeti esas almıştır.⁶⁴ İmam

52 İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim, Lisânu’l-Arab, “وطأ” maddesi, Dâru Sâdır, Beyrut 1993, I, 198.

53 Suyûtî, Tenvîru’l-Havâlik, I, 7.

54 İbn Manzûr, Lisânu’l-Arab, “وطأ” maddesi, I, 199.

55 Suyûtî, Tenvîru’l-Havâlik, I, 9.

56 Suyûtî, Tenvîru’l-Havâlik, I, 8.

57 İyâz, Tertîbu’l-Medârik, II, 86.

58 Suyûtî, Tezyînu’l-Memâlik, 51.

59 Suyûtî, Tezyînu’l-Memâlik, 52.

60 Suyûtî, Tezyînu’l-Memâlik, 53.

61 Suyûtî, Tenvîru’l-Havâlik, I, 9. Bu rivayet Beşşâr ‘Avvâd Ma‘rûf ve Mahmûd Halîl’in tahkikiyle basılmıştır. (Müessesetu’r-Risâle, 1992).

62 Suyûtî, Tenvîru’l-Havâlik, I, 10. Bu rivayet önce Abdulhafız Mansûr’un (ed-Dâru’t-Tûnusiyye li’n-Neşr, 1972), daha sonra Abdulmecîd Türkî’nin tahkikiyle basılmıştır. (Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1999).

63 Zehebi, Siyeru A‘lâmi’n-Nübelâ, IX, 135. Bu rivayet Abdulvehhâb Abdullatîf’in tahkikiyle basılmıştır. (el-Mektebetu’l-İlmiyye)

64 İbn ‘Âşûr, Keşfu’l-Muğattâ mine’l-Me‘ânî ve’l-Elfâzi’l-Vâkı‘a fi’l-Muvatta’, Dâru Suhnûn li’n-Neşr ve’t-Tevzî‘, Tunus 2007, 47.

Mâlik'in yazdıklarının tümünü ya da büyük çoğunluğunu yansıtmaktadır ve bu yönüyle metnin aslına en uygun olan rivayettir.⁶⁵ Ayrıca bu rivayet, İmam Mâlik'e en son arz edilen rivayettir. Semâ söz konusu olduğunda da son rivayet her zaman tercih edilir.⁶⁶ İbn Abdi'l-Berr Yahyâ b. Yahyâ'nın rivayetini övmüş ve Yahyâ'nın, diğer Muvatta ravilerinin rivayet ettiklerinden yalnızca bir hadisi gözden kaçırdığını söylemiştir. Bunun yanı sıra Yahyâ'nın rivayetinin İmam Mâlik'e arz edilen son rivayet olduğunu, dolayısıyla onun gözünden kaçan hadisler olsa da bunun İmam Mâlik'in de tercihi olduğunu ifade etmiştir.⁶⁷ Bu çalışmada da Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî'nin rivayeti esas alınmıştır.

Muvatta'nın farklı rivayetleri arasında eksiklik-fazlalık ve hadislerin sıralamasında farklılık bulunmaktadır. Misal Ka'nebi'nin rivayeti en hacimli rivayetlerden olup Ebû Mus'ab ez-Zührî'nin rivayeti de hacimce en büyük ve en fazla ekleme içeren rivayetlerdendir.⁶⁸ Yahyâ b. Yahyâ'nın rivayeti ise yukarıda zikredildiği gibidir.

3.4. Muvatta'nın Hadis Külliyyatı İçindeki Konumu

Alimler Muvatta'nın derecesi hususunda farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Bir grup Muvatta'yı Buhârî ve Müslim'in sahihlerinden daha üst mertebede görmüştür. Bu görüş Mâlikî mezhebinin çoğunun görüşüdür. İbnu'l-Arabî, "Biliniz ki ey insanlar, Allah kalplerinizi nurlandırsın, Cu'fi'nin"⁶⁹ kitabı bu konuda ikinci mertebededir. Muvatta ve Lübâb ise birinci mertebede bulunurlar. Kuşeyrî⁷⁰ ve Tirmizî gibi tüm alimler bu iki eseri temel almışlardır.⁷¹ der.

İkinci bir grup alim ise Muvatta'yı Buhârî ve Müslim'in sahihleriyle aynı mertebede görmüştür. Muhaddis Veliyullah ed-Dehlevî gibi bazı müteahhir alimler de bu görüşü savunmuştur. Ayrıca Kandehlevî de bu görüşten yana olmuş ve alimlerin çoğunun bu yönde düşündüğünü ifade etmiştir.⁷²

Bir diğer grubu ise Muvatta'yı Buhârî ve Müslim'in sahihlerinden bir alt mertebede gören alimler oluşturmaktadır. Onlara göre sıhhat yönünden Muvatta, Sahihayn'ın hemen ardından gelmektedir. Bu görüş hadis alimlerinin çoğu tarafından benimsenmiştir.⁷³

İbn Hazm hadis kitaplarını farklı bir şekilde derecelendirmiş ve birinci mertebeye yalnızca Hz. Peygamber'in sözlerine ayrılan kitapları koymuştur. İkinci derece hadis kitapları ise hem Hz. Peygamber'in hem de başkalarının sözlerini ihtiva etmektedir. İbn Hazm İmam Mâlik'in Muvatta'sını bu ikinci derece hadis kitaplarının arasında zikretmiştir.⁷⁴

65 İbn 'Âşûr, Keşfu'l-Muğattâ, 44.

66 Kandehlevî, Muhammed Zekeriyya, Evcezu'l-Mesâlik ilâ Muvatta'i Mâlik, Dâru'l-Kalem, Dımaşk 2003, 47.

67 İbn Abdi'l-Berr, et-Temhîd, VI, 100.

68 Suyûtî, Tenvîru'l-Havâlik, I, 9.

69 Buhârî kastedilmektedir.

70 Müslim kastedilmektedir.

71 İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Abdillâh, 'Ârîdatu'l-Ahvezî bi Şerhi Sahîhi't-Tirmizî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ts., I, 1.

72 Kandehlevî, Evcezu'l-Mesâlik, I, 94.

73 İbnu's-Salâh, Osmân b. Abdîrrahmân, Mukaddimetu İbni's-Salâh, Dâru'l-Fikr (thk. Nureddin İtır), Suriye 1986, 18.

74 Suyûtî, Abdurrahmân, Tedrîbu'r-Râvî fi Şerhi Takrîbi'n-Nevevî, Dâru Tıybe (thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Fâriyâbî), by. ts., I, 116.

3.5. Bir Hadis ve Fıkıh Kitabı Olarak Muvatta

Muvatta, hadis kitapları arasında mütalaa edilmektedir ve dokuz temel hadis kitabından biridir. Ancak İmam Mâlik'in bu kitabı amelî yöne hizmet için telif etmiş olduğu ve onun fıkıh ve fıkıh usulündeki yönteminin Muvatta yoluyla bilindiği göz önünde bulundurulmalıdır. İbnu'l-Arabî de aynı olguya işaret etmiş ve şöyle demiştir: "İslam şeriatı hakkında yazılmış ilk ve son kitap odur, onun gibisi telif edilmemiştir. Zira Mâlik, Allah ondan razı olsun, kitabını fûru meselelerden yola çıkarak bir usul ortaya koyma üzerine bina etmiş ve fikhî meselelerin işaret ettiği fıkıh usulüne dikkat çekmiştir."⁷⁵ İmam Mâlik'in bu eserini telif etmedeki amacı diğer hadis kitaplarında olduğu gibi yalnızca hadisleri bir araya getirmek olmamıştır. Bilakis o amelî yöne hizmet etmesi ve hüküm çıkarma yollarının bilinmesi için hadisleri bir araya getirmiştir. Bu da Muvatta'nın ayırıcı bir özelliğidir.

75 İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Abdillâh, el-Kabes fi Şerhi Muvattai Mâlik b. Enes, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî (thk. Muhammed b. Abdullah Veled Kerîm), Beyrut 1992, 75.

4. İMAM MÂLİK'İN HADİSLE AMEL KONUSUDA USULÜ

İmam Mâlik, usulü hakkında bir eser telif etmemiştir. Ancak Mâlikî alimler onun Muvatta'da izlediği yönteminden ve verdiği fetvalardan usulü hakkında çıkarımda bulunmuşlar, Mâlikî usulünü ortaya koymuşlardır. Ancak Mâlikî alimlerin bu usulü belirlerken farklı görüşler ortaya attıkları da olmuştur. Mâlikî fikhının dayandığı esasları anlatıp müctehitlerin görüşlerini de zikreden Karâfi Tenkîhi'l-Fusûl adlı eserinde Mâlikî fikhının usulünü oluşturan esasların şunlar olduğunu söylemiştir:⁷⁶ Kur'an, sünnet, icmâ, Medine ehlinin icmâsı, kıyas, sahabe sözleri, mesalih-i mürsele, örf, sedd-i zeraî', istishab ve istihsan. Şeyh Muhammed Ebû Zehra, "Mâlikî mezhebinin usulüne dair en isabetli okumayı Karâfi, Tenkîhi'l-Fusûl eserinde yapmıştır." demiş ve yukarıdaki esasları zikretmiştir.⁷⁷

Bu çalışmanın konusu da hadisler olduğundan, hadislerin İmam Mâlik'in usulündeki yerinin diğerlerinden daha detaylı bir şekilde ele alınması tercih edilmiştir. Bu bağlamda İmam Mâlik'e göre hadisin hüccet değeri ve hadisle amel, âhâd hadislerle amel, mürsel hadislerle amel, sahabe sözünün hüccet değeri ve son olarak ahbâr ile amel etmedeki yeri dolayısıyla Medine ehlinin amelinin hüccet değeri açıklanacaktır.

4.1. İmam Mâlik'e Göre Hadisin Hüccet Değeri ve Hadisle Amel

Sünnet, İslam fikhının ikinci temel kaynağıdır. Şüphesiz İmam Mâlik de şerî hükümlerin belirlenmesinde sünnete dayanmıştır. Muvatta eserini telif etmiş olması bunun delilidir. Üstelik o, hadis ve fikhı bir araya getirmiş ve aynı zamanda hem fakih hem muhaddis olmuştur.

4.1.1. Mütevatir Hadisle Amel

Mütevatir ve şartları yerine gelmiş bir hadis İmam Mâlik'e göre hüccettir. Bâcî, "Mâlik, meşhur olan ve nakledenleri zikretmeye ihtiyaç duyulmayacak kadar çok olan hadisleri kabul eder."⁷⁸

4.1.2. Âhâd Hadisle Amel

Âhâd bir hadis İmam Mâlik'e göre hüccettir. Bâcî, "Mâlik adalet sahibi birinden gelen rivayeti kabul eder ve diğer delilleri de göz önünde bulundurarak onunla ameli zorunlu kılar. Fakihlerin tümü de bu görüştedir."⁷⁹ Karâfi de âhâd haberlerin İmam Mâlik'e göre hüccet olduğunu ifade etmiştir.⁸⁰ İmam Mâlik'in âhâd hadisle amel etmeme sebepleri işlenirken âhâd hadisle amel etme şartları üzerinde detaylıca durulacaktır.

4.1.3. Zayıf Hadisle Amel

İmam Mâlik'in usulünde esas olan zayıf hadisi hüküm vermede delil olarak kabul etmemektir. Ancak bu gibi hadislerle amellerin fazilet kısmı için belli şartlarla

76 Karâfi, Şerhu Tenkîhi'l-Fusûl, Şeriketu't-Tıbbâ'ati'l-Fenniyye el-Müttetide (thk. Taha Abdurraûf Sa'd), by. 1973, 445.

77 Ebû Zehra, Muhammed, Mâlik: Hayâtuhû ve Asruhû ve Ârâuhû ve Fıkhuhû, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Mısır ts., 276.

78 Bâcî, Süleymân, el-İşâre fi Usûli'l-Fıkh, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye (thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen İsmâil), Beyrut 2003, 26.

79 Bâcî, el-İşâre fi Usûli'l-Fıkh, 26.

80 Karâfi, Şerhu Tenkîhi'l-Fusûl, 356.

amel edilebilir. Hadis ve fıkıh alimlerinin çoğu da bu şekilde düşünmektedir.⁸¹ Sâvî, eş-Şerhu's-Sağîr'e yazdığı haşiyesinde şöyle demiştir: "Onun Gazalî'den aktardığı 'Hadisin sıhhatine yalnızca ahkâm meselelerinde bakılır.' sözündeki ahkâmdan kasıt kulların mükellef kılındığı şeyler hakkındaki hükümlerdir. Amellerin fazilet kısmı ve âdâp ile ilgili hadislerde ise sıhhat zorunlu şart değildir. Bu gibi konularda zayıf hadislerden, seleften rivayet edilen sözlerden destek alınır."⁸²

4.1.4. Mürsel Hadisle Amel

İmam Mâlik'in mürsel hadisle amel ettiği bilinir.⁸³ Ancak mürsel hadisi rivayet eden kişinin âdil olması ve rivayet ettiği şey hakkında bilgi sahibi olması gerekir. İmam Mâlik böyle bir mürsel hadisi birçok yerde delil olarak kabul etmiştir. Nitekim şâhidin varlığında yemin edilmesiyle ilgili hadisi mürsel olarak zikretmiş ve bununla amel etmiştir.⁸⁴ Keza ortaklar arasındaki şuf'a hakkıyla ilgili hadisi de mürsel olarak zikredip bununla amel etmiştir.⁸⁵ Berâ' b. Âzib'in devesi ve diğer büyükbaş hayvanların verdikleri zarar ile ilgili haberi mürsel olarak zikretmiş⁸⁶ ve tüm bunlarla amel etmiştir.⁸⁷

İmam Mâlik'in mürsel rivayetleri alimler arasında kabul görmüş ve tasvip edilmiştir. Yahyâ b. Sa'îd, "Mâlik'in mürsel rivayetleri sahihtir." demiş⁸⁸, ayrıca "Bizim ashâbımız Mâlik'in mürsel rivayetlerini müsnet kabul ederlerdi." ifadelerini kullanmıştır.⁸⁹

İmam Mâlik'in bazen de tebliğ sîgasını kullanarak isnada yer vermediği görülmektedir. Bu rivayetler "Belâğâtü Mâlik" olarak bilinmektedir. "Bana ulaştığına göre Hz. Peygamber şöyle demiştir: ..." ifadeleriyle başlayan rivayetler bu nevidendir. Bu rivayetler de İmam Mâlik'in mürsel rivayetleri gibi kabul görmüştür. Süfyan, "Mâlik 'bana ulaştı' diyorsa bu başlı başına isnattır." demiştir.⁹⁰

Muhaddisler İmam Mâlik'in mürsel rivayetlerini ve "bana ulaştı" sîgasıyla isnatsız zikrettiği hadisleri incelemiş ve isnadını ortaya koymuşlardır. Suyûtî, "Malik'in hiçbir mürsel rivayeti yoktur ki bir ya da daha fazla rivayetle desteklenmesin..., İbnu Abdî'l-Berr Muvatta'daki mürsel, munkatı' ve mu'dal hadislerin isnatlarını tespit ettiği bir kitap⁹¹ telif etmiş ve şöyle demiştir: Buradaki hadislerin tümü 'bana ulaştı' sîgasıyla rivayet ettiği ya da 'sika birinden' dediği, isnadı olmayan hadislerdendir ve bunlar

81 İtir, Nuruddin, Menhecu'n-Nakıd, Dâru'l-Fıkr, Suriye 1997, 293.

82 Sâvî, Ahmet b. Muhammed, Haşiyetü's-Sâvî Ale's-Şerh's-Sağîr, Dâru'l- Maârif, ts, IV, 771.

83 Mürsel hadis: Tabîinden bir ravinin doğrudan Hz. Peygamber (s.a.v)'e isnat ettiği hadistir. Tabîiden önceki bir ya da daha fazla ravi düşerse muhaddislere göre bu mürsel değildir, fakihlere göre ise mürseldir. Bkz.: Nevevî, et-Takrîb ve't-Teysîr, 34.

84 Hadisin metni: Ca'fer b. Muhammed'den, onun da babasından rivayet ettiğine göre; Resulullah (s.a.v) şahitle beraber yeminle hüküm verdi. Bkz.: Mâlik b. Enes, el-Muvattâ' bi Rivâyeti Yahyâ el-Leysî, Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn (thk. Külâl Hasen Alî), Dimaşk 2013, "Ekdiye", 1477.

85 Hadisin metni: Sa'îd b. el-Müseyyeb'den, onun da Ebû Seleme b. Abdirrahmân b. Avf'tan rivayet ettiğine göre; Resulullah (s.a.v) ortaklar arasında taksim edilmemiş şeylerde şuf'a'ya hükmetti. Aralarındaki hudutlar belli olursa onda şuf'a hakkı yoktur. Bkz.: Mâlik, "Şuf'a", 1466.

86 Hadisin metni: Harâm b. Sa'd b. Muhayyisa'dan rivayet edildiğine göre; Berâ b. Âzib'in devesi bir adamın bahçesine girdi ve oraya zarar verdi. Resulullah (s.a.v) de bahçe sahiplerinin gündüz bahçeyi korumasına ve hayvanların gece verdiği zararı da sahibinin tazmin etmesine hükmetti. "Ekdiye", 1509.

87 Bâcî, el-İşâre fî Usûli'l-Fıkh, 27.

88 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 165.

89 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 165.

90 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 165.

91 et-Temhîd kastedilmektedir.

altmış bir tanedir. Bunlardan bilinmeyen dört tanesi hariç tümü Mâlik'ten başka raviler tarafından müsnet olarak rivayet edilmiştir.”⁹² demiş ve bu dört hadisi de zikretmiştir. İbnu's-Salâh bu dört hadisi incelemiş ve “Vaslu'l-Belâğâtî'l-Erba'a fî'l-Muvatta” risalesinde isnatlarını tespit etmiştir.⁹³

4.2. Sahabe Sözü ve Hüccet Değeri

İmam Mâlik Muvatta eserinde çok sayıda sahabe söz ve fiillerine yer vermiştir. Mâlikîlerin açıkça ifade ettiklerine göre İmam Mâlik, sahabe sözlerini delil kabul etmiştir. Ancak sahabe sözlerinin delil kabul edilmesi belli şart ve sınırlara tabidir. Özetle ifade edilecek olursa bunlar aşağıdaki gibidir⁹⁴:

- a) Yaygın bir sahabî sözüne muhalif olan başka bir delil olmazsa bu sahabî sözü hüccettir. Ancak yalnızca sahabî sözü olduğu için değil, sükûtî icma konumunda olduğu için hüccet kabul edilir.
- b) Yaygın olmayan sahabî sözüne muhalif bir delil olmazsa hüccet sayılır.
- c) Sahabî sözüne muhalif olan başka bir sahabî sözü olursa bunlardan biri diğerinin aleyhine hüccet kabul edilmez. Burada bir tercih sebebi bulunmalıdır. Bu iki sözün durumu çelişen iki hadisin durumu gibidir. Bu durumda sahabî sözünün hüccet olmadığı söylenmez, bilakis hangisini destekleyen bir delil varsa o hüccettir.

İbn Cizzî bu maddeleri şöyle özetlemiştir: “Sahabe sözüne gelince; eğer bir söze muhalif bir delil olmayıp bu söz sahabe arasında yaygınlaşmışsa sükûtî icma gibi bir hüccettir. Yaygınlaşmamışsa da İmam Mâlik onu hüccet kabul eder..., eğer sahabe arasında iki zıt söz bulunursa da bunlar çelişen iki delil olarak kabul edilir. Sayı çokluğu, râşit halifelerden birinin kabulü gibi durumlarla biri diğerine tercih edilebilir. Hala eşitlik olması durumunda ise başka bir delil aranır.”⁹⁵

4.3. Medine Ehlinin Ameli ve Hüccet Değeri

İmam Mâlik birçok şerî hükmü belirlemede Medine ehlinin amelini esas almıştır. Muvatta'sında yer alan pek çok ifadesi de bu usulüne işaret etmektedir. Leys b. Sa'd'a yazdığı meşhur risalesinde de Medine ehlinin amelini esas aldığını açıkça ifade etmiştir. Bu risalede yer alan ibarelerden, “Allah sana merhamet etsin, bil ki bana senin insanlar arasında toplumun genelinin yaptığına ve bizim bulunduğumuz beldede yaygın olana aykırı hükümler verdiğin ulaştı. Sen ki halkının imamı olarak fazilet ve iyi bir konum sahibisin. Senden önce orada bulunanların sana ihtiyacı vardır ve onlar senden gelene itimat gösterirler. Öyleyse kendin için korkman ve sana kurtuluşu getirecek olana tabi olman gerekir. Allah Teala kitabında şöyle buyurmuştur: ‘İslâm'ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensar ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. ...’ (Tevbe/100) Yine Allah şöyle demiştir: ‘Sözü dinleyip en güzeline uyan kullarımı müjdele. ...’ (Zümer/17-18) Öyleyse insanlar

⁹² Suyûtî, Tenvîru'l-Havâlik, I, 8.

⁹³ Bu risale, Dr. Abdulfettâh Ebû Ğudde tarafından tahkik edilerek basılmıştır. Halep: el-Matbû'âtü'l-İslâmiyye.

⁹⁴ Karâfî, Ahmed b. İdrîs, Nefâisu'l-Usûl fî Şerhi'l-Mahsûl, Mektebetu Nizâr Mustafâ el-Bâz (thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avvîd), Mekke 1995, IX, 4045; İbn Cizzî, Muhammed b. Ahmed, Takrîbu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye (thk. Muhammed Hasen İsmâîl), Beyrut 2003, 184.

⁹⁵ İbn Cizzî, Takrîbu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl, 184.

amellerinde, hicretin yapıldığı ve Kur'an'ın nâzil olduğu Medine'nin ehline tabidir.”⁹⁶ Bu şekilde Medine ehlinin ameli ve icmasının hüccet olduğu, buna muhalif hüküm vermenin caiz olmadığı açıkça ifade edilmiştir.

İbn Cizzî bu konuda şöyle demiştir: “Medine ehlinin bir konudaki icması Mâlik ve onun ashabı nezdinde hüccettir ve rivayetlerden önce gelir. Bu hususta Mâlikîler, rivayetlerle Medine ehli amelinin eşit seviyede tutan alimlerden farklı bir yol izlemişlerdir.”⁹⁷

İmam Mâlik'in hüccet kabul ettiği Medine ehli icması iki türdür: Birincisi bazı hükümlerin tercihe yer olmayacak şekilde bilinmesidir. Ezan ve Medine ehlinin kullandığı ölçü birimi gibi hükümler bu türdendir ve Mâlikîlerin tümü bunu hüccet kabul edip âhâd hadislerle önceler.⁹⁸ İkincisi ise Medine ehlinin içtihat ve istinbat yoluyla ulaştığı icmasıdır. Bu icmanın hüccet değeri hususunda Mâlikî alimleri arasında ihtilaf bulunmaktadır. Kimileri bu türden bir icmanın hüccet olduğunu ve âhâd haberden daha kuvvetli olduğunu söyleyip bu icmayı çelişen rivayetlerde tercih sebebi olarak görürken kimileri de bunun hüccet ya da tercih sebebi olmadığını söylemiştir.⁹⁹ İbnu'l-Hâcib bu icmayı hüccet kabul edenler arasındadır.¹⁰⁰

Medine ehlinin amelinin âhâd habere öncelenmesi hakkında bazı ayrıntılar vardır. Bunlar, hadisle amel etmemenin usulî sebepleri zikredilirken ele alınacaktır.

4.4. İmam Mâlik'in Bazı Âhâd Hadislerle Amel Etmeme Sindeki Usulî Sebeple

Daha önce zikredildiği üzere İmam Mâlik, diğer hadis alimleri gibi sünneti delil kabul etmiştir. Ancak hadisin bir hüküm kaynağı olması ve hadisle amel edilmesi belli usul ve kaidelere binaen gerçekleşmektedir. Nitekim İmam Mâlik, rivayet ettiği bazı hadis ve ahbâr ile amel etmemiş, kimi zaman bunu, hadisi zikrettikten sonra açıkça ifade etmiştir. Onun bu hadislerle amel etmemesinin altında yatan usulî sebeplerin açıklanması gerekir. Bu sebepler toplu bir şekilde sunulacak ve bir sonraki bölümde her sebep için örnekler zikredilecektir.

İmam Mâlik'in usulünün incelenmesi, rivayet edip kendisiyle amel etmediği rivayetlerin gözden geçirilmesi ve bu rivayetlerin Mâlikî usulüyle karşılaştırılması neticesinde; onun bu tavrında izlediği yöntem ve mevzubahis rivayetlerle amel etmeme sebepleri alt başlıklarda açıklanacağı gibidir.

4.4.1. Âhâd Hadisin Kur'an'ın Zahiriyle Çelişmesi

Sübûtları itibarıyla Kur'an kesin bilgi ifade ederken hadisler zannîdir ve kesin bilgi zannî bilgidir. Bu noktada Şâtıbî'nin açıkladığı önemli bir detay vardır ki bu; Kur'an'ın âhâd habere öncelenmesi için âhâd haberin kat'î bir esasa dayanmaması gerektiğidir. Âhâd haberin kat'î bir esasa dayanması durumunda iş, Kur'an ve sünnet arasındaki çelişki olmaktan çıkmış ve iki kat'î delil arasındaki çelişki haline gelmiştir. Ancak eğer âhâd haber kat'î bir esasa dayanmıyorsa Kur'an kesin

⁹⁶ İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 41.

⁹⁷ İbn Cizzî, Takrîbu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl, 184.

⁹⁸ İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 47-8; Karâfî, Nefâisu'l-Usûl, VI, 2708.

⁹⁹ İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 50.

¹⁰⁰ İsfahânî, Mahmûd b. Abdîrahmân, Beyânu'l-Muhtasar: Şerhu Muhtasari İbni'l-Hâcib, Dâru'l-Medenî, Suudi Arabistan 1986, I, 555.

¹⁰¹ Şâtıbî, İbrâhîm b. Mûsâ, el-Muvâfakât, Dâru İbn 'Affân (thk. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen), Kahire 1997, IV, 294.

olarak öncelenir.¹⁰² İmam Mâlik'in Kur'an'ın zahirine muhalif olduğu gerekçesiyle kendisiyle amel etmediği hadisler daha sonra zikredilecektir.

4.4.2. Hadisin Zann-ı Galip ve Karinelerin Desteklediği Başka Bir Hadisle Çelişmesi

Önceki alimler bazı haberlerin diğerlerine takdimi hususunda görüş birliği içindedirler.¹⁰³ Bir haberin diğerine tercih edilmesini sağlayan sebep ve karineler ise çok sayıdadır. Geniş bir konu olan “haberlerin çelişmesi ve tercihi” konusunda İmam Mâlik'in yöntemi kısaca şöyle ifade edilebilir:

Bir haber diğerinden daha sahih ve sübutu daha kesin olursa tercih edilir. Ezberin kuvveti, râvîlerin güvenilirliği ya da sayılarının çokluğu bir haberin sıhhatini kuvvetlendirir.¹⁰⁴

Biri merfu diğeri mevkuf iki haber çelişirse merfu olan tercih edilir.¹⁰⁵ Muvatta'da bu yönden tercihlere çokça yer verilmiştir. Örnekleri daha sonra zikredilecektir.

Haberlerden birinin Medine ehlinin ameliyle örtüşmesi tercih sebebidir. Kadı İyâz Medine ehlinin ameli hakkında şöyle söylemiştir: “(Medine ehlinin ameli) çelişen iki haberden biriyle örtüşürse bu, mevzubahis haberin tercih edilmesini sağlar. Medine ehlinin ameli, çelişen iki haberden birinin tercih edilmesinde en kuvvetli delildir. Ebû İshâk el-İsferâyînî de bu yönde görüş belirtmiş ve hem Mâlikî hem de diğer mezheplerden fakihler ve usul araştırmacıları ona tabi olmuştur.¹⁰⁶ Bunun örnekleri daha sonra verilecektir.

Haberlerden biri kıyasa uygunsa diğerine tercih edilir.¹⁰⁷ Gündüz yolculuğunda nafile ibadet hakkındaki¹⁰⁸ iki haberden biri, kıyasa uygun olması dolayısıyla diğerine tercih edilmiştir. Buna göre gündüz, ikamet durumunda nafile ibadetin caiz olduğu bir zaman dilimidir. Öyleyse bu zaman diliminde yolculukta da nafile ibadet caiz olur. Yine gece yolculuğunda nafile ibadet yapıldığına dair rivayetlere kıyasen gündüz yolculuğunda nafile ibadet yapmak da caizdir.¹⁰⁹ Haberlerden birinin şer'î usul ve kaideler anlamındaki kıyasa uygunluğu da tercih sebebidir. Tercih veçheleri hakkında İbnu'l-Arabî şöyle demiştir: “Usule yapılan kıyas, çelişen haberlerden hangisini destekliyorsa o tercih edilir.”¹¹⁰

Resulullah (s.a.v)'ın sözüyle amelinin çelişmesi durumunda sözü tercih edilir. Bu mesele İmam Mâlik'ten farklı şekillerde aktarılmıştır. Misal İbnu'l-Arabî sözü amele tercih etmiş ve şöyle demiştir: “Mâlik, Allah ona rahmet etsin, bu hususta farklı fetvalar vermiştir. Kimi zaman sözü, kimi zaman da ameli tercih etmiştir. Bunda söz ve amelden biri hakkında tercihte bulunmasını sağlayan bir delile göre hareket etmiştir. Öyleyse onun yöntemine göre söz ve amel aynı seviyede bulunan çelişkili iki haber mesabesindedir ve tercih için başka bir delile ihtiyaç vardır. Mantıksal olarak doğru

102 Şâtıbî, el-Muvâfakât, IV, 313.

103 Bâcî, el-İşâre fî Usûli'l-Fıkh, 83.

104 Bâcî, el-İşâre fî Usûli'l-Fıkh, 83; İbnu'l-Arabî, Muhammed, el-Mahsûl, Dâru'l-Beyârik (thk. Huseyn Alî el-Yudrî ve Sa'îd Fûde), Ammân 1999, 149.

105 Bâcî, el-İşâre fî Usûli'l-Fıkh, 83; Karâfî, Nefâisu'l-Usûl, VII, 3706.

106 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 51.

107 İbnu'l-Arabî, el-Mahsûl, 150.

108 Bu konuda daha detaylı bilgi ve konu hakkında mevcut olan hadisler için bu tezin 45-46. sayfalarına bakınız.

109 Bâcî, Süleymân, el-Münteka Şerhu'l-Muvatta, Matba'atu's-Sa'âde, Mısır 1913, I, 268.

110 İbnu'l-Arabî, el-Mahsûl, 150.

olan ise sözün daha kuvvetli olmasıdır. Çünkü söz ihtimallere kapalıyken amel açıktır. İhtimallere açık olan da kesin olana tercih edilmez.”¹¹¹ İhramlıyken koku sürünme hakkındaki rivayetler bu duruma örnektir. Ya'lâ'nın rivayetiyle Hz. Peygamber (s.a.v)'den gelen söz ile Hz. Âişe (r.a)'nin rivayet ettiği fiil arasında çelişki vardır. Bu durumda İbnu'l-Arabî'nin de belirttiği gibi sözün tercih edilmesi gerekir.¹¹²

4.4.3. Âhâd Hadisin Medine Ehlinin Ameliyle Çelişmesi

İmam Mâlik'e göre Medine ehlinin ameli ve icması âhâd hadislerle tercih edilir. Bu konu, İmam Mâlik'in meşhur olduğu konulardan olması hasebiyle daha detaylı incelemeyi gerektirir. Medine ehlinin amelinin hüccet değerine ve âhâd hadislerle takdim edilmesine yukarıda değinilmiştir.

İbn Cizzî şöyle demiştir: “Medine ehlinin bir konudaki icması Mâlik ve onun ashabı nezdinde hüccettir ve diğer alimlerin aksine Mâlikîler'de âhâd haberlere takdim edilir. Tüm alimlere göre de Medine ehlinin ameli, çelişen haberlerin varlığında biri yönünde tercihte bulunma sebeplerindendir.”¹¹³

Yine daha önce değinildiği üzere Medine ehlinin icması, zorunlu olarak yani tercihe mahal vermeyecek şekilde bilinen hükümlerde ve içtihatla ulaşılan hükümlerde olmak üzere iki çeşittir. Bu iki icma türünden birincisi ittifakla âhâd haberlere tercih edilir. İbn Rüşd şöyle söylemiştir: “Mâlik, ameli bir kişinin rivayetinden daha güçlü görmüştür. Zira Medine'yle bağlantılı bir amel ancak zorunlu bir şekilde ortaya çıkar ve bu yönüyle mütevatir olarak nakledilen haberler mesabesindedir. Bu nedenle haber-i vahide ve kıyasa tercih edilir...”¹¹⁴ İkinci tür icma hakkında ise farklı görüşler mevcuttur. Bazı Mâlikîler bu türden icmayı âhâd habere takdim ederken bazıları da âhâd haberi öncelemiştir. İbnu'l-Hâcib birinci görüşü benimsemiş,¹¹⁵ el-Bâcî ise “Doğru olan da budur.” sözüyle ikinci görüşe katıldığını belirtmiştir.¹¹⁶

Kadı İyâz'ın özetle ifade ettiği üzere Medine ehlinin ameliyle âhâd haber arasında üç farklı durum gerçekleşebilir:¹¹⁷ Birinci durum bu ikisinin birbiriyle örtüşmesidir; bu durumda amel nakil yoluyla var olmuştur haberin sıhhatini güçlendirir, içtihat yoluyla var olmuştur da haberin tercih edilmesine sebep olur. İkinci durum amelin, kendisine muhalif bir haber bulunan başka bir haberle örtüşmesidir; bu durumda amel, haberlerden birinin tercih edilmesini sağlayan delil olur ve daha önce de zikredildiği gibi böyle durumlarda tercih sebebi olarak en kuvvetli delil ameldir. Son durum ise amelin bütün haberlere muhalif olmasıdır; bu durumda da icmanın nakil yoluyla mı içtihat yoluyla mı olduğuna bakılır. Nakil yoluyla gerçekleşmişse habere tercih edilir ve bu hususta herkes aynı görüştedir. Ancak içtihat yoluyla gerçekleştirmişse haber amele tercih edilir. Bu noktada farklı görüşler mevcuttur.

111 İbnu'l-Arabî, el-Mahsûl, 112.

112 İbnu'l-Arabî, Muhammed, el-Mesâlik fî Şerhi Muvatta'i Mâlik, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 2007, IV, 299. (Bu konuda daha detaylı bilgi ve konu hakkında mevcut olan hadisler için bu tezin 50-52. sayfalarına bakınız.)

113 İbn Cizzî, Takrîbu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl, 184.

114 İbn Rüşd, el-Beyân ve't-Tahsîl, XVII, 332.

115 İsfahânî, Beyânu'l-Muhtasar: Şerhu Muhtasari İbni'l-Hâcib, I, 555.

116 Bâcî, Süleymân, İhkâmü'l-Fusûl fî Ahkâmî'l-Usûl, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî (thk. Abdulmecîd Türkî), Beyrut 1986, 448.

117 İyâz, Tertîbu'l-Medârik, I, 51.

4.4.4. Âhâd Hadisin Kıyasa (Şer'î Kaideler) Aykırı Olması

Mâlikî usulcülerin ifadeleri incelendiğinde onların “kıyas” lafzını iki manada kullandığı görülmektedir. Birinci manası terim anlamıyla bilinen ve şer'î hükümlerin kaynaklarından biri olan kıyastır.¹¹⁸ İkincisi ise şer'î kaideler ve esaslar anlamında kullanılan kıyas olup Mâlikîler arasında bu kullanım oldukça yaygındır. Bâcî'nin kurbanda ortaklığın caiz olmadığına dair şu sözleri kıyasın bu ikinci kullanımın bir örneğini sunar: “Kıyas yönünden kurban bir hediyedir ve hediye ortaklık caiz olmaz. Burada asıl olan koyundur.”¹¹⁹ Bu ifadelerinde o, “asıl olan koyundur” diyerek diğer kurbanların koyuna kıyas edildiğini kastetmiştir. İbn Rüşd'ün hac görevini yerine getirmekten aciz birinin yerine haccetme hususunda söylediği şu sözleri de buna örnektir: “Bu konudaki ihtilafın sebebi kıyasla haberin çelişmesidir. Kıyasa göre birisi, başka birinin yerine ibadet edemez, misal kimsenin bir başkasının yerine namaz kılamayacağı ya da zekât veremeyeceği kesindir.”¹²⁰ Bu ifadelerinde İbn Rüşd, kıyasla şer'î kaideleri kastetmiştir. Bu kullanım göz önünde bulundurularak denebilir ki şer'î kaide anlamındaki kıyas âhâd haberle çelişirse İmam Mâlik kıyası yani şer'î kaideyi tercih etmiştir. İbn Rüşd (Dede) bunun sebebini şöyle açıklar: “Çünkü hadis genel kurallarla çelişirse zorunlu olarak inkâr edilir.”¹²¹

İbnu'l-Arabî bu konuyu net bir şekilde ele almış ve başka bir haberle desteklenmeyen bir âhâd haberin aslî bir delile muhalefet etmesi durumunda aslî delilin hadise tercih edileceğini söylemiştir. Ancak âhâd haberi destekleyen başka bir haber bulunursa haber tercih edilir. O şöyle demiştir: “Bu mesele bir fıkıh usulü meselesidir ve Mâlik'in bunun hakkında farklı sözleri bulunmaktadır. Mesele, âhâd bir hadisin temel şer'î kaidelerden biriyle çelişmesi durumunda bu hadisle amel edilip edilmeyeceğidir. Ebû Hanîfe böyle bir hadisle amel edilmeyeceğini, Şâfiî ise bu hadisle amel etmenin caiz olduğunu söylemiştir. Mâlik ise bu konuda tereddüt etmişse de kendisinin meşhur olan ve itimat edilen uygulaması, hadisi destekleyen başka bir külli kaide bulunması durumunda amel edip bulunmaması durumunda amel etmemesidir.”¹²²

4.4.5. Birden Fazla Sahabî Sözünün Olduğu Bir Konuda Seçim Yapma

İmam Mâlik'in nezdinde sahabî sözünün hüccet değerinden ve kabulü için gereken şartlardan daha önce bahsedilmişti. Bu konuda onun izlediği yöntem; sahabe sözlerinden ikisinin birbiriyle çelişmesi durumunda birinin diğeri aleyhine delil kabul edilmemesi, aralarında tercih yapılması için bir sebebin gerekli olması yönündedir ve sahabe sözlerinin çelişmesi hadislerin çelişmesi gibi olup bu çelişki sahabe sözünün hüccet değerini düşürmez. Bilakis başka bir delilin ya da tercih sebebi olabilecek bir karinenin desteklediği sahabe sözü hüccettir. İbn Cizzî şöyle demiştir: “Eğer sahabe arasında iki zıt söz bulunursa da bunlar çelişen iki delil olarak kabul edilir. Sayı

118 Bâcî kıyası şöyle tanımlamıştır: Aralarındaki ortak bir illetten dolayı bilinen şeylerden birini hükmünün belirlenmesi hususunda diğerine tabi kılmaktır. Alimlerin tümüne göre kıyas şer'î bir delildir. Bkz.: Bâcî, el-İşâre fi Usûli'l-Fıkıh, 76.

119 Bâcî, el-Münteka, III, 96.

120 İbn Rüşd, Muhammed, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2004, II, 84.

121 İbn Rüşd (Dede), Muhammed b. Ahmed, el-Beyân ve't-Tahsîl ve's-Şerh ve't-Tevcih ve't-Ta'îl li'l-Mesâilî'l-Müstehrace (thk. Muhammed Hacı vd.), Beyrut 1988, XVIII, 154.

122 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, VI, 76.

çokluğu, râşit halifelerden birinin kabulü gibi durumlarla biri diğerine tercih edilebilir. Hala eşitlik olması durumunda ise başka bir delil aranır.”¹²³

İbnu's-Salâh, İmam Mâlik'in sahabe sözlerinin ihtilafı hususunda şöyle dediğini aktarmıştır: “Doğru da olabilir, yanlış da. İçtihat yapman gerekir.” İbnu's-Salâh burada kastedilenin, bir tercih sebebinin ortaya çıkmasıyla sahabe sözlerinden birini seçmekte içtihat etmek gerektiğini söylemiştir.¹²⁴

İmam Mâlik'in rivayet ettiği bazı hadislerle amel etmemesinin ardındaki usûlî sebepler buraya kadar zikredilmiştir. Bir sonraki bölümde mevzubahis hadislerden örnekler getirilecek, her sebep için örnekler ayrı ayrı açıklanacak ve İmam Mâlik'in bu hadislerle amel etmemesinde izlediği yöntem ortaya konacaktır.

123 İbn Cizzî, Takrîbu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl, 184.

124 İbnu's-Salâh, Osmân b. Abdîrahmân, Edebu'l-Muftî ve'l-Müsteftî, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem (thk. Muvaffak b. Abdullah Abdulkadir), Medine 2002, 125.

5. İMAM MÂLİK'İN RİVAYET EDİP KENDİSİYLE AMEL ETMEDİĞİ HADİSLER

İmam Mâlik'in hadisle amel etmeme sebeplerinin açıklanmasının ardından bu bölümde mevzubahis hadisler, amele konu edilmeme sebeplerine göre sınıflandırılmış halde serdedilecektir. Bu bağlamda hadisin önce tahriri yapılacak, İmam Mâlik'in amele konu etmediği fikhî delaleti ortaya konacak ve bu delaletin İmam Mâlik'in usulü ile çelişen yönü açıklanacaktır. Bu bölümde İmam Mâlik'in rivayet ettiği ancak kendisiyle amel etmediği yetmiş sekiz hadis ve ahbar incelenmiştir.

5.1. Kur'an'ın Zahirine Muhalif Olduğu İçin Amel Etmediği Hadisler

1. Hadis

“Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiğine göre bir gün Abdullah b. Ömer çarşıdayken hacet gidermiş ve sonra abdest almıştı. Yüzünü, ellerini yıkayıp başını meshettikten sonra mescide girmiş, bir cenaze namazı kıldırması istenince de mestleri üzerinden ayaklarını meshedip cenaze namazını kılmıştı.”

a. Hadisin Tahrîci

Bu hadis İmam Mâlik'in Muvatta'sında Tahâret Kitabı'nın Mest Üzerine Meshetme Bâbı'nda 78 numaralı hadis olarak (56); İmam Şâfiî'nin Müsned'inde Tahâret Kitabı'nın Mest Üzerine Mesh Bâbı'nda 117. hadis olarak (I/41); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Abdestin Farzları ve Sünnetleri Hakkındaki Bâblar arasından Abdestin Tefriki Bâbı'nda 397 numaralı hadis olarak (I/136) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fikhî Delaleti

Hadis birçok fikhî meseleye delalet etmektedir. Bu meselelerden biri olan abdestin tefriki, İmam Mâlik'in amele konu etmediği meselelerdendir. Hadiste Abdullah b. Ömer abdest almış ancak ayaklarını meshetmeyi geciktirmiştir. Mâlikî fikhına göre ise esas olan abdesti bölmemektir. Hatta Mâlikîlere göre abdest uzuvlarını aralıksız yıkamak abdestin rükünlerindendir. Eğer biri abdest alırken bir uzvunu yıkamış ve o kurumadan diğer uzvunu yıkamışsa abdesti tamam olur. Ancak kurumuşsa abdesti baştan alması gerekir. Mâlikîlere göre abdestin aralıksız olması şartı ancak unutma ya da hatırlamakla beraber zorluk bulunması durumlarında düşer.¹²⁵ Ayakları meshetmede de durum aynıdır ve ayakları meshetmenin tehiri caiz değildir. Müdevvene'de “Mâlik, İbn Ömer'in ayakların meshini tehir etmesini delil kabul etmez.” denmiştir.¹²⁶ İbn Arabî ise “Mâlik, İbn Ömer'in ayakların meshini tehir etmesini zahiriyle kabul etmez.” demiştir.¹²⁷

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in bu hadisle amel etmeyip abdestin aralıksız olmasını gerekli görmesi, bu hadisin abdest ayetinin zahirine muhalefet etmesinden dolayıdır. “Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve - başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın.” (Mâide/6) ayetinden aşağıdaki çıkarımlar yapılır:

- ف ve و atıf edatları tertip ve birlikteliği gerektirir: ف atıf edatıyla yapılan atıf beklemeksizingerçekleşen bir tertip ifade eder. Abdest uzuvları arasında و atıf edatının kullanılması da tüm bu uzuvları yıkamanın tek bir cümle hükmünde olmasını gerekli

125 Mâlik b. Enes, el-Müdevvene, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, I, 124; İbn Rüşd, Muhammed, Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid, Dâru'l-Hadîs, Kahire 2004, I, 24.

126 Mâlik b. Enes, el-Müdevvene, I, 143.

127 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta Mâlik, II, 151.

kılar. İbn Ferhûn şöyle demiştir: “Vacipliğin en güçlü delili bu ayetin zahiridir: ف ile yapılan atıfla arada hiç beklenmediği ifade edilirken uzuvlar arasında و atıf edatının kullanılmasıyla bu uzuvlar tek cümle hükmünde bir araya getirilmiştir. Adeta ‘Namaz için kalktığınızda bu uzuvları yıkayın’ denmektedir.”¹²⁸

- Emir kipi derhal icabeti gerektirir: Ayette emir sîgası kullanılmıştır ve emir de derhal icabet etmeyi gerektirdiğinden yıkamanın geciktirilmesi doğru olmaz.¹²⁹ Karâfî, “فاغسلوا” ifadesi bir emirdir ve usûlcüler arasında ihtilaf bulunmakla beraber derhal icabeti gerektirir.” demiştir.¹³⁰ Ayrıca Kadı Abdulvehhab’ın Mülâhhas’ında şöyle dediğini aktarmıştır: “Bizim ashabımız bu emrin derhal icabet gerektirdiğini destekler. Emir sîgasının derhal icabet gerektirdiğine dair İmam Mâlik’in hac ibadetinde acele etme, abdestte ara vermeme ve diğer meselelerdeki sözlerine itimat edilmiştir.”¹³¹

- Şart cümlesinden sonra cevap cümlesinin geciktirilmemesi: Ayet şart ve cevabı sîgasında gelmiştir. Bu tür ifadelerde de cevabın şarttan hemen sonra gelmesi esastır. Karâfî, “إِذَا قُمْتُمْ” dilde şart ifade eder, dildeki şart ifadeleri ise sebeptir. Asıl olan da sonuç cümlesinin sebep cümlesinden hemen sonra gelmesidir.” demiştir.¹³²

2. Hadis

“Mâlik’ten, onun da Nâfî’den rivayet ettiğinde göre Abdullah b. Ömer dirseklerine kadar teyemmüm ederdi.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis, Mâlik’in Muvatta’sında Tahâret Kitabı’nın Teyemmüm Bâbı’nda, 127 numaralı hadis olarak (70); Dârukutnî’nin Sünen’inde Tahâret Kitabı’nın Teyemmüm Bâbı’nda 687 numaralı hadis olarak (I/334); Beyhakî’nin es-Sünenü’l-Kübrâ’sında da Tahâret Kitabı’nın Teyemmüm Bâbı’nda 996 numaralı hadis olarak (I/318) zikredilmiştir. Ayrıca hadis; Ubeydullah b. Ömer, Nâfî, Abdullah b. Ömer senediyle merfu olarak Taberânî’nin el-Mu‘cemu’l-Kebîr eserinde 13366. hadis olarak (XII/367), Dârukutnî’nin Sünen’inde Tahâret Kitabı’nın Teyemmüm Bâbı’nda 685. hadis olarak (I/332), Hâkim’in Müstedrek’inde ise Tahâret Kitabı’nda 634. hadis olarak (I/287) şu lafızla yer almıştır: “Hz. Peygamber buyurdu ki: Teyemmüm iki vuruştur; biri yüze vurulur, diğeri ise dirseklere kadar kollara.”

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, teyemmümde kolların meshinin dirseklere kadar olduğuna delalet etmektedir. Mâlikî mezhebine göre ise farz olan sadece ellerin meshedilmesidir ve dirseklere kadar meshetmek müstehaptır.¹³³ Yine Mâlikîler İbn Ömer’in teyemmümde dirseklerine kadar meshettiğini söylemiştir.¹³⁴ Müdevvene’de şu ifadeler bulunmaktadır: “Nâfî dedi ki: ‘İbn Ömer teyemmümde kollarını dirseklerine kadar meshederdi.’ Mâlik de şöyle dedi: ‘Teyemmüm kolların dirseklere kadar meshedilmesiyle olur. Eğer bileklere kadar meshedip namaz kılsa ve vakit çıkmadıysa teyemmümün da namazın da tekrar edilmesi gerekir. Vakit çıktıysa sadece teyemmümü yeniden alması gerekir.’”¹³⁵ Zerkânî ise şöyle demiştir: “Mâlik, daha kâmil olanı söylemek için bu

128 Hattâb, Şemsuddîn, Mevâhibu’l-Celîl fî Şerhi Muhtasari Halîl, Dâru’l-Fikr, by. 1992, I, 224.

129 Hattâb, Mevâhibu’l-Celîl, I, 224.

130 Karâfî, Ahmed b. İdrîs, ez-Zehîra, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî (thk. Muhammed Hacî vd.), Beyrut 1994, I, 271.

131 Karâfî, Ahmed b. İdrîs, Şerhu Tenkîhi’l-Fusûl, 128.

132 Karâfî, ez-Zehîra, I, 271.

133 İbn Rüşd, Bidâyetu’l-Müctehid, I, 75; Halîl, Muhtasaru Halîl, Dâru’l-Hadîs (thk. Ahmed Câd), Kahire 2005, 25.

134 Kadı Abdulvehhâb, Uyûnu’l-Mesâil, Dâru İbn Hazm li’t-Tıbbâ’a ve’n-Neşr ve’t-Tevzî’ (thk. Alî Muhammed İbrâhîm Bû Ruveybe), Beyrut 2009, 94.

135 Mâlik b. Enes, el-Müdevvene, I, 146.

ifadeleri kullanmıştır. Oysa ona göre farz olan yüzü ve bileklere kadar elleri meshetmektir.”¹³⁶ İbn Ömer'in hadisi ise daha kâmil olana işaret ettiği için Muvatta'da yer almıştır.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisi amele konu etmemiş ve teyemmümde kolların dirseklere kadar meshedilmesini İbn Ömer'in aksine vacip olarak görmemiştir. Bilakis o, vacip olanın elleri meshetmek olduğunu ve dirseklere kadar meshetmenin müstehap olduğunu söylemiştir. Zira İbn Ömer'in bu hadisi, “...yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin.” (Nisa 43) ayetiyle örtüşmemektedir. Bu ayet zahiri itibarıyla şu meselelere delalet etmektedir:

- “yed” lafzının mutlak olarak gelmesi: Ayette “yed” lafzı mutlak olarak gelmiş ve dirseklerle sınırlandırılmamıştır. Dirseklere kadar olması gerekseydi abdest ayetinde belirtildiği gibi burada da belirtilirdi. Dolayısıyla ayetten anlaşılan, “yed” ile ifade edilenin en basit kısım olan bilekten aşağısı olduğudur. Hırsızlık ayetinden çıkarılan hükme kıyas edilecek olursa “...hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin.” (Mâide 38) ayetinde de “yed” lafzı kullanılmıştır ve hadisin de desteklediği üzere burada kastedilen bilekten aşağısıdır. O halde teyemmümde de durum böyledir.¹³⁷ Abdest ayetinde bulunan “dirseklere kadar” kaydı teyemmüme kıyas edilmemiştir; zira abdest ve teyemmümün arasında ‘pislikten arınma’ ortak illeti bulunsa da bu ikisi hükümde farklı şeylerdir, yani biri abdestken diğeri teyemmümdür. İletin ortak, hükmün farklı olduğu durumlarda mutlak olanın mukayyet olana kıyas edilmesi de Mâlikî usulünde ifade edildiği üzere ihtilafli bir konudur. İlerde zikredilecek ve Ammâr'ın rivayet ettiği hadis de bu ihtilafın sebeplerindendir.¹³⁸

- “yed” lafzının kullanıldığı üç anlamdan en açık olanın bilekten aşağısı olması: Bu üç manadan en yaygın kullanılanı da bilekten aşağısıdır. İbn Rüşd şöyle demiştir: “Yed lafzı Arapçada üç mana için kullanılır; birincisi bilekten aşağısıdır ki en yaygın kullanılan mana da budur, ikincisi bilekten aşağısı ve dirsekle bilek arasındaki bölgenin tümüdür, üçüncüsü ise pazudan dirseğe ve bilekten aşağısına tüm kolu kapsayan bölgedir... Bu yüzden denir ki farz olan yalnızca bilekten aşağısının meshedilmesidir. Çünkü “yed” lafzı ya bilekten aşağısına diğer yerlerden daha açık şekilde delalet eder ya da kolun tüm bölgelerine delaleti aynı seviyededir. Bilekten aşağısına delaletinin daha açık olduğu kabul edildiğinde kesin olan nassın da bunu desteklediği görülür.”¹³⁹ Burada sübutu kesin olan haberle kastedilen Buhârî ve Müslim'de zikredilen, Ammâr b. Yâsir'in rivayet ettiği şu hadistir: “...Ben ise toprak üstünde yuvarlanıp sonra namaz kılmıştım. Sonra bu olayı Hz. Peygamber'e anlatmıştım. O da ‘Böyle yapman yeterliydi’ demiş ve ellerini yere vurduktan sonra onlara üflemiş, daha sonra ise elinin iç kısmını ve yüzünü meshetmişti.”¹⁴⁰

Bu hadiste Hz. Peygamber'in elinin iç kısmını ve yüzünü meshederek “Böyle yapman yeterliydi” demesi farz olanın avuçları meshetmek olduğuna delalet etmektedir. Bu hadis nedeniyle Mâlikîler ayetteki “yed” lafzının avuç olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca teyemmümü abdest ayetine dirseklerle sınırlandırma noktasında kıyas etmemişler ve bir nassın varlığına rağmen yapılan bu kıyası fasit görmüşlerdir.¹⁴¹

136 Zerkani, Muhammed b. Abdalbâkî, Şerhu'z-Zerkani 'alâ'l-Muvatta', Mektebetu's-Sekafe ed-Diniyye (thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd), Kahire 2003, I, 226.

137 İbn Abdî'l-Berr, et-Temhid, XIX, 28; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, II, 235.

138 Karâfi, Nefâisu'l-Usûl fi Şerhi'l-Mahsûl, V, 2164.

139 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, I, 75.

140 Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, Sahîhu'l-Buhârî, Dâru Tavki'n-Necât (thk. Muhammed Zühayr b. Nasr), Beyrut 2001, “Teyemmüm”, III; Müslim, Sahîhu Müslim, Dâru İhyâ'i't-Turâsî'l-Arabî (thk. Muhammed Fu'âd Abdalbâkî), Beyrut ts., “Taharet”, No. 368.

141 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, I, 75; Zerkani, Şerhu'z-Zerkani 'alâ'l-Muvatta', I, 226.

3. Hadis

“Mâlik’ten, o İbn Şihâb’dan, o da Süleymân b. Yesâr’dan Abdullah b. Abbâs’ın şöyle dediğini aktardı: Fadl b. Abbas, Resulullah (s.a.v)’ın terkisindeydi. O’na fetva sormak için Has’am kabilesinden bir kadın geldi. Fadl ona bakmaya başladı, o da Fadl’a baktı. Resulullah (s.a.v) da Fadl’ın yüzünü diğer tarafta çevirmeye çalıştı. Kadın, ‘Ya Resulullah, babam yaşlandığı zaman hac ona farz oldu, bineğin üzerinde duramıyor. Onun yerine ben haccedeyim mi?’ deyince O da ‘Evet.’ dedi. Bu olay Veda haccında gerçekleşti.”

a. Hadisin Tahrîci:

Hadis, Muvatta’da Hac Kitabı’nın Bedel Hac Bâbı’nda, 826 numaralı hadis olarak (292); Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde 3375 numaralı hadis olarak (III/750); Dârimî’nin Sünen’inde de Menâsik Kitabı’nın Yaşayan Birinin Yerine Haccetme Bâbı’nda 1875. hadis olarak (II/1155); Buhârî’nin Sahih’inde Hac Kitabı’nın Haccın Vacip Olması ve Fazileti Bâbı’nda 1513 numaralı hadis olarak (II/132). Müslim’in Sahih’inde Yaşlılık veya Hastalık Nedeniyle Haccedemeyen Birinin ya da Ölünün Yerine Haccetme Bâbı’nda 1334 numaralı hadis olarak (II/973); İbn Mâce’nin Sünen’inde Menâsik Kitabı’nın Güç Yetirememesi Durumunda Yaşayan Birinin Yerine Haccetmek Bâbı’nda 2907. hadis olarak (II/970); Ebû Dâvûd’un Sünen’inde Menâsik Kitabı’nın Başkası Yerine Hacceden Kimse Bâbı’nda 1809 numaralı hadis olarak (II/161); Nesâî’nin Sünen’inde ise Hac Menâsiki Kitabı’nın Kadının Erkek Yerine Haccetmesi Bâbı’nda 2641. hadis olarak (V/118) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fikhî Delaleti

Hadisin fikhî delaletlerinden biri; yaşlılık, müzmin hastalık, binek üzerinde duramama gibi mecburî sebeplerden ötürü hac görevini yerine getiremeyen birinin yerine haccetmenin caiz oluşudur. İmam Mâlik ise ölü ya da diri birinin yerine haccetmeyi uygun görmemiştir. Yaşlılık ya da hastalık nedeniyle binek üzerinde duramayan kişi bir başkasına para vererek onunla haccetmesini istemek zorunda değildir. Ölü içinse bağışta bulunmak ve onun adına hac dışında sadaka vermek evlâdır. Ancak eğer malından bir başkasına vererek haccetmesini vasiyet ederse malının üçte biriyle vasiyeti gerçekleştirilir.¹⁴² İmam Mâlik şöyle demiştir: “Ölü ya da diri olsun, kimse bir başkasının yerine hac veya umre görevini ifa edemez. Ancak vasiyet ederse vasiyeti gerçekleştirilir. Kimse kimsenin yerine oruç da tutamaz, namaz da kılamaz.” Ona, “Birisi kendisi yerine haccetmemi vasiyet ederse ne yapayım?” diye sorulmuş ve o da “Sana emrettiği şeyi yap.” demiştir.¹⁴³ Müdevvene’de geçtiğine göre de ona ölmüş birinin yerine haccetme hakkında sorulduğunda, “Onun adına başka bir şekilde iyilik yapsın. Onun yerine kurban kessin, sadaka versin ya da köle azat etsin.” demiştir.¹⁴⁴

c. İmam Mâlik’in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik İbn Abbâs’ın bu hadisini, “Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır.” (Âli İmran/97) ayetinin zahirine muhalif olması dolayısıyla amele konu etmemiştir. Zira ayette, hac görevinin farz oluşu güç yetirebilme ile kayıtlandırılmış ve güç yetiremeyen kişi söz konusu edilmemiştir. Buradaki güç yetirebilmekten kasıt normal yollarla Kâbe’ye ulaşabilmektir ve sağlık,

142 İbn Abdi’l-Berr, Yûsuf b. Abdillâh, el-Kâfi fî fikhi Ehli’l-Medîne, Mektebetu’r-Rıyâd el-Hadîse (thk. Muhammed Muhammed Ahved), Riyâd 1980, I, 356; Bâcî, el-Münteka, II, 269; İbn Rüşd, Bidâyetu’l-Müctehid, II, 84.

143 Kayravânî, Abdullah b. Abdirrahmân b. Ebî Zeyd, en-Nevâdir ve’z-Ziyâdât ‘alâ mâ fi’l-Müdevvene min Ğayrihâ mine’l-Ümmühât, Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî (thk. Abdulfettâh Muhammed el-Hulv vd.), Beyrut 1999, II, 481.

144 Mâlik, el-Müdevvene, I, 485.

kuvvet, binek üzerinde durabilecek yaşta olmak ve yolun da güvenli olması gibi şartları ihtiva eder. Yaşlılık ve hastalıktan dolayı bineğin üzerinde duramayan kişi ise aslen 'güç yetiremeyendir' ve kendisine hac farz değildir. Dolayısıyla yeterli malı olsa bile bunu bir başkasına vererek kendisinin yerine haccetmesini sağlamakla mükellef değildir. Kurtubî, "Ayetin zahiri ile hadisin zahiri çelişince Mâlik, ayetin zahirini tercih etti." demiştir.¹⁴⁵

Kıyas yönünden de asıl olan birinin başkası yerine ibadet edemeyeceğidir. Nitekim kimse kimsenin yerine namaz kılamaz ve zekât veremez.¹⁴⁶ İbn Rüşd, "Bu husustaki ihtilaf sebebi kıyasın rivayetle çelişmesidir. Kıyas, ibadette kimsenin bir başkasının yerine geçemeyeceği yönündedir; kimsenin kimse yerine namaz kılamayacağı ya da zekât veremeyeceği noktasında ihtilaf yoktur." demiştir.¹⁴⁷

4. Hadis

"Mâlik'ten, o Abdurrahmân b. el-Kasım'dan, o da babasından rivayet ettiğine göre Hz. Âişe şöyle dedi: Veda haccında Resulullah (s.a.v) ile beraber çıktık, umre niyetiyle ihrama girdik. Sonra Resulullah (s.a.v), 'Kimin yanında kurban varsa umre ile birlikte hacca niyet etsin, sonra da ikisini de bitirmedikçe ihramdan çıkmasın.' dedi. Hz. Âişe diyor ki: Mekke'ye geldim, ben hayızlı idim. Kâbe'yi tavaf etmedim. Safa-Merve arasında sa'y de etmedim. Bunu Resulullah (s.a.v)'e iletince O, 'Saçının örgülerini çöz, taran ve hacca niyet et, umreyi bırak.' dedi. Hz. Âişe devam ediyor: Öyle yaptım. Haccı bitirince Resulullah (s.a.v) beni Ebû Bekir es-Sıddık'ın oğlu kardeşim Abdurrahman ile Ten'im'e gönderdi. Ben de umre yaptım. Resulullah (s.a.v), 'Bu umre yerinedir' dedi. Umreye niyet edenler Kâbe'yi tavaf ettiler ve Safa-Merve arasında sa'y yaptılar. Sonra da ihramdan çıktılar. Mina'dan döndükleri zaman hacları için bir tavaf daha yaptılar. Hacca yahut hac ve umreye birlikte niyet edenler ancak bir tavaf yaptılar."

5. Hadis

"Mâlik'ten, o İbn Şihâb'dan, o Urve b. Zübeyr'den, o da Hz. Âişe'den aynı şekilde rivayet etmiştir."

a. Hadislerin Tahrîci

Birinci hadis Mâlik b. Enes'in Muvatta'sında yer alır. İbn Abdi'l-Berr şöyle söyler: "Yahyâ bu hadisi Mâlik'ten Abdurrahman b. el-Kasım, babası ve Hz. Âişe isnadıyla rivayet etmiştir ve bildiğim kadarıyla Muvatta ravileri arasında bu hadisi bu isnatla rivayet eden tek kişidir. Diğer Muvatta ravileri bu hadisi İbn Şihâb, Urve, Hz. Âişe isnadıyla rivayet etmişlerdir. Yahyâ'nın ise iki isnatla da rivayeti bulunmaktadır. Hadis alimleri Yahyâ'nın teferrüt ettiği ilk isnadı, diğer raviler arasında tek olduğu için hatalı görmüşlerdir."¹⁴⁸

İkinci hadis Mâlik b. Enes'in Muvatta'sında Hac Kitabı'nın Hayızlının Mekke'ye Girmesi Bâbı'nda 965 numaralı hadis olarak (331); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 25441 numaralı hadis olarak (XLII/257); Buhârî'nin Sahîh'inde Hac Kitabı'nın Hayızlı ve Nifaslı Nasıl İhramdan Çıkar Bâbı'nda 1556 numaralı hadis olarak (II/140); Müslim'in Sahîh'inde Hac Kitabı'nın İhramın Vecihlerinin Açıklanması Bâbı'nda 1211 numaralı hadis olarak (II/870); İbn Mâce'nin Sünen'inde Menâsik Kitabı'nın Ten'im'den Yapılan Umre Bâbı'nda 3000 numaralı hadis olarak (II/998); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Menâsik Kitabı'nın İfrad Haccı Bâbı'nda 1781 numaralı hadis olarak (II/153); Nesâî'nin Sünen'inde ise Namaz Kitabı'nın İhramdan Çıkan

145 Kurtubî, Ahmed b. Ömer, el-Müfhim li mâ Eşkele min Telhîsi Kitâbi Müslim, Dâru İbn Kesîr (thk. Muhyiddîn Deyb Misto vd.), Dimaşk 1996, III, 442.

146 Bâcî, el-Münteka, II, 269; Kurtubî, el-Müfhim, III, 442.

147 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 84.

148 İbn Abdi'l-Berr, et-Temhîd, XIX, 263.

Hayızlıya Namazın Emredilmesi Bâbı'nda 242 numaralı hadis olarak (I/132) yukarıdaki isnatla rivayet edilmiştir.

b. Hadislerin Fıkḥî Delaleti

Bu hadisten çıkarılacak çok sayıda fıkḥî delalet bulunmaktadır ve İmam Mâlik bunların çoğuyla amel etmiştir. Amel etmediği delaletlerden biriye hadisin şu kısmıdır: “Saçının örgülerini çöz, taran ve hacca niyet et, umreyi bırak.” Bu kısım umrenin yarıda kesilmesine delalet etmekte, İmam Mâlik ise umrenin yarıda kesilmesine cevaz vermemektedir. Ona göre umrenin gerekleri tamamlanmalıdır. Umre yapmadan önce hayız olan ise hacca niyet etmelidir. Bu kişinin durumu, başlangıçta kıran haccına niyet eden kimsenin durumu gibidir ve kıran kurbanı kesmesi gerekir.¹⁴⁹ İbn Abdî'l-Berr, İbn Vehb'den rivayet ettiğine göre İmam Mâlik Urve'nin Hz. Âişe'den rivayet ettiği hadis hakkında şöyle demiştir: “Ne önceden ne de daha sonra bu hadisle amel etmeyiz.” İbn Abdî'l-Berr, “Mâlik'in kastettiği, umrenin yarıda kesilmesi hususunda bu hadisle amel edilmeyeceğidir. Zira Allah, hac ya da umreye başlayanı onu tamamlamakla yükümlü kıldı.” demiştir.¹⁵⁰

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İbn Abdî'l-Berr'in yukarıdaki sözünden anlaşıldığı üzere İmam Mâlik, mevzubahis hadisle “Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın.” (Bakara/196) ayetinin zahirine muhalif olması gerekçesiyle amel etmemiştir. Zira ayette emredilen, hacca ya da umreye başlayan kişinin bunları tamama erdirmesi yönündedir.

6. Hadis

“Mâlik'ten, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından anlattığına göre; Resulullah (s.a.v)'e soruldu: ‘Ya Resulullah, bedeviler bize et getiriyorlar, hayvanı Allah adına kesip kesmediklerini bilmiyoruz.’ Resullah (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Siz bismillah deyin, sonra da onu yiyin.’”

a. Hadisin Tahrîci

Mâlik b. Enes'in Muvatta'sında bu hadis, mürsel olarak Kurban Kitabı'nın Kurbanda Allah'ın Adını Anma Bâbı'nda 1085 numaralı hadis olarak (379) zikredilmiştir. Hadis Hz. Âişe isnadıyla muttasıl olarak ise Dârimî'nin Sünen'inde Kurban Kitabı'nın Bulunan Etin Kesilirken Allah'ın Adının Anılıp Anılmadığının Bilinmemesi Bâbı'nda 2019 numaralı hadis olarak (II/1258) zikredilmiştir. Buhârî'nin Sahîh'inde Av ve Kurban Kitabı'nın Bedevî Ya Da Benzerlerinin Kurbanları Bâbı'nda 5507 numaralı hadis olarak (VII/92) zikredilmiştir ve “Kâfirlikten yeni çıkmışlardı.” ifadesini içermektedir. Ayrıca İbn Mâce'nin Sünen'inde Kurban Kitabı'nın Kurban Kesilirken Allah'ın Adının Anılması Bâbı'nda 3174 numaralı hadis olarak (II/1059); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Kurban Kitabı'nın Kesilirken Allah'ın Adının Anılıp Anılmadığı Bilinmeyen Etin Yenmesi Bâbı'nda 2829 numaralı hadis olarak (III/104); Nesâî'nin Sünen'inde ise Kurban Kitabı'nın Tanınmayan Kişinin Kurbanı Bâbı'nda 4436 numaralı hadis olarak (VII/237) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, kurban keserken Allah'ın adının anılmasının vacip olmadığına delalet etmektedir. Hadiste geçen ‘Siz bismillah deyin, sonra da onu yiyin.’ lafızları bu anlama gelmektedir. Vacip olması durumunda Hz. Peygamber'in onlara bunu şart koşması gerekirdi.¹⁵¹ İmam Mâlik ise unutmama durumu hariç kurban kesilirken Allah'ın adının

149 İbn Abdî'l-Berr, Yûsuf, el-İstizkâr, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye (thk. Sâlim Muhammed Atâ ve Muhammed Alî Muavvid), Beyrut 2000, IV, 365; Bâcî, el-Münteka, III, 58.

150 İbn Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, IV, 365.

151 Kurban kesilirken Allah'ın adının anılmasının sünnet olduğunu söyleyenler bu hadisi delil göstermişlerdir. Bkz.: Ahmed b. Alî İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1959, VIII, 635.

anılmasının vacip olduğunu söylemiştir. Kurbanı kesen Allah'ın adını anmayı kasten terk ederse bu kurbanın eti yenmez. Unutması sebebiyle terk ederse yenir. Bu hükmü bilmeyen kişi ise Müdevvene'de geçtiği üzere kasten terk eden kişi gibidir.¹⁵² Müdevvene'de, "İbnu'l-Kasım şöyle dedi: 'Kurbanı keserken Allah'ın adını kasten anmayan kişinin kurbanının eti yenmez. Mâlik'in görüşü de bu yöndedir.'" ¹⁵³ ifadeleri yer almaktadır.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, bu hadisin delaletlerinden kurban kesilirken Allah'ın adının anılmasının vacip olmadığına dair delaleti amele konu etmemiştir. Bunun nedeni hadisin, "Üzerine Allah adı anılmayan (hayvan)lardan yemeyin." (En'âm/121) ayetinin zahirine muhalif olmasıdır.¹⁵⁴ İbn Rüşd, "Bu konuda ihtilaf edilmesinin sebebi Kur'an'ın zahiriyle rivayetin çelişmesidir." demiş ve ayet ile hadisi zikretmiştir.¹⁵⁵

7. Hadis

"Mâlik'ten, o Yahya b. Sa'îd'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den Hz. Ömer'in şöyle hüküm verdiğini rivayet etmiştir: Erkek bir kadınla evlenir de perdeler indirilirse mehir vacip olmuştur."

8. Hadis

"Mâlik'ten, o da İbn Şihâb'dan Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediğini rivayet etti; 'Adam karısının yanına girer de üzerlerine perde çekilirse mehir vacip olmuştur.'"

a. Hadislerin Tahrîci

Ömer b. el-Hattâb'ın rivayeti Mâlik b. Enes'in Muvatta'sında Nikâh Kitabı'nın Perdeleri İndirme Bâbı'nda 1149 numaralı hadis olarak (409); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Nikâh Kitabı'nın Mehrin Vacip Olması Bâbı'nda 10869 numaralı hadis olarak (VI/287); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Nikâh Kitabı'nın Kapı Kapanıp Perdelerin İnmesiyle Mehrin Vacip Olması Bâbı'nda 16696 numaralı hadis olarak (III/520); Dârukutnî'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Mehir Bâbı'nda 3820 numaralı hadis olarak (IV/472); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Mehir Kitabı'nın Kapı Kapanıp Perdelerin İnmesiyle Mehrin Vacip Olması Bâbı'nda 14479 numaralı hadis olarak (VII/416) zikredilmiştir.

Zeyd b. Sâbit'in rivayeti de Mâlik b. Enes'in Muvatta'sında Nikâh Kitabı'nın Perdeleri İndirme Bâbı'nda 1150 numaralı hadis olarak (409) bulunmaktadır. Beyhakî de es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Mehir Kitabı'nın Kapı Kapanıp Perdelerin İnmesiyle Mehrin Vacip Olması Bâbı'nda 14480 numaralı hadis olarak (VII/416) bu hadisi rivayet etmiştir.

b. Hadislerin Fıkḥî Delaleti

Hadis, sahih bir halvetin mehrin tamamının tahakkuk etmesine yeterli olacağına delalet etmektedir. İmam Mâlik bu hadislerin zahiriyle amel etmemiş ve bunları tevil etmiştir. Ona göre burada kastedilen, sahih bir halvetin yanı sıra kadının eşinin kendisiyle birlikte olduğuna dair beyanıdır. Birliktelik olmaksızın yalnızca halvetin mehri gerektirdiği kastedilmemektedir.¹⁵⁶ İmam Mâlik'e göre mehri gerektiren, halvetü'l-ihtidâ olup bu da perdelerin indirilmesinin yanı sıra kadının birliktelik

152 Lahmî, Alî b. Muhammed, et-Tebşire, Vizâretü'l-Evkaf ve's-Şuûn el-İslâmiyye (thk. Ahmed Abdülkerîm Necîb), Katar 2011, IV, 1530; Karâfi, ez-Zehîra, IV, 134; Desûkî, Muhammed b. Ahmed, Hâşiyetu'd-Desûkî 'alâ's-Şerhi'l-Kebîr, Dâru'l-Fikr, by. ts., II, 106.

153 Mâlik, el-Müdevvene, I, 532.

154 Bâcî, el-Münteka, III, 105; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 211; Karâfi, ez-Zehîra, IV, 134.

155 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, II, 211.

156 İbn Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, V, 434; Bâcî, el-Münteka, III, 292.

iddiasıyla gerçekleşir.¹⁵⁷ Müdevvene'de bu husus şöyle izah edilmiştir: “Bir adam bir kadınla nikahlanıp halvete girse ve perdeleri indirmiş olsa, sonra da onu boşayıp, ona dokunmadım, dese ve kadın da bunu onaylasa ne olur?” Mâlik şöyle demiştir: ‘Kadına mehrin yarısı verilir.’”¹⁵⁸ Muvatta'da bu bâbın sonunda da İmam Mâlik bu görüşünü yinelemiş ve “Temas olması durumunda bu hükmün geçerli olduğunu düşünüyorum...” demiştir.¹⁵⁹

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadislerin zahiriyle amel etmemiş, bunları tevil etme yoluna gitmiştir. Bunu Kur'an'a bağlı kalma gerekçesiyle yapmıştır. Zira Allah Teala “Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır.” (Bakara/239) buyurmuştur. Dolayısıyla birliktelik olmaksızın eşini boşayan adam ancak mehrin yarısını vermekle yükümlüdür. Zira asıl olan birlikteliğin olmadığı halvetin mehrin tamamını gerektirmemesidir.¹⁶⁰ İbn Abdî'l-Berr, “Allah'ın kitabını bırakıp ne delil kabul edilir ki? Allah'ın bu hitabının açık olmadığına dair de bir görüş birliği yoktur. Araplar arasında, birlikteliğin olmadığı halvet, sebep olarak görülmez.” demiştir.¹⁶¹ Kastettiği, birlikteliğin olmadığı halvetin mehrin tahakkukuna sebep olmamasıdır.

9. Hadis

“Mâlik kendisine şöyle ulaştığını söyledi; Abdullah b. Abbâs ile Abdullah b. Ömer'e şu husus hakkında soruldu: ‘Bir adamın nikahında hür bir kadın vardı, üzerine bir cariyeyi nikahlamak istedi.’ Bunu ikisi de mekruh gördüler.

a. Hadisin Tahrîci

Mâlik b. Enes'in Muvatta'sında Nikâh Kitabı'nın Hür Kadın Üzerine Cariyeyle Nikahlanma Bâbı'nda 1166 numaralı hadis olarak (415) zikredilir. Ayrıca Beyhakî de es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Nikâh Kitabı'nın Hür Kadın Üzerine Cariyenin Nikahlanmayıp Cariye Üzerine Hür Kadının Nikahlanması Bâbı'nda 14005 numaralı hadis olarak (VII/285) bu hadisi rivayet etmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Söz konusu hadis hür bir eşi olan adamın bir cariyeye nikahlanmasının caiz olmadığını ve biri hür diğeri cariyeye olan iki kadının bir nikah altında toplanamayacağını ifade etmektedir. Ancak bu hususta asıl olan “Sizden kimin, hür mü'min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın... Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir.” (Nisa/25) ifadelerinin yer aldığı ayettir. Bâcî şöyle demiştir: “Hür kadının üzerine cariyenin nikahlanması ile ilgili üç rivayet mevcuttur. Birincisi, nikahı altında hür bir kadın olan kimsenin yeteri kadar gücü olmasa ve günaha düşmekten yani zinadan korksa bile cariyeye nikahlanmasının caiz olmadığı yönündedir. İkincisi, yeteri kadar gücü olmaması durumunda zinaya düşmekten korkmasa bile caiz olduğunu söyleyen rivayettir. Üçüncüsü ise yeteri kadar güce sahip olmama ve zinaya düşmekten korkma durumunda caiz olduğu, yeteri kadar gücü olup zinaya düşme tehlikesi bulunmama durumunda ise caiz olmadığıdır. Son iki sözde “güç” kelimesi, hür kadının

157 Kadı Abdulvehhâb, el-İşrâf ‘alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, Dâru İbn Hazm (thk. el-Habîb b. Tâhir), by. 1999, II, 720; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, Merkezu Necîbeveyh li'l-Mahtûtât ve Hıdmeti't-Turâs (thk. Ahmed b. Abdulkerîm Necîb), Saraybosna 2008, IV, 216; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî ‘alâ's-Şerhi'l-Kebîr, II, 301.

158 Mâlik, el-Müdevvene, II, 229.

159 Mâlik, el-Muvatta, 409.

160 İbn Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, V, 437; Bâcî, el-Münteka, III, 292.

161 İbn Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, V, 437.

kastedilme ihtimali olmakla birlikte, mala daha açık bir şekilde delalet eder.¹⁶² Buradaki ihtilaf, nikah altındaki hür kadının “güç” sayılıp sayılmayacağı noktasından kaynaklanır. Eğer güç sayılırsa üzerine cariyenin nikahlanması caiz olmaz. Ancak güç ile kastedilen mal ise ve kişi, ikinci bir hür kadınla evlenecek kadar malı bulamayıp günaha düşmekten korkarsa cariyeyle nikahlanması caiz olur. Mâlikî mezhebinde meşhur olan ise hür bir kadınla evlenecek kadar malı olmama ve zinaya düşmekten korkma şartlarının mevcut olması durumunda cariyenin hür kadının üzerine nikahlanmasının caiz olduğu yönündedir. Hür kadına ise eşinin yanında durma ya da ondan ayrılma hakkı verilir. Ancak eğer hür bir kadını nikahlayacak kadar malı olursa ya da zinaya düşmekten korkmazsa cariyeyle nikahlanması, nikahı altında hür bir kadın olmasa bile caiz değildir. İkinci bir eş olarak nikahlanması da bu yüzden caiz olmaz.¹⁶³ Müdevvene’de şöyle geçmektedir: “İbn Nâfi Mâlik’in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bir cariyenin hür bir kadın üzerine nikahlanması ancak hür kadının isteğiyle olur. Zinadan korkma ve güç yetirememe şartlarının bulunmaması durumunda bir cariyenin ne tek başına ne de bir hür kadın ya da bir cariyeye üstüne nikahlanması caiz değildir.”¹⁶⁴

c. İmam Mâlik’in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmâm Mâlik, hür kadın üzerine cariyeyle nikahlanmanın caiz olmadığına delalet eden bu hadisle amel etmemiş, zikredilen şartların mevcut olması durumunda bunu caiz görmüştür. Bu hususta asıl olan Nisa suresinin ayetidir ve hür kadın, zinaya düşmekten korkan eşini nikahtan alıkoyan bir “güç” değildir. Bu ayetteki “güç” ile mal kastedilmektedir. İmam Mâlik Muvatta’da bu düşüncesini söz konusu ayetle açıklamıştır.¹⁶⁵ Bâcî şöyle demiştir: “Hür kadın ne dilde ne de şer’an ayette geçen ‘tavl’ kelimesiyle isimlendirilmez. Hür kadın, nikah için ihtiyaç duyulan şeye ulaşmanın bir vesilesi de değildir.”¹⁶⁶ Ayetin delalet ettiğine göre cariyeyle nikahlanmak zikredilen iki şartın bulunması durumunda caizdir. Bir kimse nikahında hür bir kadın bulursa da zinaya düşmekten korkabilir ve nikahındaki hür kadın ‘tavl’ değildir. Dolayısıyla ikinci bir hür kadınla nikahlanmaya gücü yetmeyip zinaya düşmekten korkan kimsenin, cariyeyle nikahlanması caizdir.”¹⁶⁷

10. Hadis

“Mâlik’ten, onun da Nâfi’den anlattığına göre Sâlim b. Abdullah b. Ömer şöyle dedi: ‘Müminlerin annesi Âişe onu süt emerken kız kardeşi Ümmü Gülsüm bint Ebîbekir’e gönderdi ve ‘Onu on defa emzir de yanıma girsin’ dedi.’ Sâlim diyor ki: ‘Ümmü Gülsüm beni üç defa emzirdi, sonra da hastalandı. Beni daha fazla emzirmedi. Bu yüzden Âişe’nin yanına giremedim, çünkü beni on defa emzirmedi.’”

11. Hadis

“Mâlik’ten, onun Nâfi’den, onun da Safiyye bint Ebî Ubeyd’den rivayet ettiğine göre Müminlerin annesi Hafsa, Asım b. Abdullah b. Sa’d’ı daha küçük ve emer haldeyken kız kardeşi Fatıma bint Ömer b. Hattâb’a gönderdi ve ‘On defa emzirsin de yanına girsin’ dedi. O da küçüktü. Fatıma öyle yapınca o da onun yanına girebildi.”

162 Bâcî, el-Münteka, III, 321.

163 Lahmî, et-Tefsîr, IV, 1881; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni’l-Hâcib, IV, 64; el-Haraşî, Muhammed b. Abdullah, Şerhu Muhtasari Halîl, Dâru’l-Fikr, Beyrut ts., III, 221; Desûkî, Hâşiyetu’d-Desûkî ‘alâ’ş-Şerhi’l-Kebîr, II, 263.

164 Mâlik, el-Müdevvene, II, 137.

165 Mâlik, el-Muvatta’, 415.

166 Bâcî, el-Münteka, III, 320.

167 Lahmî, et-Tefsîr, IV, 1881; İbn Rüşd, Bidâyetu’l-Müctehid, III, 67; Zerkanî, Şerhu’z-Zerkanî ‘alâ’l-Muvatta’, III, 221.

12. Hadis:

Mâlik'in İbn Şihâb'dan rivayet ettiğine göre, İbn Şihâb'a büyümüş birinin emzirilmesi soruldu. O da şöyle dedi: "Bana Urve b. Zübeyr şöyle anlattı: Sahabeden olan ve Bedir'de bulunan Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebîa, Sâlim'i evlat edinmişti. Bu yüzden Sâlim'e Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim denirdi. Bu tıpkı Resulullah (s.a.v)'in Zeyd b. Hârise'yi evlat edinmesi gibiydi. Ebû Huzeyfe onu oğlu gibi görürdü. Sâlim'i kardeşinin kızı Fatıma bint Velid b. Utbe'nin kızı ile evlendirdi. Fatıma da o günlerde ilk hicret eden kadınlardan ve Kureys'in dul kadınları arasında ileri gelenlerdendi. Allah Teala kitabında "Onları babalarının adı ile çağırın; bu Allah katında daha adildir. Eğer babalarını bilmezseniz din kardeşleriniz ve dostlarınızdır." (Ahzâb/5) ayetini indirip de bunlardan her biri babalarına nispet edilince Ebû Huzeyfe'nin karısı Amir b. Lüeyy oğullarından Sehle bint Süheyl Resulullah (s.a.v)'e geldi: Ya Resullullah, biz Sâlim'i evladımız olarak görürdük, başım ve göğsüm açıkken yanıma girerdi. Bir tek odamız vardı. Şimdi onun hakkında ne buyurursun, dedi. Resullullah (s.a.v), 'Onu beş defa emzir. Emmesiyle sana haram olur' dedi. O da onu süt oğlu olarak görürdü. Müminlerin annesi Âişe bu olayı aldı; yanına girmesini istediği erkekleri Ebû Bekir'in kızı ve kendi kız kardeşi Ümmü Gülsüm'e ve kardeşinin kızlarına emzirmesini söylerdi. Hz. Peygamber (s.a.v)'in diğer eşleri böyle bir emzirme ile kimsenin yanlarına girmesini kabul etmediler ve 'Hayır vallahi, biz, Resulullah (s.a.v)'in Sehle bint Süheyl'e yalnız Sâlim için özel izin verdiğini düşünüyoruz. Hayır, böyle bir emzirme ile kimse yanımıza giremez.' dediler. İşte Hz. Peygamber (s.a.v)'in eşleri büyümüş birinin emmesi hususunda böyle idiler."

13. Hadis

"Mâlik'ten, onun Abdullah b. Ebî Bekir b. Hazm'dan, onun da Amre bint Abdurrahman'dan anlattığına göre Hz. Peygamber (s.a.v)'in eşi Hz. Âişe şöyle dedi: Kur'an'dan indirilenler arasında 'belli beş emzirme haram eder' vardı, sonra 'belli beş' kaydı neshedildi. Resullullah (s.a.v) vefat ettiği zaman bunlar Kur'an'dan okunuyordu."

a. Hadislerin Tahrîci

Sâlim b. Abdullah'ın hadisi Muvatta'da Emzirme Kitabı'nın Küçüğü Emzirme Bâbı'nda 1326 numaralı hadis olarak (464); Şâfiî'nin Müsned'inde Nikah Kitabı'nın Bir Ya Da İki Emmenin Mahrem Kılmaması Bâbı'nda 1184 numaralı hadis olarak (III/65); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Talak Kitabı'nın Az Miktarda Emme Bâbı'nda 13928 numaralı hadis olarak (VII/469); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Nikah Kitabı'nın Emzirme Hakkında: Bir Ya Da İki Emzirmenin Mahrem Kılmaması Bâbı'nda 17031 numaralı hadis olarak (III/548); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Emzirme Kitabı'nın Beşten Az Miktarda Emmenin Mahrem Kılmaması Bâbı'nda 15638 numaralı hadis olarak (VII/753) zikredilmiştir.

Safiyye bint Ebî Ubeyd'in hadisi Muvatta'da Emzirme Kitabı'nın Küçüğü Emzirme Bâbı'nda 1327 numaralı hadis olarak (464); Şâfiî'nin Müsned'inde Nikah Kitabı'nın Belli Beş Emzirmenin Mahrem Kılması Bâbı'nda 1181 numaralı hadis olarak (III/64); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Talâk Kitabı'nın Az Emzirme Bâbı'nda 13929 numaralı hadis olarak (VII/469); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Nikâh Kitabı'nın Emzirme Hakkında: Bir Ya Da İki Emzirmenin Mahrem Kılmaması Bâbı'nda 17031 numaralı hadis olarak (III/548); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Emzirme Kitabı'nın Beşten Az Miktarda Emmenin Mahrem Kılmaması Bâbı'nda 15640 numaralı hadis olarak (VII/754) zikredilmiştir.

Urve b. Zübeyr'in hadisi mürsel olarak Muvatta'da Emzirme Kitabı'nın Büyüdükten Sonra Emzirmeyle İlgili Rivayetler Bâbı'nda 1332 numaralı hadis olarak (465) zikredilmiştir. Merfu olarak ise Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 26330

numaralı hadis olarak (XLIII/351); Dârimî'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Büyüğün Emzirilmesi Bâbı'nda 2303 numaralı hadis olarak (III/1448); Buhârî'nin Sahîh'inde Nikâh Kitabı'nın Dinde Denklik Bâbı'nda 5088 numaralı hadis olarak (VII/7); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde ise Nikâh Kitabı'nın Mahrem Kılınanlar Bâbı'nda 2061 numaralı hadis olarak (II/223) zikredilmiştir ve tümü Hz. Âişe'nin rivayetiyle gelmiştir. Hadis muhtasar şekilde Kasım b. Muhammed'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği isnatla Müslim'in Sahîh'inde Emzirme Kitabı'nın Büyüğün Emzirilmesi Bâbı'nda 1453 numaralı hadis olarak (II/1076); İbn Mâce'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Büyüğün Emzirilmesi Bâbı'nda 1943 numaralı hadis olarak (I/625) ve Nesâî'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Büyüğün Emzirilmesi Bâbı'nda 3322 numaralı hadis olarak (VI/105) vârit olmuştur.

Hz. Âişe'nin hadisi Muvatta'da Emzirme Kitabı'nın Emzirme Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1337 numaralı hadis olarak (467); Dârimî'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Kaç Emzirme Mahrem Kılar Bâbı'nda 2299 numaralı hadis olarak (III/1444); Müslim'in Sahîh'inde Emzirme Kitabı'nın Beş Emzirmeyle Mahrem Sayılma Bâbı'nda 1452 numaralı hadis olarak (II/1075); İbn Mâce'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Bir Ya Da İki Emzirmenin Mahrem Kılmaması Bâbı'nda 1942 numaralı hadis olarak (I/625); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Beşten Az Emzirme Mahrem Kılar Mı Bâbı'nda 2062 numaralı hadis olarak (II/223); Tirmizî'nin Sünen'inde Emzirme Bâbları'ndan Bir Ya Da İki Emzirmenin Mahrem Kılmaması Bâbı'nda (III/448) ve Nesâî'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Emzirmenin Ne Kadarı Mahrem Kılar Bâbı'nda 3307 numaralı hadis olarak (VI/100) zikredilmiştir.

b. Hadislerin Fıkḥî Delaleti

İlk olarak birinci ve ikinci hadis emzirmede mahrem kılan sınırın on emzirme olduğuna delalet etmektedir. Üçüncü ve dördüncü hadiste ise bu sınır beş emzirme olarak belirlenmiştir. İmam Mâlik ise sayı belirleme yoluna gitmemiş ve tek bir defa emzirmenin mahrem kıldığını söylemiştir.¹⁶⁸ İmam Mâlik bunu Muvatta'da açık olarak ifade etmiş ve “Emzirmenin azı ya da çoğu, emzirme süresi olan iki yıl içinde olduğu sürece mahrem kılar.” demiştir.¹⁶⁹ Hz. Âişe'nin hadisi hakkında ise “Buna göre amel edilmez.” demiştir.¹⁷⁰

İkinci olarak ise Urve'nin hadisi olan üçüncü hadis büyümüş birinin emzirilmesinin mahrem kıldığını delalet etmektedir. İmam Mâlik ise -yukarıda aktarılan sözünde geçtiği üzere- mahrem kılan emzirmenin yalnızca ilk iki yaşta olduğunu ve büyüğün emmesiyle mahrem olmadığını söylemiştir.¹⁷¹

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik mevzubahis hadislerdeki mahrem kılan emzirme miktarı delaletini amele konu etmemiştir. Bunun nedeni ayetteki “sizi emziren süt anneleriniz” (Nisa/23) ifadesinde emzirmenin mutlak bir şekilde zikredilip herhangi bir şekilde kayıtlandırılmamasıdır.¹⁷² Zerkanî, “Ayet, (sayının önemi olmaksızın) hükmü bizzat emzirme olarak adlandırılan şeye bağlar.” demiştir.¹⁷³ Şâtıbî de İmam Mâlik'in “Kur'an'ın aslına uyarak emzirmenin beş ya da on defa olmasını şart koşmadığını” söylemiştir.¹⁷⁴

168 Karâfî, ez-Zehîra, IV, 274; Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, V, 110.

169 Mâlik, el-Muvatta', 465.

170 Mâlik, el-Muvatta', 467.

171 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, III, 60; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, IV, 178.

172 Bâcî, el-Münteka, IV, 152; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, III, 60.

173 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî 'alâ'l-Muvatta', III, 364.

174 Şâtıbî, el-Muvâfakat, III, 199.

İmam Mâlik ayrıca, Urve'nin rivayet ettiği hadisten çıkarılan büyüyen birinin emzirilmesinin mahrem kıldığı hükmüyle amel etmemiştir. Bunda gerekçesi, Kur'an'ın zahirine ve var olan diğer rivayetlere bağlı kalmaktır.¹⁷⁵ “-Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için- anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler.” (Bakara/233) ayeti İmam Mâlik'in bu hadisle amel etmeme gerekçelerinden biridir. Bu ayete göre ilk iki yaşı geçtikten sonraki emzirme mahrem kılmaz. Bir diğer gerekçesi ise Hz. Âişe'den rivayet edilen şu hadistir: “Bir gün Resulullah (s.a.v) bana geldiğinde yanımda bir adam vardı. Bana, ‘Ey Âişe, bu kimdir?’ diye sorduğunda ben, ‘Süt kardeşimdir.’ dedim. O bunun üzerine, ‘Ey Âişe, kardeşlerinizin kim olduğuna dikkat edin. Süt kardeşlik ancak açlık sebebiyle içilen sütle olur.’ dedi.”¹⁷⁶ Bu, mahrem kılan emzirmenin ancak kendisine açlığı nedeniyle süt verilen ve açlığı giderilen çocuğu emzirmek olduğu anlamına gelir. Yine Mâlik'in Sa'îd b. el-Müseyyib'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle demiştir: “Emzirmek ancak beşikte olan ve kana ve ete karışan emzirmeye denir.”¹⁷⁷ Kezâ Ümmü Seleme Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Mahrem kılan emme, ancak süten kesilmeden önce olan ve bağırsakları ayıran emmedir.”¹⁷⁸ Zerkanî, “Tüm bu rivayetler büyüğün emzirilmesini geçersiz kılmaktadır; çünkü büyüğün emdiği süt onun açlığını gidermez, bağırsaklarını ayırmaz ve kemiklerini sertleştirmez.” demiştir.¹⁷⁹ Urve'nin hadisindeki durum ise münferit bir durum olup Ebû Huzeyfe ile Sehle'nin mevlâları olan Sâlim'e hastır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v)'in eşleri de muteber fakihler de bu hadisle amel etmemiş, alimlerin büyük çoğunluğu bu hadisteki hükmü genel değil özel olarak ele almışlardır.¹⁸⁰

5.2. Zann-ı Galip ve Karinelerle Desteklenen Başka Haberlere Muhalif Olduğu İçin Amel Etmediği Hadisler

1. Hadis

Mâlik'ten, o İbn Şihâb'dan, o Sâlim b. Abdullah'tan, o da Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet etti: “Resulullah (s.a.v) namaza başlarken ellerini omuzlarının hizasına kaldırırdı. Başını rükûdan kaldırdığı zaman ellerini yine aynı şekilde kaldırır ve “semiallâhu limen hamideh, rabbenâ ve leke'l-hamd” derdi. Bunu secde yapmazdı.”

2. Hadis

Mâlik'ten, o da Nâfi'den şöyle rivayet etmiştir: “Abdullah b. Ömer namaza başlarken ellerini omuz hizasında kaldırırdı. Başını rükûdan kaldırdığında ise ellerini daha az kaldırırdı.”

175 Kadı Abdulvehhâb, el-İşrâf ‘alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 804; Bâcî, el-Münteka, IV, 154; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik, V, 687.

176 Buhârî, “Şehâdât”, 7; Müslim, “Emzirme”, 1455.

177 Mâlik, el-Muvatta', “Emzirme”, 1330; İbn Mesud'dan da rivayet edilmiştir. Bkz.: Ahmed b. Hanbel, Müsnedu Ahmed, Müessesetu'r-Risâle (thk. Şuayb el-Arna'ût vd.), by. 2001, VII, 185; Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as, Sünenu Ebî Dâvûd, el-Mektebetu'l-Asriyye (thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd), Beyrut ts., “Nikah”, 9; İbn Mesud'dan merfu olarak da rivayet edilmiştir. Bkz.: ed-Dârukutnî, Alî b. Ömer, Sünenu Dârukutnî, Müessesetu'r-Risâle (thk. Şuayb el-Arna'ût vd.), Beyrut 2004, “Emzirme”, No. 4358.

178 İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd, Sünenu İbn Mâce, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye (thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî), by. ts., “Nikâh”, 37; et-Tirmizî, Muhammed b. İsâ, Sünenu't-Tirmizî, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Beyrut 1988, “Emzirme”, 5. (Hadisin bu lafzı Tirmizî'de geçmektedir.)

179 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî ‘alâ'l-Muvatta', III, 374.

180 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VI, 255; Bâcî, el-Münteka, IV, 154. Bu hadiste kastedilen emme göğsü emmek değil, göğüsten süten sağılarak içilmesidir. Bkz.: İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VI, 255.

a. Hadislerin Tahrîci

Birinci hadis Muvatta'da Namaz Kitabı'nın Namaza Başlama Bâbı'nda 168 numaralı hadis olarak (84); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 4674 numaralı hadis olarak (VII/301); Dârimî'nin Sünen'inde Namaz Kitabı'nın Başı Rükûdan Kaldırdıktan Sonra Söylenen Söz Bâbı'nda 1347 numaralı hadis olarak (II/827); Buhârî'nin Sahîh'inde Ezan Kitabı'nın Tekbir Alınırken Ellerin Kaldırılması Bâbı'nda 735 numaralı hadis olarak (I/148); Müslim'in Sahîh'inde Namaz Kitabı'nın İftitah ve Rükû Tekbirlerinde Ellerin Omuz Hizasına Kaldırılmasının Müstehaplığı Bâbı'nda 390 numaralı hadis olarak (I/292); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Namaz Kitabı'nın Namazda Ellerin Kaldırılması Bâbı'nda 722 numaralı hadis olarak (I/192); Tirmizî'nin Sünen'inde Namaz Bâbları'ndan Rükûda Ellerin Kaldırılması Bâbı'nda 255 numaralı hadis olarak (II/35); Nesâî'nin Sünen'inde İftitâh Kitabı'nın Elleri Omuzların Hizasında Kaldırma Bâbı'nda 878 numaralı hadis olarak (II/122) zikredilmiştir. Mâlik dışında hepsi, hadiste geçen "rükûdan sonra ellerin kaldırılması" hükmünden yanadır.

İbn Abdi'l-Berr şöyle demiştir: "İlim ehlinde bir topluluk, bu hadisteki 'rükû sırasında elleri kaldırma' lafzının Mâlik'ten gelmiş olabileceğini ve bunun da Mâlik'in yanlısı olabileceğini söylemişlerdir. Çünkü ezberi kuvvetli raviler Mâlik'ten iki farklı veçhi rivayet etmişlerdir."¹⁸¹

İkinci hadis Muvatta'da Namaz Kitabı'nın Namaza Başlama Bâbı'nda 173 numaralı hadis olarak (85) ve Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Namaz Kitabı'nın Namazda Ellerin Kaldırılması Bâbı'nda 742 numaralı hadis olarak (I/198) zikredilmiştir. Mâlik dışında kimse -ulaşılabildiği kadarıyla- rükûdan kalktıktan sonra "ellerini daha az kaldırırdı" lafzına yer vermemiştir.

Abdullah b. Ömer'in hadisi, Sâlim tarafından merfu olarak rivayet edilmesine karşın Nâfi bu hadisi mevkuf olarak zikretmiş ve Abdullah b. Ömer'e isnat etmiştir. İbn Abdi'l-Berr şöyle demiştir: "Bu hadis, Sâlim'in babasından ve onun da Hz. Peygamber'den merfu olarak zikrettiği dört hadisten biridir. Nâfi ise bu hadisi Abdullah b. Ömer'den mevkuf olarak zikretmiştir... Ancak burada itimat edilen, Sâlim'in sözüdür ve Nâfi'nin sözü kabul görmemiştir."¹⁸² Ebû Dâvûd ise "Doğru olan İbn Ömer'in sözünün merfu olmadığıdır." demiştir.¹⁸³

b. Hadislerin Fikhî Delaleti

Bu hadisler iftitah tekbiri sırasında, rükûya giderken ve rükûdan kalkarken ellerin omuz hizasına kaldırılmasına delalet etmektedir. İmam Mâlik'in ise rükûya giderken ve rükûdan kalkarken elleri kaldırmayı yasakladığı bilinmektedir. Ona göre eller sadece iftitah tekbiri sırasında kaldırılmalıdır. İbnu'l-Kasım da ondan bu şekilde rivayet etmiştir. Meşhur olan bu görüşün yanı sıra İbn Vehb ve Eşheb, hem namaza başlarken hem de rükûda ellerin kaldırıldığı yönündeki görüşü zikretmişlerdir.¹⁸⁴ Müdevvene'de şöyle geçmektedir: "Mâlik'in 'Namazdaki tekbirlerden iftitah tekbiri dışında hiçbir durumda ellerin kaldırıldığını ya da indirildiğini bilmiyorum. İftitah tekbirinde ise kadın ve erkek ellerini hafif bir şekilde kaldırır.' dediği nakledilmiştir. İbnu'l-Kasım İmam Mâlik'in elleri iftitah tekbiri dışında kaldırma görüşünün zayıf olduğunu söylediğini aktarmıştır."¹⁸⁵

181 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhîd, IX, 212.

182 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhîd, IX, 212.

183 Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, I, 197.

184 Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, I, 334; İbn Rüşd, el-Beyân ve't-Tahsîl, I, 229; İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, I, 408.

185 Mâlik, el-Müdevvene, I, 165.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, hadislerin delalet ettiği 'rükûya giderken ve rükûdan kalkarken ellerin kaldırılması' hükmünü amele konu etmemiştir. Bunun nedeni bu hükmün, Mâlikî mezhebinin Medine ehlinin ameli nedeniyle tercih ettiği başka hadislerin delaletine muhalif olmasıdır.¹⁸⁶ İbn Rüşd, "Buradaki tüm ihtilafın sebebi, bu konu hakkındaki rivayetlerin farklı olması ve Medine'de yaygın olan amelin de bu rivayetlerin bazılarına muhalif olmasıdır." demiştir.¹⁸⁷ Bu rivayetlerden biri Berâ b. Âzib'in şu rivayetidir: "Resulullah (s.a.v) namaza başlarken ellerini kulaklarına yakın bir seviyeye kadar kaldırır ve bunu tekrarlamazdı."¹⁸⁸ Bir diğer rivayet Abdullah b. Mes'ûd'un "Size Resulullah (s.a.v)'in kıldığı namaz gibi bir namaz kılalım mı?" diye sorduktan sonra kendisine "Kıl." denmesi ve ardından bu namazında ellerini sadece başlangıçta kaldırmasıdır.¹⁸⁹ Öte yandan Karâfî bir başka tercih sebebi zikretmiştir ki bu da elleri kaldırmanın huşuya engel olduğu, bunun da asla muhalif olduğudur.¹⁹⁰ Zerkanî de İbn Ömer'in rivayetinin merfu ya da mevkuf olduğunun şüpheli olması nedeniyle İmam Mâlik'in -meşhur olan görüşe göre- bu hadisle amel etmeyi bırakmış olabileceğini ifade etmiştir.¹⁹¹

3. Hadis

Mâlik'ten, o Süleyman b. Abdulmelik'in azatlısı Ebû Ubeyd'den, o Ubâde b. Nüseyy'den, o Kays b. el-Hâris'ten, o Ebû Abdillâh es-Sunâbihî'den şöyle rivayet etmiştir: "Ebû Bekir es-Sıddık'ın hilafeti zamanında Medine'ye geldim, arkasında akşam namazını kıldım. İlk iki rekâtta Fatiha suresiyle kısa mufasssal surelerden okudu. Sonra üçüncü rekât için kalktı. Ona iyice yaklaştım, öyle ki elbiselerim onun elbiselerine dokunacak gibiydi. Fatiha'dan sonra "رَبَّنَا لَا تُرِغْ فُؤَادَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ" (Âl-i İmran 3/8) ayetini okuduğunu duydum."

4. Hadis

Mâlik'ten, o Nâfi'den şöyle rivayet etti: "Abdullah b. Ömer tek başına namaz kıldığı zaman dört rekâtın hepsinde, her rekâtta Fatiha ve Kur'an'dan bir sure okurdu. Zaman zaman farz namazın bir rekâtında iki ve üç sure okurdu. Akşam namazının iki rekâtında da aynı şekilde Fatiha ile birer sure okurdu."

a. Hadislerin Tahrîci

Ebû Abdillâh es-Sunâbihî'nin rivayeti Muvatta'da Namaz Kitabı'nın Akşam ve Yatsı Namazlarında Kıraat Bâbı'nda 178 numaralı hadis olarak (87); Şâfiî'nin Müsned'inde Namaz Kitabı'nın Namazın Sıfatı Hakkında Bâb'ında 233 numaralı hadis olarak (I/83); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Namaz Kitabı'nın Akşam Namazında Kıraat Bâbı'nda 2698 numaralı hadis olarak (II/109); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Namazlar Kitabı'nın İlk İki Rekâtta Fatiha ve Bir Sure Okunması Bâbı'nda 3726 numaralı hadis olarak (I/326); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Namaz Kitabı'nın Son İki Rekâtta Fatiha'dan Sonra Sure Okunmasını Müstehap Görenler Bâbı'nda 2479 numaralı hadis olarak (II/93) zikredilmiştir.

186 Kadı Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hilâf, I, 229; İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, I, 408.

187 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 142.

188 Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, "Namaza Başlama", 4; Dârukutnî, Sünenü'd-Dârikutnî, "Namaz", 27; Beyhakî, Ahmed b. el-Huseyn, es-Sünenü'l-Kübrâ, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye (thk. Muhammed Abdulkahir Atâ), Beyrut 2003, "Namazın Sıfatı", 55.

189 Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 203; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, "Namaza Başlama", 4; Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, "Namaz", 76; Nesâî, Ahmed b. Şuayb, Sünenü'n-Nesâî, Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye (thk. Abdulfettâh Ebû Ğudde), Halep 1986, "İftitah", 87.

190 Karâfî, ez-Zehîra, II, 220.

191 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta, I, 295.

Nâfi'nin rivayeti Muvatta'da Namaz Kitabı'nın Akşam ve Yatsı Namazlarında Kıraat Bâbı'nda 179 numaralı hadis olarak (87); Şâfiî'nin Müsned'inde Namaz Kitabı'nın Namazın Sıfatı Hakkında Bâb'ında 234 numaralı hadis olarak (I/84); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Namaz Kitabı'nın Son İki Rekâtta Fatiha'dan Sonra Sure Okunmasını Müstehap Görenler Bâbı'nda 2478 numaralı hadis olarak (II/93) zikredilmiştir.

b. Hadislerin Fıkḥî Delaleti

Bu iki hadis, akşam namazının üçüncü rekâtında ya da dört rekâtlı farz namazların son iki rekâtında Fatiha'dan sonra sure okumanın cevazına delalet etmektedir. Mâlikîlere göre ise bu mekruhtur ve Fatiha'dan sonra yalnızca ilk iki rekâtta sure okunur.¹⁹² Bâcî de Nâfi'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği hadisi zikrettikten sonra bu hükmü ortaya koymuş ve şöyle demiştir: “Mâlik, son iki rekâtta Fatiha'dan başka surenin okunmasını mekruh görmüştür.”¹⁹³ Zerkanî de İbn Ömer'in uygulaması için şu tespitte bulunmuştur: “Bu konuda ona Mâlik de cumhur ulema da itiraz etmişler ve dört rekâtlı namazların son iki rekâtıyla akşam namazının son rekâtında Fatiha'dan sonra bir şey okunmasını mekruh görmüşlerdir.”¹⁹⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu iki hadisin delalet ettiği mana ile amel etmemiş ve namazın ilk iki rekâtı dışında Fatiha'dan sonra sure okumanın mekruh olduğunu söylemiştir. Onun bu hadislerle ameli terk etmesindeki yöntemi aşağıdaki hususlarda açığa çıkmaktadır:

- Nâfi'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği hadis, Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinde geçen Ebû Katâde'nin hadisiyle çelişmektedir: “Resulullah (s.a.v) öğle namazının ilk iki rekâtında Fatiha ve bir sure, son iki rekâtında ise Fatiha okurdu. Fatiha'dan sonra okuduğu ayeti sesli okur, birinci rekâtta kıraatini ikinci rekâtta daha uzun tutardı. İkinci ve sabah namazlarında da böyle yapardı.”¹⁹⁵ Bu hadis, Hz. Peygamber'in sadece ilk iki rekâtta Fatiha'nın ardından sure okuduğuna delalet etmektedir.
- Ebû Katâde'nin hadisi, İbn Ömer'in hadisinden daha sarihtir ve Karâfi'nin de açıkça ifade ettiği gibi Medine ehlinin ameliyle örtüşmektedir.¹⁹⁶

5. Hadis

Mâlik'ten, o da Nâfi'den şöyle rivayet etmiştir: “Mekke'de Abdullah b. Ömer'le yürüyordum, hava da bulutluydu. Abdullah havanın aydınlanması endişesiyle vitri tek rekât kıldı. Sonra bulutlar gidince vaktin gece olduğunu gördü, bir rekât daha kılarak ikiye tamamladı. Daha sonra iki defa ikiye rekât daha kıldı. En sonunda havanın aydınlanacağını düşünerek tek bir rekât kıldı.”

a. Hadisin Tahrîci

Bu hadis Muvatta'da Gece Namazı Kitabı'nın Vitir Namazının Durumu Bâbı'nda 281 numaralı hadis olarak (124) ve Şâfiî'nin Müsned'inde Namaz Kitabı'ndaki Vitir Hakkında Bâb'da 551 numaralı hadis olarak (I/195) zikredilmiştir.

192 Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, I, 242; İbnu Abdi'l-Berr, el-Kâfi fî Fıkhı Ehli'l-Medîne, I, 202.

193 Bâcî, el-Münteka, I, 147.

194 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', I, 307.

195 Buhârî, “Ezân”, 106; Müslim, “Namaz”, 451.

196 Karâfi, ez-Zehîra, II, 210.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, vitir namazının tekrar ya da eksik kılınmasına delalet etmektedir. Bu da birinin tek rekât vitir kıldıktan sonra uyuması, sonra güneşin doğuşundan önce nafile namaz kılmak için uyanması, bir rekât daha vitir kılarak ikiye tamamlaması ve çift rekâtlı nafile namazı kıldıktan sonra bir rekât daha vitir kılmasıyla olur. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise bunu kabul etmemesi yönündedir.¹⁹⁷ İbnü Abdî'l-Berr, İbn Ömer'in hadisini şerhi sırasında şöyle söylemiştir: "Vitrin eksik kılınması hususunda seleften bir grup ulema da ona muhalefet etmiştir..., Mâlik'in, Evzâî'nin, Şâfiî'nin ve Ahmed b. Hanbel'in görüşü de bu yöndedir..."¹⁹⁸

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in bu hadisi amele konu etmemesinde izlediği yöntem, şu hususlarla açığa çıkmaktadır:

- İbn Ömer'in uygulaması, Talk b. Alî'nin Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettiği "Bir gecede iki vitir olmaz."¹⁹⁹ hadisiyle çelişmektedir. Talk b. Alî'nin hadisinin İbn Ömer'in uygulamasına tercih edilmesi ise şu iki hususa dayanmaktadır:
 1. Resulullah (s.a.v)'den bu uygulamaya yani vitrin eksik kılınmasına dair bir rivayet gelmemiştir.²⁰⁰
 2. İkiye tamamlanmasıyla vitir, nafile haline gelmez; çünkü nafile namazlar tek sayılı olmazlar ve namazda selam verilmesi onun devamlılığını ortadan kaldırır. Bu da selamdan sonra kılınanın önce kılınana eklenmesine engel teşkil eder. Böyle bir namazda her rekât, bir diğerinden farklı bir hükme tabidir.²⁰¹

6. Hadis

Mâlik'ten, o da İbn Şihâb'dan şöyle rivayet etti: "Sa'd b. Ebî Vakkas vitri yatsıdan sonra tek rekât olarak kıldı" Mâlik şöyle dedi: "Biz buna göre amel etmeyiz. Bize göre vitrin en azı üç rekâttır."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Gece Namazı Kitabı'nın Vitir Namazının Durumu Bâbı'nda 283 numaralı hadis olarak (125); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Namaz Kitabı'nın Vitir Kaç Rekâttır Bâbı'nda 4643 numaralı hadis olarak (III/21); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Namazlar Kitabı'nın Bir Rekâtla Vitir Kılanın Durumu Bâbı'nda 6809 numaralı hadis olarak (II/88); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 23667 numaralı hadis olarak (XXXIX/70); Buhârî'nin Sahîh'inde Dualar Kitabı'nın Çocuklara Bereket İçin Dua Etme ve Onların Başını Okşama Bâbı'nda 6356 numaralı hadis olarak (VIII/76) ve Bezzâr'ın Müsned'inde merfu haliyle 1220 numaralı hadis olarak (IV/55) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, öncesinde nafile namaz kılınmaması durumunda vitir namazının tek rekât olarak kılınabileceğine delalet etmektedir. Mâlikî mezhebine göre ise vitir namazı yatsıdan sonra ise en az üç rekât olmalıdır ve çift rekâtlı bir namazın ardından kılınması zorunludur. Ancak bu sıhhat şartı mıdır yoksa kemal şartı mı? İkisinin de olabileceği

197 Mevâk, Muhammed b. Yûsuf, et-Tâcu'l-İklîl li Muhtasari Halîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, II, 379; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, I, 214.

198 İbnü Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, II, 118.

199 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXVI, 222; Ebû Dâvûd, Sünenu Ebî Dâvûd, "Vitir", 13; Nesâî, Sünenu'n-Nesâî, "Gece Namaz Kılma ve Gündüz İbadeti", 29.

200 Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, I, 312; Abdurrahman el-Kanâzî, Tefsîru'l-Muvatta', Dâru'n-Nevâdir (thk. Âmir Hasen Sabrî), by. 2008, I, 179.

201 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, I, 214; Bâcî, el-Münteka, I, 222.

söylenmekle birlikte meşhur olan sıhhat şartı olduğudur.²⁰² İmam Mâlik de yukarıda geçtiği üzere Muvatta'da hadisi zikretmesinin akabinde Sa'd b. Ebî Vakkas'ın hadisiyle amel edilmediğini açıkça ifade etmiştir.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in bu hadisle amel etmemesindeki yöntemi aşağıdaki hususlara dayanmaktadır:

- Sa'd b. Ebî Vakkas'ın hadisi, İbn Ömer'in Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettiği şu hadisle çelişmektedir: “Gece namazı ikişer ikişer kılınır. Sizden biriniz günün aydınlanmasından korkacak olursa kıldığı namazın arkasından bir rekât vitir kılsın ve bununla kıldığı namazı tekletsin.”²⁰³ Bu hadis, vitir namazının kendinden önce kılınan bir namaz bulunması durumunda tek rekât kılınabileceğine, yoksa kılınamayacağına delalet etmektedir. Karâfi de İmam Mâlik'ten bu görüşü aktarmıştır.²⁰⁴
- Vitir namazı nafil namazdır, onun teklettirebileceği namaz da ancak nafil olmalıdır. Bu nedenle vitir namazından önce nafil kılınmalıdır, en az nafil namaz da iki rekâttır.²⁰⁵
- Bu hadis, Medine ehlinin ameline muhaliftir. Zerkanî İmam Mâlik'in “Biz bununla amel etmeyiz.” sözüyle Medine ehlini kastettiğini söylemiştir.²⁰⁶

7. Hadis

Mâlik'ten, o da Nâfi'den Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: “Kim akşam ya da yatsı namazını kıldıktan sonra imam bu namazları kıldırırken ona yetişirse bu namazları tekrar kılmasın.”

Yahyâ, Mâlik'in şöyle dediğini aktardı: Bana göre evinde namaz kılan kişinin imamla da kılmasında mahzur yoktur. Ancak akşam namazı hariç. Çünkü onu tekrar kılırsa rekâtları çift olmuş olur.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Cemaatle Namaz Kitabı'nın Namazı İmamla Tekrar Kılma Bâbı'nda 308 numaralı hadis olarak (132); Şâfiî'nin Müsned'inde Namaz Kitabı'nın Cemaat ve İmamlığın Hükümleri Hakkında Bâb'ında 300 numaralı hadis olarak (I/102); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Namaz Kitabı'nın Namazı Evde Kılıp Sonra Cemaate Yetişen Adamın Durumu Bâbı'nda 3939 numaralı hadis olarak (II/422) ve İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Nafil Namaz, İmamlık ve Muhtelif Bâblar Kitabı'nın Namazı Tekrar Kılma Bâbı'nda 6663 numaralı hadis olarak (II/77) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, sabah ve akşam namazları dışında bir vakit namazını tek başına kılıp da sonra cemaatle kılındığını gören kişinin, namazını tekrar kılmasının müstehap olduğuna delalet etmektedir. Sabah ve akşam namazlarını tek başına kıldıktan sonra cemaate yetişen kimsenin ise namazını tekrar kılması gerekmez. Ancak İmam Mâlik'e göre akşam namazı ve vitirden sonra kılınan yatsı namazı dışındaki tüm namazların böyle bir durumda tekrar kılınması müstehaptır. Dolayısıyla İmam Mâlik; İbn Ömer'in hadisin delalet ettiği, sabah namazını tek kılan kişinin cemaate yetişmesi durumunda namazı tekrar kılmaması gerektiği hükmüne muhalefet eder ve bunun sadece akşam namazı için

202 Ulyeş, Muhammed b. Ahmed, Menhu'l-Celil Şerhu Muhtasari Halil, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1989, I, 344; Mevâk, et-Tâcu'l-İklil, II, 380.

203 Mâlik, el-Muvatta', “Gece Namazı”, 275; Ahmed b. Hanbel, Müsned, VIII, 79; Buhârî, “Vitir”, 1; Müslim, “Yolcuların Namazı ve Bu Namazın Kısaltılması”, 749.

204 Karâfi, ez-Zehîra, II, 393; İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, II, 120.

205 Bâcî, el-Münteka, I, 233.

206 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', I, 451.

olduğunu söyler. Bu şekilde namazı tekrar kılan kişinin de bunu, hangisini farz olarak kabul edeceği hususunu Allah'a bırakma niyetiyle yapabileceğini ifade eder.²⁰⁷ İmam Mâlik, daha önce zikredildiği gibi İbn Ömer'in hadisini rivayet etmesinin ardından bu görüşünü açıkça belirtmiştir. Ayrıca o şöyle demektedir: “Bir adam namazını kılıp bir mescide girerse akşam namazı hariç diğer namazları cemaatle kılsın. Eğer akşam namazını kılmış halde mescide girer de müezzin akşam namazı için kamet getirirse de mescitten çıksın.”²⁰⁸

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in bu hadisi amele konu etmemesindeki yöntemi aşağıdaki hususlarda açığa çıkmaktadır:

1. İbn Ömer'in hadisi, Büsr b. Mihcen'in babasından rivayet ettiği şu hadisin geneliyle çelişmektedir: “Mihcen bir gün Resulullah (s.a.v)'in meclisindeyken ezan okundu ve Resulullah (s.a.v) kalkıp namazı kıldı. Resulullah (s.a.v) döndüğünde Mihcen hala onun meclisindeydi. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) ona ‘İnsanlarla namaz kılmana engel olan nedir? Sen Müslüman değil misin?’ diye sordu. O da ‘Bilakis ya Resulullah, ama ben evimde kılmıştım.’ dedi. Ardından Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: ‘Evinde kılmış olsan bile buraya geldiğinde insanlarla tekrar kıl.’”²⁰⁹

Bu hadis, Hz. Peygamber'in bir kimsenin namazını evde kılmış olsa bile cemaatle tekrar kılmasını emrettiğine delalet etmektedir. İmam Mâlik bu hadisi, namazların cemaatle tekrar kılınmasının müstehap oluşuna delil göstermektedir. Daha sonra İmam Mâlik, akşam namazını vitir namazına kıyas ederek hadisin umumunu bir istisna ile tahsis etmiştir. Zira akşam namazı, gündüz namazlarının vitridir ve tekrar kılınması durumunda altı yani çift rekât olmuş olur. Vitir namazının ise çiftlenmemesi gerekir.²¹⁰

2. Akşam namazı gündüz namazlarının vitridir. Tekrar kılınırsa bir gecede iki vitir birden olur.²¹¹
3. Akşam namazının tekrar kılınması (biri nafil olacağı için) tek rekâtlı bir nafil namaz kılınmasına yol açar ki şeriatta bunun bir benzeri yoktur.²¹²

8. Hadis

Mâlik'ten, o da Nâfi'den şöyle rivayet etti: “Abdullah b. Ömer yolculukta farz namazdan önce ya da sonra hiçbir şey kılmaz, ancak gece yarısı kılardı. (Yolculuktayken) o, yerde ya da bineğinin üzerinde, nereye yöneldiyse oraya doğru namaz kılardı.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Yolculukta Namazın Kısaltılması Kitabı'nın Yolculukta Gece ya da Gündüz Nafil Namaz Kılınması ve Bineğin Üzerinde Namaz Bâbı'nda 359 numaralı hadis olarak (144); Şâfiî'nin Müsned'inde Namaz Kitabı'nın Yolcunun Namazı Bâbı'nda 537 numaralı hadis olarak (I/189); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Yolcunun Namazı ve Yolculukta Cem Bâbları'ndan Yolculukta Nafil İbadetin Terk Edilmesinde Kolaylık Bâbı'nda 5508 numaralı hadis olarak (III/225)

207 Karâfi, ez-Zehîra, II, 267; el-Adevî, Alî, Hâşiyetu'l-Adevî alâ Kifâyeti't-Tâlibî'r-Rabbânî, Dâru'l-Fikr (thk. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed el-Bikaî), Beyrut 1994, I, 305.

208 Mâlik, el-Müdevvene, I, 179.

209 Mâlik, Muvatta', 304; Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXVI, 319; Nesâî, Sünenü'n-Nesâî, “İmamlık”, 54.

210 Ulyes, Menhu'l-Celîl ve Şerhu Muhtasari Halîl, I, 353; Bâcî, el-Münteka, I, 234; Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', I, 476.

211 Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, II, 18; İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, II, 157.

212 Karâfi, ez-Zehîra, II, 267; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, II, 18.

zikredilmiştir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde ise 4761 numaralı hadis olarak (VIII/379) "Yolculuk sırasında Resûlullah (s.a.v), Ebû Bekir, Ömer ve Osman'la namaz kıldım. Onların hiçbirisi namazdan önce ya da sonra bir şey kılmazlardı. İbn Ömer şöyle demiştir: Nafile namaza başlamışsam tamamlardım." şeklinde rivayet edilmiştir. Keza Buhârî'nin Sahîh'inde Namazın Kısaltılması Bâbları'ndan Yolculukta Farz Namazdan Önce ya da Sonra Nafile Namaz Kılmayanın Durumu Bâbı'nda 1101 numaralı hadis olarak (II/45) zikredilmiştir. Müslim'in Sahîh'inde ise Yolcuların Namazları ve Kısaltılması Kitabı'nın aynı isimli bâbında 689 numaralı hadis olarak (I/480) "Resulullah (s.a.v)'e yolculukta eşlik ettim. Onu hiç namazdan sonra tesbihat yaparken görmedim. Ben eğer tesbihe başlamışsam tamamlardım. Allah 'Sizin için Resulullah'ta güzel bir örnek vardır.' buyurmuştur." lafızlarıyla yer almıştır.

b. Hadisin Fıkîhî Delaleti

İbn Ömer'in hadisi, gündüz yolculuğunda nafile ibadet yapmanın caiz olmadığına delalet etmektedir. İbn Ömer'in benimsediği görüş de budur. İmam Mâlik ise gece ya da gündüz yolculuğunda nafile ibadet yapmanın caiz olduğunu düşünmektedir. O şöyle demiştir: "Bir kimse gece olsun gündüz olsun yolculukta, bineğinin üzerinde nereye yöneldiyse o yöne doğru nafile namaz kılabilir. Aynı şekilde yerde de yolculuk sırasında gece veya gündüz nafile namaz kılabilir."²¹³ Yahyâ şöyle demiştir: "Mâlik'e yolculukta nafile ibadet hakkında sorulduğunda o, 'Gece ya da gündüz bunun bir mahzuru yoktur. Bana ilim ehlinde bazıların bunu yaptığı ulaşmıştır.'²¹⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in bu hadisle ameli terk etmesindeki yöntemi aşağıdaki temellere dayanmaktadır²¹⁵:

- İbn Ömer'in hadisi, Ümmü Hâni bint Ebî Tâlib'in şu hadisiyle çelişmektedir: "Fetih yılında Resûlullah (s.a.v)'in yanına gittim. Gittiğimde o gusûl alıyor, kızı Fâtıma da onu bir kıyafetle örtüyordu. Selam verdim, o da kim olduğumu sordu. Ben, 'Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni' deyince 'Merhaba Ümmü Hâni' dedi. Guslünü aldıktan sonra bir elbiseye sarılmış halde kalkıp sekiz rekât namaz kıldı. Ona, 'Ya Resulallah, kardeşim Ali benim korumam altındaki bir adamı öldürmek istedi.' dediğimde o (s.a.v), 'Senin koruman altındaki kişi bizim korumamız altındadır Ümmü Hâni' dedi. Ümmü Hâni O'nun kıldığı namazın kuşluk namazı olduğunu söyledi."²¹⁶

Bu hadis, Hz. Peygamber'in nafile namaz olan kuşluk namazını kıldığına ve bunu yaptığında Mekke'nin fethi nedeniyle yolculukta olduğuna delalet etmektedir.

- Ümmü Hâni'nin hadisi, kıyasa uygun olduğu için tercih edilmiştir. Nitekim gündüz, ikamet durumunda nafile ibadetin caiz olduğu bir zaman dilimidir ve bu nedenle yolculuk durumunda da nafile ibadet caizdir. Gece de bir zaman dilimi olması hasebiyle buna kıyas edilmiştir.

9. Hadis

Mâlik'ten, o da Nâfi'den şöyle rivayet etmiştir: "Abdullah b. Ömer hiçbir namazda kunut okumazdı."

213 Mâlik, el-Müdevvene, I, 174; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl fî Şerhi Muhtasari Halîl, I, 509; Adevi, Hâşiyetu'l-Adevî alâ Kifâyeti't-Tâlibî'r-Rabbânî, I, 350.

214 Mâlik, el-Muvatta', 144.

215 Bâcî, el-Münteka, I, 268.

216 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XLV, 384; Buhârî, "Namaz", 4; Müslim, "Yolcuların Namazı ve Kısaltılması", 336.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Yolculukta Namazı Kısaltma Kitabı'nın Sabah Namazında Kunut Okuma Bâbı'nda 388 numaralı hadis olarak (150); Şâfiî'nin Müsned'inde Namaz Kitabı'nın Kunutu Kabul Etmeyen Kimse Bâbı'nda 238 numaralı hadis olarak (I/275); Tahâvî'nin Şerhu Meânî'l-Âsâr'ında Namaz Kitabı'nın Sabah Namazı ve Diğer Namazlarda Kunut Okuma Bâbı'nda 1511 numaralı hadis olarak (I/253) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, hiçbir vakitte kunut okunmasının meşru olmadığına delalet etmektedir. Öte yandan İmam Mâlik'e göre sabah namazında kıraati tamamladıktan sonra ve rükûdan önce kunut okumak müstehaptır. Kıraati tamamlamadan önce okunması da caizdir. Ancak sabah namazı dışında kunut okumak mekruhtur.²¹⁷ Bâcî şöyle demiştir: “Mâlik bâb başlığında ‘Sabah Namazında Kunut’ demiş; ancak sabah namazında kunut okunması hususunda kendi düşüncesine burada yer vermemiştir. Burada yalnızca bu konuda kendi görüşüne muhalif olan İbn Ömer'in uygulamasını zikretmiştir.”²¹⁸

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in bu hadisi amele konu etmemesindeki yöntemi aşağıdaki hususlarda açığa çıkmaktadır:

- İbn Ömer'in hadisi Sahîh'te²¹⁹ geçen Âsım el-Ahvel'in şu rivayetiyle çelişmektedir: “Enes b. Mâlik'e kunut hakkında sorduğumda ‘Kunut vardı.’ dedi. ‘Rükûdan önce mi sonra mı?’ diye sordum, ‘Öncesindedir.’ dedi. Sonra Âsım ona, ‘Falanca kişi bana senin rükûdan sonra dediğini haber verdi.’ dediğimde ‘Yalan söylemiş. Resulullah (s.a.v) bir ay boyunca rükûdan sonra kunut okudu. Ben onun kurrâ denen yetmiş kadar kişilik bir grubu müşriklerden bir topluluğa gönderdiğini görmüştüm. Resulullah (s.a.v) ile bu topluluğun arasında bir anlaşma vardı. Resulullah (s.a.v) bir ay boyunca kunut okuyarak onlara beddua etti.’ dedi.”²²⁰ Bu hadisteki ‘Kunut vardı.’ ifadesi genel anlamda kunutun meşru olduğuna delalet etmektedir.
- Mâlikî mezhebi sabah namazında kunut okumanın müstehap olduğuna²²¹ İmam Mâlik'in Muvatta'sının Zührî rivayetinde İbn Ömer'in hadisinden sonra kullanılan şu ifadeleri delil kabul etmektedirler: “Onun (İbn Ömer'in) babası hiçbir namazda ve hatta vitir namazında kunut okumazdı. Yalnızca sabah namazının son rekâtında kıraatini bitirip rükûya gitmeden önce kunut okurdu.”²²²
- Keza Enes b. Mâlik'in hadisini de delil getirmişlerdir.²²³ Bu rivayette onun şöyle dediği aktarılmıştır: “Resulullah (s.a.v) sabah namazında kunut okumaya vefat edinceye kadar devam etti.”²²⁴
- Medine ehlinin ameli de sabah namazında kunut okunması şeklindedir.²²⁵

217 Mâlik, el-Müdevvene, I, 192; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, I, 539.

218 Bâcî, el-Münteka, I, 281.

219 Ulyeş, Menhu'l-Celîl, I, 260; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 123.

220 Buhârî, “Vitr”, 7.

221 İbnu Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, II, 293; Kanâzî, Tefsîru'l-Muvatta', I, 203.

222 Mâlik, el-Muvatta' bi Rivâyeti Ebî Mus'ab ez-Zührî, Müessesetu'r-Risâle (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), by. 1992, No. 428; Beyhakî, Ahmed b. el-Huseyn, Ma'rifetu's-Sünen ve'l-Âsâr, Câmiatu'd-Dirâsâri'l-İslâmiyye (thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî), Pakistan 1991, “Namaz”, 72.

223 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', I, 550.

224 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XX, 95; Dârukutnî, Sünen, “Vitr”, 9.

225 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 124.

10. Hadis

Mâlik'ten, o Abdullah b. Ebî Bekir'den şöyle rivayet etti: Karısı Esmâ binti Umeys Ebû Bekir es-Sıddık vefat edince onu yıkadı. Sonra çıktı ve orada bulunan muhacirlere sordu: 'Ben oruçluyum, ayrıca bugün çok soğuk. Gusül almam gerekir mi?' Bunun üzerine onlar 'Hayır.' diye cevap verdi."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Cenazeler Kitabı'nın Ölüyü Yıkama Bâbı'nda 532 numaralı hadis olarak (195) ve Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Cenazeler Kitabı'nın Kadının Erkeği Yıkaması Bâbı'nda 6123 numaralı hadis olarak (III/409) yer almıştır.

b. Hadisin Fık'hî Delaleti

Hadis, zahiri itibarıyla ölüyü yıkan kimsenin gusül alması gerekmediğine delalet etmektedir. İbnu'l-Kasım şöyle demiştir: "Mâlik, 'Ben ölü yıkayan kimsenin gusül alması gerektiğini ve Esmâ binti Umeys'in hadisine göre amel etmesinin doğru olmayacağını düşünüyorum.' demiş ve 'İnsanların bu konuda gusül alınması görüşünde olduğunu görüyorum.' şeklinde eklemiştir."²²⁶

İbnu'l-Kasım'ın İmam Mâlik'ten aktardığı söz hususunda Mâlikî mezhebinde ihtilaf bulunmaktadır. Bazıları bunu guslün vacip olduğuna yorumlarken bazıları ise müstehap olduğuna delil göstermiştir.²²⁷ Mâlikî mezhebindeki genel görüş ise ölüyü yıkayan kişinin gusül almasının müstehap olduğu yönündedir. Halîl "...ve ölüyü yıkayanın gusül alması..."²²⁸ demiş ve bunu mendup olan şeyler arasında saymıştır. Zerkânî de aynı görüşe "Mezhepte meşhur olan da budur." şeklinde işaret etmiştir.²²⁹

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik Esmâ (r.a)'nın hadisiyle amel etmemiş ve ondan meşhur olan görüşe göre bunun -ölüyü yıkayanın gusletmesinin- müstehap olduğunu söylemiştir. Bunun nedeni hadisin, Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadisle çelişmesidir:²³⁰ "Kim bir ölüyü yıkarsa gusletsin, kim de bir ölüyü taşırsa abdest alsın."²³¹

Bu hadis zahiri itibarıyla gusletmenin vacip olduğuna delalet etmektedir. Mâlikîler ise bunu müstehaplık olarak yorumlamışlardır. Ölüyü yıkayan kişinin yıkama işini iyi yapması ve kendisine bu sudan isabet etmesinden korkmaması için bu görüşü tercih etmişlerdir.²³² Bâcî, Ebû Hureyre'nin hadisi hakkında şöyle demiştir: "Sübûtu kesin değildir. Ebû Hureyre'den mevkuf olarak da rivayet edilmiştir. Sübûtu kesin de olsa ölüyü yıkayan kişinin bunu iyi bir şekilde yapması, rahatça ve kendisine su isabet etmesinden korkmayarak ölüyü yıkaması için bu hüküm müstehaplığa hamledilir."²³³

Ebû Hureyre'nin hadisiyle amelin Medine ehlinde yaygın olması muhtemeldir. Nitekim İbnu'l-Kasım'ın İmam Mâlik'ten rivayet ettiği sözde geçen "İnsanların bu konuda gusül alınması görüşünde olduğunu görüyorum."²³⁴ ifadesine yukarıda yer verilmişti. İbnu Abdi'l-Berr de Sehnûn'un şöyle dediğini aktarmıştır: "Ölüyü yıkayan kişi yıkamasını bitirdiğinde gusül alır, bizde yaygın olan amel bu yöndedir."²³⁵

226 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, III, 12; İbn Rüşd (Dede), el-Beyân ve't-Tahsîl, II, 206.

227 İbn Rüşd, el-Beyân ve't-Tahsîl, II, 207.

228 Halîl, Muhtasarı Halîl, 50.

229 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', II, 73.

230 Bâcî, el-Münteka, II, 5; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, I, 242.

231 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XV, 534; İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, "Cenâiz", 9; Ebû Dâvûd, Sünenü

Ebî Dâvûd, "Cenâiz", 39; Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, "Cenâiz", 17.

232 Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, I, 416.

233 Bâcî, el-Münteka, II, 5.

234 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, III, 12.

235 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, III, 12.

11. Hadis

Mâlik'ten, o da Ömer b. Ubeydullah'ın azatlısı Ebu'n-Nadr'dan şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v)'in eşi Âişe, Sa'd b. Ebî Vakkas vefat ettiğinde ona dua etmek için cenazesinin mescitten geçirilmesini emretti. İnsanlar bunu hoş görmediler. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: "İnsanlar ne çabuk unuttular! Resulullah (s.a.v) Süheyl b. Beyda'nın namazını ancak mescitte kılmıştı."

12. Hadis

Mâlik'ten, o Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet etmiştir: "Ömer b. el-Hattâb'ın cenazesi mescitte kılındı."

a. Hadislerin Tahrîci

Hiz. Âişe'nin hadisi Muvatta'da Cenâiz Kitabı'nın Cenaze Namazını Mescitte Kılma Bâbı'nda 551 numaralı hadis olarak (200) ve Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Cenâiz Kitabı'nın Cenaze Namazını Mescitte Kılma Bâbı'nda 6578 numaralı hadis olarak (III/526) bu senetle munkatı şeklinde zikredilmiştir. "Ebû'n-Nadr, Ebû Seleme b. Abdurrahmân, Âişe" muttasıl senediyle ise Müslim'in Sahîh'inde Cenâiz Kitabı'nın Cenaze Namazını Mescitte Kılma Bâbı'nda 973 numaralı hadis olarak (II/669) zikredilmiştir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 24498 numaralı hadis olarak (XLI/46) ve Müslim'in Sahîh'inde Cenâiz Kitabı'nın Cenaze Namazını Mescitte Kılma Bâbı'nda 973 numaralı hadis olarak (II/668) "Abbâd, Abdullah b. ez-Zübeyr, Âişe" isnadıyla zikredilmiştir.

Abdullah b. Ömer'in rivayetine ise Muvatta'da Cenâiz Kitabı'nın Cenaze Namazını Mescitte Kılma Bâbı'nda 552 numaralı hadis olarak (200) ve Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Cenâiz Kitabı'nın Cenaze Namazını Mescitte Kılma Bâbı'nda 6577 numaralı hadis olarak (III/526) yer verilmiştir.

b. Hadislerin Fıkî Delaleti

Bu iki hadis, cenaze namazının mescitte kılınmasının cevazına delalet etmektedir. İmam Mâlik'ten meşhur olan görüşe göre ise o, bunu mekruh saymıştır. Ancak cenazenin mescidin dışında olması ve dışarda yer olmaması durumunda mescidin içindekilerin de cenaze için namaz kılmalarının bir mahzuru yoktur.²³⁶ İmam Mâlik şöyle demiştir: "Cenazenin mescide konmasını mekruh görüyorum. Ancak cenaze, namazı kılınması için mescidin yakınına konursa ve mescidin dışında cenaze sahiplerinden yer kalmazsa, mescidin içindekilerin de cenaze için namaz kıldırın imamın arkasında namaz kılmalarında bir mahzur yoktur."²³⁷

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu iki hadisle amel etmemiş ve cenaze namazının mescitte kılınmasını mekruh görmüştür. Bunun nedeni Hz. Âişe'nin hadisinin Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadisle çelişmesidir: "Kim birinin cenaze namazını mescidin içinde kılsa ona sevap yoktur."²³⁸ Mâlikî mezhebinde bu hadisin tercih edilme sebepleri ise şunlardır:

- Ebû Hureyre'nin rivayeti zayıf bile olsa sahabenin Hz. Âişe'nin sözünü hoş karşılamamış olması meşhur görüşün onlar nezdinde Hz. Âişe'nin hilafına olduğunu gösterir.²³⁹

236 Kayravânî, en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât, I, 621; Karâfî, ez-Zehîra, II, 464.

237 Mâlik, el-Müdevvene, I, 254.

238 Kâdî Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, I, 365; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, I, 257; Ebû Hureyre'nin hadisi için bkz: Ahmed b. Hanbel, Müsned, XVI, 331; İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, "Cenâiz", 29; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, "Cenâiz", 54.

239 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, I, 257; Karâfî, ez-Zehîra, II, 464.

- Hz. Peygamber'e Necâşî'nin vefat haberi ulaştığında musallaya çıkmış ve onun için cenaze namazı kılmıştır. Onun cenaze namazını mescidin içinde kılmamıştır.²⁴⁰
- Ölünün mescide sokulması mescidin kötü kullanılmasına sebep olur. Zira ölüden, mescidi kirletecek bir şey akabilir.²⁴¹

13. Hadis

Mâlik'ten, o Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o da babasından Resulullah (s.a.v)'in eşi Hz. Âişe'nin şöyle dediğini rivayet etti: "Ben Resulullah (s.a.v)'e ihrama girmeden önce ihrama girmesi için ve Kâbe'yi tavaf etmeden önce ihramdan çıkması için koku sürerdim."

a. Hadisin Tahrîci:

Bu hadis Muvatta'da Hac Kitabı'nın Hacda Koku Sürünme Bâbı'nda 744 numaralı hadis olarak (269); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 25525 numaralı hadis olarak (XLII/340); Dârimî'nin Sünen'inde Menâsik Kitabı'nın İhramda Koku Sürünme Bâbı'nda 1844 numaralı hadis olarak (II/1137); Buhârî'nin Sahîh'inde Hac Kitabı'nın İhramda Koku Sürünme Bâbı'nda 1539 numaralı hadis olarak (II/136); Müslim'in Sahîh'inde Hac Kitabı'nın İhramlı Kişinin İhramdayken Koku Sürünmesi Bâbı'nda 1189 numaralı hadis olarak (II/846); İbn Mâce'nin Sünen'inde Menâsik Kitabı'nın İhramda Koku Sürünme Bâbı'nda 2926 numaralı hadis olarak (II/976); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Menâsik Kitabı'nın İhramda Koku Sürünme Bâbı'nda 1745 numaralı hadis olarak (II/144) ve Nesâî'nin Sünen'inde Hac Menâsiki Kitabı'nın İhramdayken Koku Sürmenin Mübah Oluşu Bâbı'nda 2685 numaralı hadis olarak (V/137) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkhî Delaleti

Hadis zahiri itibarıyla ihrama girmek isteyen kişinin koku sürünmesinin ve ihramından sonra da bu kokunun kalmasının caiz olduğuna ve kokusunun ya da renginin kalmasının bir sakıncası olmadığına delalet etmektedir. Aynı şekilde hadis, ifâda tavafından önce ve akabe cemresine taş atılmasından sonra koku sürmenin de mübah olduğunu göstermektedir. İmam Mâlik ise ihramdan önce, ihram süresince kokusu kalacak bir kokunun sürülmesini mekruh görmüştür. Ancak kokusu olmayan bir yağsa bunda bir sakınca görmemiştir. Keza ifâda tavafından sonra koku sürünmeyi de mekruh görmüş; ancak bunu yapan kişinin fidye vermesine gerek olmadığını söylemiştir.²⁴² Müdevvene'de şöyle geçmektedir: "Mâlik, ihrama giren kişinin üzerinde koku sürünmüş bir kıyafet olmasın mekruh mu görmüştür? Şöyle dedi: Mâlik'e 'Bir adamın çantasında bir koku olsa ve ihrama gireceği çarşaf da o çantada olsa, koku çarşafın üzerine sinerse ne olur?' diye sorduğumuzda o, 'O çarşafı yıkamadan ya da kokusunun gitmesi için sermeden onunla ihrama giremez.' diye cevap verdi."²⁴³ Yine Müdevvene'de şöyle geçmektedir: "Mâlik, akabe cemresine taş attıktan sonra ve ifâda tavafını yapmadan önce koku sürülmesini mekruh mu görürdü? 'Evet.' dedi. Peki bunu yaparsa fidye vermesi gerekir mi? 'Mâlik, bu yaptığı şeyden dolayı bir ceza gerekmez.' dedi."²⁴⁴

240 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, I, 257; Karâfî, ez-Zehîra, II, 464. Necâşî ile ilgili hadis için bkz.: Buhârî, "Cenâiz", 4; Müslim, "Cenâiz", 951.

241 Kayravânî, en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât, I, 622; Bâcî, el-Münteka, II, 18.

242 Kayravânî, en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât, II, 343; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, II, 93; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, III, 153.

243 Mâlik, el-Müdevvene, I, 459.

244 Mâlik, el-Müdevvene, I, 441.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisin zahiriyle amel etmemiş ve hadisteki “koku” kelimesini yağ şeklinde tevil etmiştir. Bunun nedeni hadisin, Ya'lâ b. Ümeyye'nin şu hadisiyle çelişmesidir:²⁴⁵ “Bir gün bir adam Resulullah (s.a.v)'e geldi ve ‘Ya Resulullah, koku sürünmüş birinin umre için ihrama girmesine ne dersin?’ diye sordu. O da şöyle dedi: ‘Üzerinde kokuyu üç kez yıka ve cübbeni çıkar. Hacda da umrede yaptığın gibi yap.’”²⁴⁶ İbn Rüşd, “Buradaki ihtilaf sebebi konu hakkında birden fazla hadis olmasıdır.” demiştir.²⁴⁷ Bâcî de Ya'lâ'nın hadisi hakkında “Bu, ihtilaflı bir mesele hakkında mevcut olan bir nastır.” demiştir.²⁴⁸ Ya'lâ'nın hadisinin tercih edilmesi ise aşağıdaki sebeplere dayanmaktadır:

- İbnu'l-Arabî, Hz. Âişe'nin hadisindeki uygulama ile Ya'lâ'nın hadisindeki sözün çeliştiğini ve bu gibi durumlarda sözün tercih edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁹
- Kıyas açısından İbnu Abdi'l-Berr, kokunun ihramın başında olduğu gibi devamında da ihramı bozan şeylerden olduğunu söylemiştir. İhrama girdikten sonra yapılması caiz olmayan şeyin ise ihram öncesinde yapılması durumunda ihrama girdikten sonra devam etmemesi gerekir. Nasıl ki ihramdan önce gömlek giyinmiş kimsenin ihrama girerken çıkarması gerekiyorsa kokuda da durum böyledir.²⁵⁰

14. Hadis

Mâlik'ten, o da Kûfe halkından bir adamdan şöyle rivayet etti: “Ömer b. el-Hattâb bir ordu komutanına şöyle yazdı: ‘Bana ulaştığına göre sizin bazılarınız bir kâfiri sıkıştırıyormuş; adam bir dağa dayanıp da kendini emniyete alınca ona biri Farsça korkma diyor, ona ulaştığında ise onu öldürüyormuş. Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin olsun ki böyle yapan birinin yerini bulursam onun mutlaka boynunu vuracağım.’”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Cihât Kitabı'nın Emân Sözü'nü Yetirme Getirme Bâbı'nda 1012 numaralı hadis olarak (348) ve Beyhakî'nin fî Ma'rifeti's-Sünen ve'l-Âsâr'ında Seyir Kitabı'nın Emânın Keyfiyeti ve Müslüman Birinin Hükmüne Güvenerek Teslim Olan Kişinin Durumu Bâbı'nda 18125 numaralı hadis olarak (XIII/262) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Bu hadisin birçok fıkḥî delaleti vardır. Bunlardan biri aman dilemiş bir kâfire karşılık bir Müslümanın öldürülebileceğidir. Hz. Ömer'in “Nefsimi elinde bulunduran Allah'a yemin olsun ki böyle yapan birinin yerini bulursam onun mutlaka boynunu vuracağım.” sözü buna delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre ise öldürülen kâfir zimmi olsun ya da olmasın, aman dilemiş olsa bile Müslüman onu malını almak için öldürmemişse ona kısas olarak Müslüman kimse öldürülmez.²⁵¹ İmam Mâlik bu hadisi rivayetinin ardından bu hadisle amel etmediğini açıkça söylemiştir: “Bu hadis herkes

245 Bâcî, el-Münteka, II, 201; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, II, 93.

246 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXIX, 468; Buhârî, “Hac”, 17; Müslim, No. 1180; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, “Menâsik”, 30. Atâ b. Ebî Rebâh'tan mürsel olarak da rivayet edilmiştir. (Bkz.: Mâlik, el-Muvatta', 745.)

247 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, II, 94.

248 Bâcî, el-Münteka, II, 201.

249 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fî Şerhi Muvatta'i Mâlik, IV, 299.

250 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhîd, II, 255.

251 Abdulvehhâb, Kâdı, et-Telkîn fî'l-Fıkḥi'l-Mâlikî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye (thk. Ebû Üveys Muhammed Bû Habze el-Hasenî et-Tatvânî), Beyrut 2004, II, 182; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, IV, 181; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, VI, 233.

tarafından kabul görmemiştir, bununla amel edildiği görülmemiştir.”²⁵² Ayrıca İmam Mâlik, “Bize göre bir Müslüman kâfire karşılık öldürülmez. Ancak Müslüman kişi, kâfiri malını gasp etmek için öldürdüyse kısas olarak öldürülür.” demiştir.²⁵³

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, bu mevkuf hadisteki kâfir birine karşılık Müslüman birinin öldürülmesi delaletini amele konu etmemiştir. Bunun nedeni onun Abdullah b. Ömer'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği “Kâfire karşılık mümin öldürülmez.”²⁵⁴ hadisini benimsemiş olmasıdır. İbnu Abdi'l-Berr şöyle demiştir: “Mâlik, Ömer'in hadisiyle amel edilmediğini söylemiştir. Çünkü bu hadise göre kâfire karşılık mümin öldürülebilir. Bu ise ne Medine ehlinin ne de başka bir yerdeki toplumun üzerinde icma etmediği bir husustur.”²⁵⁵ Bâcî ise “Mana açısından delilimiz, onun küfrü nedeniyle eksik sayılması ve kısasta bir mümine eşit olmamasıdır.”²⁵⁶

15. Hadis: Mâlik'ten, o Abdullah b. Ebî Bekr b. Amr b. Hazm'dan, o Abdumelik b. Ebî Bekr b. Abdurrahmân b. Hâris b. Hişâm el-Mahzûmî'den, o da babasından şöyle rivayet etti: “Resulullah (s.a.v) Ümmü Seleme ile evlenip de sabah olunca ona ‘Sen ailen (benim) için değersiz değilsin; eğer istersen senin yanında yedi gece kalırım ve onların yanlarında da yedi gece kalırım. İstersen de üç gece süreyle dolaşırım.’ dedi. O da üç gece kal, dedi.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Nikâh Kitabı'nın Yeni Evlenen Kişinin Bakire veya Dul Karısının Yanında Kalma Süresi Bâbı'nda 1152 numaralı hadis olarak (409); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 26504 numaralı hadis olarak (XLIV/111); Dârimî'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Dul veya Hiç Evlenmemiş Kadınla Gerdeğe Girdiğinde Yanlarında Kalma Bâbı'nda 2256 (III/1418); Müslim'in Sahih'inde Emzirme Kitabı'nın Zifâftan Sonra Dul veya Hiç Evlenmemiş Kadının Yanında Kalınmasını Hak Ettiği Süre Bâbı'nda 1460 numaralı hadis olarak (II/1083); İbn Mâce'nin Sünen'inde Nikâh Kitabı'nın Dul veya Bekâr Kadının Yanında Kalma Bâbı'nda 1917 numaralı hadis olarak (I/617) ve Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Nikâh Kitabı'ndaki Bekâr Kadının Yanında Kalma Hakkında Bâb'da 2122 numaralı hadis olarak (II/240) zikredilmiştir.

İbnu Abdi'l-Berr, “Bu hadis zahiren munkatı olsa da isnadı tam ve muttasıl olup Ebû Bekir Ümmü Seleme'den bu hadisi işitmiştir.” demiştir.²⁵⁷

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Bu hadis başka bir eşi varken dul bir kadınla nikahlanan adamın, dul eşini yanında üç gün kalmakla yedi gün kalmak arasında muhayyer bırakabileceğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise dul eşin yanında üç, bekar eşin yanında yedi gün kalınması, dul eşin bu konuda muhayyer bırakılmaması ve yanında üç günden fazla kalınmaması yönündedir. Keza yeni evlendiği karısının yanında geçirdiği ilk günler kadarını diğer eşlerinin yanında da geçirmesi gerekmez.²⁵⁸ Müdevvene'de şöyle geçmektedir: “‘Bir adam bekar bir kadınla evlenirse onun yanında kalabileceği ve

252 Mâlik, el-Muvatta', 349.

253 Mâlik, el-Muvatta', 662.

254 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXX, 288; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, “Cihat”, 157; Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, “Diyetler”, 17. Bâbda Hz. Ali'den rivayet edilmiştir. (Bkz.: Buhârî, “Diyetler”, 31; İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, “Diyetler”, 21; Nesâî, Sünenü'n-Nesâî, “Kasâme”, 12.

255 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, V, 36.

256 Bâcî, el-Münteka, VII, 97.

257 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhîd, XVII, 243.

258 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 723; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, IV, 261; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, IV, 4; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, II, 340.

diğer eşleri için hesaplanmayacak gün sayısı kaçtır?" diye sorduğumda Mâlik 'Yedi gün.' dedi. 'Peki ya yeni karısı dulsa?' dediğimde ise 'Üç gün.' dedi."²⁵⁹ İbnu Abdi'l-Berr, "Bu hadisteki 'istersen senin yanında yedi gece kalırım ve onların yanlarında da yedi gece kalırım' ifadesini Mâlik de ashabı da kabul etmez. Bu onların, Basralı birinin hadisini Medine ehlinde birinin rivayetine tercih etmelerinin örneklerindendir."²⁶⁰ dedi.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik Ümmü Seleme'nin hadisinin delalet ettiği, dul kadının yanında kalma süresi hususunda muhayyer bırakılma hükmüyle amel etmemiştir. Bilakis o, Enes (r.a)'ten rivayet edilen ve Sahîhayn'da merfu olarak bulunan "Bekâr için yedi gün, dul için üç gün vardır."²⁶¹ hadisiyle amel etmiş ve "Bizde hüküm böyledir."²⁶² demiştir. Mâlikî mezhebinde Enes (r.a)'in rivayetinin tercih edilme sebebi ise Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'nin yanında üç gün kalması şeklindeki uygulaması²⁶³ ve Medine ehlinin bu yöndeki amelidir.²⁶⁴

16. Hadis

Mâlik'ten, o Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o da babasından şöyle rivayet etti: Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe, Hafsa bint Abdurrahman'ı Münzir b. Zübeyr ile evlendirdi. Abdurrahman orada değildi, Şam'da idi. Döndüğünde, "Benim gibi birine böyle yapılır mı? Benim adıma nasıl karar verirsiniz?" dedi. Hz. Âişe de Münzir b. Zübeyr'le konuştu. Münzir, "Bu Abdurrahman'a kalmış bir iştir." dedi. Abdurrahman kızına "Senin gerçekleştirdiğin bir işi bozacak değilim." deyince Hafsa Münzir'in yanında kaldı ve talak sayılmadı.

a. Hadisin Tahrîci

Bu hadis Muvatta'da Talak Kitabı'nın Başkasına Verilen Boşama Hakkının Geçersiz Olması Bâbı'nda 1211 numaralı hadis olarak (428); Tahâvî'nin Şerhu Meânî'l-Âsâr'ında Nikah Kitabı'nın Erkek Veli Olmaksızın Nikah Kıyma Bâbı'nda 4255 numaralı hadis olarak (III/8) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Nikah Kitabı'nın Velisiz Nikah Olmaması Bâbı'nda 13653 numaralı hadis olarak (VII/183) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadisin delalet ettiği birçok fıkḥî hükümden bazıları şunlardır:

- Hadis, zahiri itibarıyla nikahı kıyan kişinin Hz. Âişe olduğuna delalet etmektedir. Hadiste geçen "Âişe Hafsa'yı evlendirdi." cümlesinin taşıdığı iki ihtimalden biri budur. İmam Mâlik ise nikahı bir kadının kıymasını caiz görmemiştir.²⁶⁵ Bâcî şu ifadelerle yer vermiştir: "Âişe, Hafsa bint Abdurrahman'ı Münzir b. Zübeyr ile evlendirdi. Abdurrahman orada değildi, Şam'da idi." cümlesi iki ihtimal taşımaktadır: Birincisi Hz. Âişe'nin nikahı kıymasıdır ki İbn Müzeyyen b. Dînar bunu rivayet etmiş ve 'Bununla amel edilmiyor.' demiştir. Kastettiği ise o Medine'deyken Medine ehlinin

259 Mâlik, el-Müdevvene, II, 189.

260 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, V, 438.

261 Mâlik, el-Muvatta', No. 1153; Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, Sünenu'd-Dârimî, Dâru'l-Muğnî li'n-Neşr ve't-Tevzî (thk. Huseyn Selîm Esed ed-Dârânî), Suudi Arabistan 2000, "Nikah", 27; Buhârî, "Nikah", 99; Müslim, "Emzirme", No. 1461; İbn Mâce, Sünenu İbn Mâce, "Nikah", 26; Ebû Dâvûd, Sünenu Ebî Dâvûd, "Nikah", 35; Tirmizî, Sünenu't-Tirmizî, "Nikah", 41.

262 Mâlik, el-Muvatta', 410.

263 Bâcî, el-Münteka, III, 295.

264 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, V, 474.

265 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 686; Lahmî, et-Tebîr, IV, 1825; Karâfî, ez-Zehîra, IV, 201.

bu şekilde amel etmiyor olmasıdır. Zira İmam Mâlik ve ashabı kadının kıydığı nikahı caiz görmemekte, nikahın gerçekleşmeden önce de sonra da yani her durumda feshedilebileceğini söylemektedir.”²⁶⁶ Müdevvene’de İbn Şihâb’dan şöyle aktarılmıştır: “Kadın nikah kıyamaz, ancak bir adama nikahı kıymasını emredebilir.”²⁶⁷ Hadisteki mevzubahis cümlelerin taşıdığı ikinci ihtimal ise Hz. Âişe’nin mehri ve nikahın diğer durumlarını belirlemiş olması, nikahı ise erkek yakınlarından birinin kıymasındır. Yoksa Hz. Âişe’nin nikahı kıyması değildir.²⁶⁸ İbnu Abdi’l-Berr de hadisi bu şekilde yorumlamış ve bu hadisin zahiriyle anlaşılmasında gerektiğini ifade etmiştir.²⁶⁹

- ‘Abdurrahman orada değildi, Şam’da idi.’ cümlesi nikah akdinin baba olmadan gerçekleştiğine delalet etmektedir. Nikahı Hz. Âişe ya da erkek yakınlarından biri kıymış olsa bile bu durum vakidir. İmam Mâlik ise babası olan bakire kızın babası yanında olmadan nikahlanamayacağını söylemiştir. Ancak babası kayıp hükmünde olup dönmesinden umut kesilmişse nikahlanabilir.²⁷⁰ Müdevvene’de şöyle geçmektedir: “Dedim ki ‘Bakire kızın babası yanında bulunmazsa akrabaları onu evlendirebilir mi?’ Mâlik, ‘Eğer babası, gaza için Endülüs, Tanca ya da İfrikiyye gibi yerlere gidip oralarda kalanlar gibi kayıp hükmündeysen kızın durumu yöneticiye taşınmalı, o bu durumu yönetip kızı evlendirmelidir.’ dedi.”²⁷¹

c. İmam Mâlik’in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisin delalet ettiği iki hükmü de amele konu etmemiştir. Bunlar kadının başka bir kadının nikahını kıyması ve bakire kızın yanında babası olmaksızın evlendirilmesidir. Bu iki mesele hakkında Mâlikîler verdikleri hükümde bakire kızın velisi olmadan nikahlanamayacağını ve velinin de erkeklerden olması gerektiğini, dolayısıyla bu işi kadının üstlenmeyeceğini delil göstermişlerdir. Zira bu hak, babanın uzakta olmasıyla ondan düşmez. Tüm bu hükümler İbn Abbas ve başkalarının Hz. Peygamberden rivayet ettikleri “Velisiz nikah olmaz.”²⁷² hadisinden çıkarılmaktadır. Kâdı Abdulvehhâb şöyle demiştir: “Bu hadis nikahta velinin hak sahibi olduğunu ve başkasının hakkı olmadığını ortaya koymuştur.”²⁷³ Bir diğer hadis de Ebû Hureyre’nin Resulullah (s.a.v)’den rivayet ettiği “Kadın kadını evlendiremez. Kadın kendini evlendiremez. Kendini evlendiren kadın zina eden kadındır.”²⁷⁴ hadisidir. Kâdı Abdulvehhâb, “Kadınlara nikah kıyma hakkı verilmiş olsaydı onlar acele davranır, denklik gözetmez, akdin sonunu düşünmezlerdi. Bunda da hem kadınlar hem de aileler için zarar olduğundan kadınlar bundan menedilmiştir.”²⁷⁵

266 Bâcî, el-Münteka, IV, 24.

267 Mâlik, el-Müdevvene, II, 117.

268 Bâcî, el-Münteka, IV, 24.

269 İbnu Abdi’l-Berr, el-İstizkâr, VI, 32.

270 Kayravânî, en-Nevâdir ve’z-Ziyâdât, IV, 396; Hattâb, Mevâhibu’l-Celîl, III, 435. Mezhebin bu konudaki görüşleri hakkında detaylı bilgi için bkz.: Desûkî, Hâşiyetu’d-Desûkî alâ’ş-Şerhi’l-Kebîr, II, 229.

271 Mâlik, el-Müdevvene, II, 106.

272 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili’l-Hılâf, II, 686-693; Bâcî, el-Münteka, IV, 25. Hadis için bkz.: Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 121; Dârimî, Sünenü’d-Dârimî, “Nikah”, 11; İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, “Nikah”, 15; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, “Nikah”, 19; Tirmizî, Sünenü’t-Tirmizî, “Nikah”, 14.

273 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili’l-Hılâf, II, 686.

274 İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, “Nikah”, 15; Şâfiî, Muhammed b. İdrîs, Müsnedü’ş-Şâfiî, Şeriketu Ğarrâs li’n-Neşr ve’t-Tevzî (thk. Mâhir Yasin Fahl), Kuveyt 2004, “Nikah”, 15.

275 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili’l-Hılâf, II, 687.

17. Hadis

Mâlik'ten, o Rebîa b. Ebî Abdîrrahmân'dan, o Hanzala b. Kays ez-Zürakî'den, o da Râfi b. Hadîc'ten Resulullah (s.a.v)'in tarlaları kiraya vermeyi yasakladığını rivayet etti.

Hanzala dedi ki: Râfi b. Hadîc'e tarlayı altın veya gümüş karşılığında kiraya vermeyi sordum. O da "Altın ve gümüş karşılığında kiraya vermede sakınca yoktur." dedi.

18. Hadis

Mâlik'ten, o da İbn Şihâb'dan anlattı: Saîd b. Müseyyeb'e altın ve gümüş karşılığında kiraya vermeyi sorduğumda "Onda bir sakınca yoktur." dedi.

a. Hadislerin Tahrîci

Râfi b. Hadîc'in rivayet ettiği hadis Muvatta'da Arazi Kiralama Kitabı'nın Arazi Kiralama Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1461 numaralı hadis olarak (541); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 17258 numaralı hadis olarak (XXVIII/496); bir benzeri Buhârî'nin Sahîh'inde Kiralama Kitabı'nın Arazi Kiraladıktan Sonra Taraflardan Birinin Ölmesi Bâbı'nda 2286 numaralı hadis olarak (III/94); Müslim'in Sahîh'inde Alım Satım Kitabı'nın Araziyi Altın veya Gümüşle Kiraya Verme Bâbı'nda 1547 numaralı hadis olarak (III/1183); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Alım Satım Kitabı'nın Zirâi Ortaklık Bâbı'nda 3393 numaralı hadis olarak (III/258) ve Nesâî'nin Sünen'inde Zirâi Ortaklık Kitabı'nın Araziyi Üçte Biri veya Dörtte Biri Karşılığında Kiralama Hakkındaki Farklı Hadisler Bâbı'nda 3900 numaralı hadis olarak (VII/43) zikredilmiştir.

Saîd b. el-Müseyyeb'in rivayeti ise Muvatta'da Arazi Kiralama Kitabı'nın Arazi Kiralama Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1462 numaralı hadis olarak (541); Şâfiî'nin Müsned'inde Zirâi Ortaklık Kitabı'nda 449 numaralı hadis olarak (II/136); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Zirâi Ortaklık Kitabı'nın Yalnızca Araziden Çıkan Mahsulün Bir Kısmı Karşılığında Araziyi Kiralamanın Yasak Olması Bâbı'nda 11731 numaralı hadis olarak (VI/221) ve bir benzeri Nesâî'nin Sünen'inde Zirâi Ortaklık Kitabı'nın Araziyi Üçte Biri veya Dörtte Biri Karşılığında Kiralama Hakkındaki Farklı Hadisler Bâbı'nda 3906 numaralı hadis olarak (VII/45) zikredilmiştir.

b. Hadislerin Fıkhi Delaleti

Râfi b. Hadîc'in hadisi zahiri itibarıyla tarım arazisinin kiralanmasının hiçbir şekilde caiz olmadığına delalet etmektedir.²⁷⁶ Zerkanî "Bu hadisin zahiri bu türden arazinin hiçbir şekilde kiralanamayacağına işaret eder." demiştir.²⁷⁷ İki hadiste geçen Râfi ile Saîd b. el-Müseyyeb'in "Altın ve gümüş karşılığında kiraya vermekte sıkıntı yoktur." ifadesi ise bu türden arazinin yalnızca altın ve gümüşle kiraya verilebileceğini göstermektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise arazinin altın, gümüş ya da başka bir şey karşılığında kiraya verilebileceği yönündedir. Ancak bu arazide yetişen yenilen veya yenilemeyen ahşap ve odun dışındaki şeylerden buğday, arpa, pamuk, keten gibi şeyler; toprakta yetişmeyen bal, yoğurt gibi şeyler karşılığında kiraya verilmesi caiz değildir. Altın, gümüş, hayvan ve yukarıda sayılan iki grubun dışındaki her şey karşılığında kiraya verilebilir.²⁷⁸ Zerkanî böyle arazilerin kiraya verilmesinin

276 İmam Mâlik, Râfi'nin hadisindeki yasaklamanın Muvatta'da geçtiği üzere altın ve gümüşle kiralamanın cevazı ile tahsis edildiğini zikretmiştir. Bunun mutlak olarak caiz olmadığını söyleyenler ise Râfi'nin hadisini almış ve zikredilen tahsise bakmamışlardır. Bkz.: İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, IV, 6.

277 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', III, 554.

278 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 650; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, IV, 6; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halil, VII, 6.

yasaklanmasına işaret eden hadisleri İmam Mâlik'in ve sahabenin çoğunun; yasaklananın yenilen şey ya da arazide yetişen pamuk, keten gibi ahşap ve odun dışında bir şey şeklinde tevîl ettiğini, bunlar dışında bir şey karşılığında kiralınmasını ise caiz gördüğünü söylemiştir.²⁷⁹ Müdevvene'de şu şekilde geçmektedir: "Dedim ki 'Araziyi orda yetişmeyen yağ, bal, peynir ve yoğurt gibi yenilen bir şey karşılığında kiralamam ne olur?' Mâlik, 'Bu caiz değildir.' dedi."²⁸⁰ Yine Müdevvene'de şöyle geçmektedir: "Mâlik bana, 'Arazinin, yenilen bir şey olmasa bile onda yetişen bir şey karşılığında kiraya verilmesini mekruh görüyorum.' dedi."²⁸¹ Aynı şekilde Müdevvene'de, "Dedim ki 'Arazi odun, ahşap ve ağaç dalları karşılığında kiraya verilse de mi böyledir?' Mâlik, 'Bunda bir beis görmüyorum.' dedi." ifadeleri yer almaktadır.²⁸²

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi²⁸³

İmam Mâlik, arazinin kiraya verilmesinin yasaklandığına delalet eden hadislerin zahiriyle amel etmemiş ve yukarıda zikredilen iki tür hariç diğer şeyler karşılığında kiralınmasını caiz görmüştür. Bunda konu hakkında varit olan başka hadislerle dayanmıştır. Râfi b. Hadîc'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği "Kimin bir arazisi varsa onu eksin ya da kardeşine ektirsin. Ancak o araziye mahsulün üçte biri ya da dörtte biri karşılığında veya belirlenmiş bir yiyecek karşılığında kiralamasın."²⁸⁴ hadisi bunlardan biridir. Bu hadiste, arazinin kendi mahsulünün üçte biri ya da dörtte biri karşılığında kiralınması demek olan muhabera yasaklanmaktadır.²⁸⁵ Muhabera, arazinin yenilen veya yenilemeyen mahsulü karşılığında kiralınmasıdır.²⁸⁶ Hadiste aynı zamanda, bu arazide yetişmese bile arazinin yiyecek bir şey karşılığında kiralınması da yasaklanmaktadır ki bu da muhakale olarak adlandırılan ve Hz. Peygamber'in yasakladığı "araziye buğday karşılığında kiralama"dır.²⁸⁷ Nitekim kıyas açısından bu, bir yiyeceği yiyecek karşılığında belli bir süreliğine satmaktır. Yani kiracı, bu arazide yaptığı tarımdan belli bir süre henüz bilinmeyen bir mahsul elde edecek ve bunun karşılığında arazi sahibine belirlenmiş bir ücret ödeyecektir.²⁸⁸

19. Hadis

Mâlik'ten, o İbn Şihâb'dan, o da 'İrâk b. Mâlik ile Süleyman b. Yesâr'dan şöyle rivayet etti: "Sa'd b. Leys oğullarından bir adam atını koşturdu ve Cüheyne

279 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', III, 555.

280 Mâlik, el-Müdevvene, III, 547.

281 Mâlik, el-Müdevvene, III, 548.

282 Mâlik, el-Müdevvene, III, 550.

283 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 650; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, IV, 7; Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', III, 555.

284 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXIX, 82; İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, "Rehinler", 12; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, "Alım Satım", 32; Nesâî, Sünenü'n-Nesâî, "Zirâî Ortaklık", 2.

285 Zeyd b. Sâbit'ten şöyle rivayet edilmiştir: "'Resulullah (s.a.v) bize muhabera'yı yasakladı.' Dedim ki 'Muhabera nedir?' 'Bir araziye onun mahsulünün yarısına, üçte birine ya da dörtte birine karşılık kiralamaktır.' dedi." (İbn Ömer ve Câbir'den merfu olarak rivayet edilmiştir. Bkz.: Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXXV, 496; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, "Alım Satım", 35; Nesâî, Sünenü'n-Nesâî, "Zirâî Ortaklık", 2.

286 Mâlikiler odun, ahşap ve ağaç dallarını istisna kabul etmişlerdir. Çünkü bunlar uzun süre dayanabilecek şeylerdir ve toprakla ilgisi olmayan şeylere benzetilmişlerdir. Bkz.: Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, VII, 7.

287 Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayetidir. Hadiste şöyle geçmektedir: "Resulullah (s.a.v) müzâbene ve muhâkaleyi yasaklamıştır. Müzâbene ürünü, hurma ağacının dalındaki hurmaya karşılık kiraya vermektir. Muhakale ise araziye buğday karşılığında kiraya vermektir." Hadisi İmam Mâlik mürsel olarak zikretmiştir. Bkz.: Mâlik, el-Muvatta', "Alım Satım", No. 1363. Ayrıca bkz.: Ahmed b. Hanbel, Müsned, XC, 104; Buhârî, "Alım Satım", 82; Müslim, "Alım Satım", No. 1546.

288 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 650; Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', III, 555.

kabilesinden bir adamın parmağını ezdi. Adam kan kaybetti ve öldü. Ömer b. Hattâb davalılara, 'Ondan ölmediğine elli kez yemin eder misiniz?' dedi. Onlar kabul etmeyip bundan çekindiler. Diğerlerine 'Siz yemin eder misiniz?' deyince onlar da kabul etmediler. Ömer b. Hattâb bunun üzerine Sa'doğullarının yarım diyet vermelerine hükmetti."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Diyetler Kitabı'nın Yanlışıklıkla Adam Öldürmenin Diyeti Bâbı'nda 1644 numaralı hadis olarak (652) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Kasâme Kitabı'nın Kasâme'nin Aslı ve Davalıların Yeminlerini Bozmasıyla Başlaması Bâbı'nda 16452 numaralı hadis olarak (VII/217) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadiste Hz. Ömer'in uygulaması üzerinden anlatılan, kasâme meselesidir. Kasâme, öldürmekle itham edilenlerin ettikleri yemindir.²⁸⁹ Mâlikîlere göre bu, kan sahiplerinin insanların en büyük mescitte toplanmalarının ardından burada katilin davalı kişi olduğuna elli kez yemin etmeleridir. Bu yemin üzerine öldürme kasıtlı olarak gerçekleştiyse kısas, hata ile gerçekleştiyse diyet cezası verilir. Kasâme ancak iki şekilde olur: Ya kan sahipleri diğer tarafı 'Benim kanım ondadır' diyerek itham eder ya da suçlanan tarafın yemin etmekten çekinmesiyle öldürdüklerine dair kesin olmasa da delalet eden bir şüphe hasıl olur.²⁹⁰

Hadisin fıkḥî delaletlerinden bazıları şunlardır:

- Hadis, kasâmeye davalılardan başlandığına delalet etmektedir. İmam Mâlik ise kasâmeye başlayanın davacılar olması gerektiğini söylemiştir. Buna göre önce onlar yemin ederler, yemin etmekten kaçınırlarsa bu sefer sıra davalılara geçer.²⁹¹ İmam Mâlik şöyle demiştir: "Bu, bizim üzerinde hiçbir ihtilaf bulunmayan adetimizdir. İnsanlar da bu şekilde, yani kasâmeye başlayanın kasıtlı ya da kasıtsız ölümü dava eden davacılar ve maktulün yakınları olması üzerine amel etmeye devam ederler."²⁹²
- Hadis zahiri itibarıyla davacı ve davalının yemin etmekten kaçınması durumunda davalının aleyhine yanlışıklıkla öldürme cezasının yarısı hükmü verildiğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre ise maktulün yakınları yemin ederse diyetin tümünü hak ederler, onlar yemin etmekten kaçınır da davalı yemin ederse de diyetten hiçbir şey hak etmezler. Davalı da yeminden kaçınırsa yemin edene ya da ölene kadar hapsedilir, daha açık olan hüküm bu şekildedir. Kâdı Abdulvehhâb'a göre hapis süresi uzarsa serbest bırakılır. Bir sene hapsedilmesi ve yüz değnek vurulması gerekir, görüşü de vardır. Bir diğer görüş de bu durumda davalıların diyet ödemesi gerektiği yönündedir.²⁹³

İmam Mâlik bu hadisi zikretmesinin ardından bununla amel etmediğini açıkça ifade etmiş ve şöyle demiştir: "Bu hüküm üzere amel edilmez."²⁹⁴ İbnu Abdî'l-Berr de İmam Mâlik'in bu hadisle, yemine başlayan tarafın davalı olması ve Sa'dlilere yarım diyet cezası verilmesi nedeniyle amel etmediğini belirtmiştir.²⁹⁵

289 Cürcânî, Ali b. Muhammed, et-Ta'rifât, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1983, 175.

290 İbn Cizzî, Muhammed b. Ahmed, el-Kavânînu'l-Fıkhiyye, (el-Mektebetu'sh-Şâmile nüshası), 228.

291 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 841; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, VI, 273.

292 Mâlik, el-Muvatta', 675.

293 Bâci, el-Münteka, VII, 73; Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VIII, 205; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ'sh-Şerhi'l-Kebîr, IV, 296.

294 Mâlik, el-Muvatta', No. 653.

295 İbnu Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, VIII, 52.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik hadisin zikredilen iki delaletiyle amel etmemiştir. Bunun nedeni hadisin, Sehl b. Ebî Hasme'nin hadisiyle çelişmesidir. Bu hadiste geçtiğine göre Abdullah b. Sehl ve kardeşi Muhayyisa'nın Hayber'e çıkmış ve Abdullah orada ölü bulunmuştu. Bunun üzerine kardeşleri Hz. Peygamber'e gelerek Yahudilerin onu öldürdüklerini söylemişlerdir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ““Yemin ediyor musunuz? Yemin ederseniz yakınınızın kan hakkını alacaksınız.” Onlarsa “Hayır.” diye cevap verdiler. Resulullah (s.a.v) “Sizin için Yahudiler yemin eder mi?” diye sorduğunda onlar, “Onlar Müslüman değil ki” dediler. Resulullah (s.a.v) de diyeti kendisinden verdi.” Bu hadis, ilk yemin etme hakkının davacılara yani maktulün yakınlarını verildiğini göstermektedir. Zerkanî şöyle demiştir: “Kasâmede ilk yemin etme hakkının davacıya verildiğine delalet eden hadisler, sahabî sözünden daha kuvvetli delildir.” Mana açısından da levs yani kasâmede şüphe, davacının iddiasını kuvvetlendirmektedir. Bu da ilk onların yemin ettiğini göstermektedir.²⁹⁶

Davalının yeminden geri durmasının onun yemin edene kadar hapsedilmesi ya da bu durumun diyeti gerektirmesi konusunda ise Kâdı Abdulvehhâb; davalının yemininin beyan yemini olduğunu, davacının yeminden kaçınması durumunda ise bunun üzerine bir hüküm bina edilmediğini söylemiştir. Hapis süresinin uzaması durumunda serbest bırakılması ise maktulün yakınlarının yeminden kaçınarak davalarını zayıflatması nedeniyledir. Diyet ödenmesinin gerekliliği ise hakkında şüphe bulunan ve yeminden kaçan davalıda bu iki sebebin bir araya gelmesinden doğmaktadır.²⁹⁷

20. Hadis

Mâlik'ten, o Zeyd b. Eslem'den, o Müslim b. Cündüb'den, o da Ömer b. el-Hattâb'ın azatlısı Eslem'den şöyle rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb azı dişe karşılık bir deve, köprücük kemiğine karşılık bir deve ve eğe kemiğine karşılık bir deveye hükmetti.

21. Hadis

Mâlik'ten, o da Yahyâ b. Saîd'den Saîd b. el-Müseyyeb'den şöyle işittiğini söyledi: “Ömer b. el-Hattâb her azı dişe bir deve ile hükmetti. Muaviye b. Ebî Süfyan ise her azı dişe beş deve ile hükmetti.”

Saîd b. el-Müseyyeb şöyle dedi: Ömer b. el-Hattâb'ın hükmünde diyet azken Muaviye'nin hükmünde fazladır. Ben olsam her azı diş için iki deve ile hükmederdim, bu eşit bir diyettir.²⁹⁸

a. Hadislerin Tahrîci

Eslem'in rivayetiyle hadis Muvatta'da Diyetler Kitabı'ndaki Dişlerin Diyetleri Hakkında Bâb'da 1663 numaralı hadis olarak (660); Şâfi'nin Müsned'inde Diyetler Kitabı'nda 374 numaralı hadis olarak (II/111) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında

296 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili'l-Hılâf, II, 841; Bâcî, el-Münteka, VII, 55. Sehl'in hadisi için bkz.: Mâlik, el-Muvatta', “Kasâme”, No. 1688; Buhârî, 38; Müslim, “Kasâme”, No. 1669; Muhtasar bir şekilde Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXVI, 21.

297 Kadı Abdulvehhâb, el-Meûne alâ Mezhebi Ehli'l-Medîne, el-Mektebetü't-Ticâriyye (thk. Hamîş Abdulhakk), Mekke 1349.

298 Saîd b. el-Müseyyeb'in sözünün manası şudur: Hz. Ömer her azı diş için bir deve hükmü vermiştir. Yirmi tane azı diş vardır, kalan dişler ise on iki tanedir. Bu on iki diş için beşer deve ile hükmedilirse altmış deve eder. Bu şekilde tüm dişler için takdir edilen diyet seksen deve olur ve bu da bir can diyeti olan yüz deveden azdır. Muaviye'nin hükmüne göre ise her azı dişe beş deve, tüm azı dişler için yüz deve eder. Diğer dişler için de beşer deve ile hükmedilirse altmış deve olur. Bunların toplamı yüz altmış deve eder ki bu da bir can diyetinden fazladır. İbnu'l-Müseyyeb'in hükmüne göre ise dişlerin diyetinin toplamı yüz, yani bir can diyetine eşit olmaktadır. Bkz.: Bâcî, el-Münteka, VII, 93.

Diyetler Kitabı'nın Köprücük ve Kaburga Kemiği Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 16333 numaralı hadis olarak (VIII/173) zikredilmiştir.

Saîd b. el-Müseyyeb'in rivayeti ise Muvatta'da Diyetler Kitabı'ndaki Dişlerin Diyetleri Hakkında Bâb'da 1664 numaralı hadis olarak (660); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Diyetler Kitabı'nın Dişlerin Hepsinin Diyetinin Aynı Olması Bâbı'nda 16266 numaralı hadis olarak (VIII/158); bir benzeri Yahyâ b. Saîd, Saîd b. el-Müseyyeb isnadıyla Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Diyetler Kitabı'nın Dişler Bâbı'nda 17507 numaralı hadis olarak (IX/347) ve İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Diyetler Kitabı'ndaki Bazı Dişlerin Diğerlerinden Üstün Olduğunu Söyleyen Kişi Hakkındaki Bâb'da 26981 numaralı hadis olarak (V/367) zikredilmiştir.

b. Hadislerin Fıkḥî Delaleti

Hadislerin birden fazla fıkḥî delaletinden bazıları şunlardır:

- Zikredilen iki hadis, azı dişin diyetinin bir deve olduğuna delalet etmektedir. Ömer b. el-Hattâb'ın verdiği hüküm bu şekildedir. İkinci hadiste Saîd b. el-Müseyyeb'in verdiği hüküm ise iki deve şeklindedir. İmam Mâlik ise bu konuda Muaviye'nin görüşünü benimsemiş ve azı dişin diğer dişler gibi olduğunu, diyetinin de onlar gibi beş deve olduğunu söylemiştir.²⁹⁹ Müdevvene'de "Dedim ki 'Mâlik'e göre diğer dişlerle azı dişlerinin eşit olduğunu mu söylüyorsun?' 'Evet.' dedi. 'Mâlik'e göre dişlerden her birinin diyeti nedir?' dedim. 'Beş devedir.' dedi."³⁰⁰ ifadeleri yer almaktadır.
- Eslem'in hadisi köprücük kemiğinin ve kaburga kemiğinin diyetinin bir deve olduğuna delalet etmektedir. Ömer b. el-Hattâb'ın hükmü bu yöndedir. İmam Mâlik ise bunlarda hâkimin tazminat belirlemesinin esas olduğu ve bunların belirli bir hükme tabi olmadığı görüşündedir.³⁰¹ Müdevvene'de şöyle geçmektedir: "Dedim ki 'Köprücük kemiği kırılırsa Mâlik'in nezdinde bunun hükmü belirli midir?' 'Hayır.' dedi."³⁰²

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadislerin delalet ettiği, azı dişin diyetinin Hz. Ömer'e göre bir deve ve Saîd b. el-Müseyyeb'e göre iki deve olması hükmüyle amel etmemiştir. Bunun nedeni bu hükmün, Abdullah b. Amr'ın Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadisin geneline muhalif olmasıdır: "Her parmak için on deve diyet verilir, her diş için ise beş deve diyet verilir. Parmaklar da dişler de kendi aralarında eşittir." Bu hadis, diğer dişlerle azı dişlerin eşit olduğuna ve ikisinin diyetinin de beş deve olduğuna delalet etmektedir.³⁰³ İmam Mâlik Muvatta'da bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle demiştir: "Bunun bize göre hükmünde ön dişler, köpek dişleri ve azı dişlerin diyeti eşittir. Çünkü Resulullah (s.a.v) 'Dişin diyeti beş devedir.' buyurmuştur ve azı diş de dişlerden biridir. Dişlerden biri diğerine üstün değildir."³⁰⁴

Eslem'in hadisinin delalet ettiği, köprücük ve kaburga kemiklerinden her birinin diyetinin bir deve olduğu hükmü de İmam Mâlik'in amel etmediği bir hükümdür. Bu mesele hakkında alimler birçok farklı görüş belirtmiştir. İmam Mâlik ise tazminatı

299 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, II, 827; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VII, 144.

300 Mâlik, el-Müdevvene, IV, 564.

301 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, IV, 207; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, IV, 248.

302 Mâlik, el-Müdevvene, IV, 570.

303 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VIII, 110; Bâcî, el-Münteka, VII, 94. Abdullah b. Amr'ın hadisi için bkz.: Ahmed b. Hanbel, Müsned, XI, 318; Dârimî, Sünenü'd-Dârimî, "Diyetler", 17; Ebû Dâvûd, Sünenü Ebî Dâvûd, "Diyetler", 20; Nesâî, Sünenü'n-Nesâî, "Kasâme", 42.

304 Mâlik, el-Muvatta', 661.

belirlemede hâkimin içtihat etmesini savunmuştur.³⁰⁵ İbnu Abdi'l-Berr şöyle demiştir: “Bu, mesele hakkında söylenmiş sözlerin en doğrusudur. Zira bu hususta Hz. Peygamber'den teslimiyetle karşılanması gereken herhangi bir hüküm varit olmamıştır.”³⁰⁶

5.3. Medine Ehlinin Ameline Muhalif Olduğu İçin Amel Etmediği Hadisler

1. Hadis

Mâlik'ten, o İbn Şihâb'dan, o da Enes'ten şöyle rivayet etti: Resûlullah (s.a.v) bir ata bindi, yere düştü. Sağ yanı ezildi. Bu yüzden namazlardan birini oturarak kıldırdı. Biz de arkasında oturarak kıldık. Dönünce, “İmam kendisine uyulması için imam kılınmıştır; bu yüzden o ayakta kılsa siz de ayakta kılın, rükû ederse siz de rükû edin, başını kaldırırsa siz de başınızı kaldırın. رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ derse siz, رُبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ derse siz, Oturarak kılsa siz de hepiniz oturarak kılın.” dedi.

2. Hadis

Mâlik'ten, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından Hz. Âişe'nin şöyle rivayet ettiğini aktardı: “Bir gün Resûlullah (s.a.v) namaz kıldı; rahatsız olduğu için oturarak kıldı, arkasındaki cemaat ise ayakta kıldılar. Onlara, ‘oturun’ diye işaret etti. Namazı bitirince şöyle dedi: “İmam kendisine uyulması için imam kılınmıştır. Bu yüzden o rükû ederse siz de rükû edin, başını kaldırırsa siz de başınızı kaldırın. Oturarak kılsa siz de oturarak kılın.”

3. Hadis

Mâlik'ten, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) hastalığı sırasında çıkıp geldi. Ebu Bekir'in ayakta namaz kıldırıldığını gördü. Ebu Bekir geri çekildi ancak Resulullah (s.a.v) yerinde kalması için işaret etti. Resulullah (s.a.v) Ebu Bekir'in yanına oturdu. Ebu Bekir yanında oturan Resulullah (s.a.v)'e, insanlar da Ebu Bekir'e uydular.

a. Hadislerin Tahrîci

Enes (r.a)'ın rivayeti Muvatta'da Cemaatle Namaz Kitabı'nın İmamın Oturarak Namaz Kılması Bâbı'nda 312 numaralı hadis olarak (133); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 12656 numaralı hadis olarak (XX/94); Dârimî'nin Sünen'inde Namaz Kitabı'nın Oturarak Namaz Kılan İmamın Arkasında Namaz Kılanın Durumu Bâbı'nda 1291 numaralı hadis olarak (II/798); Buhârî'nin Sahîh'inde Ezan Kitabı'nın İmam Kendisine Tâbi Olunması İçindir Bâbı'nda 689 numaralı hadis olarak (I/139); Müslim'in Sahîh'inde Namaz Kitabı'nın Cemaatin İmama Uyması Bâbı'nda 411 numaralı hadis olarak (I/308); İbn Mâce'nin Sünen'inde Namaz Kılmak ve Namazdaki Sünneler Kitabı'nın İmamın Kendisine Tâbi Olunması İçin Olması Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1238 numaralı hadis olarak (I/392); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Namaz Kitabı'nın İmamın Oturarak Namaz Kılması Bâbı'nda 601 numaralı hadis olarak (I/164); Tirmizî'nin Sünen'inde Namaz Bâbları'ndan İmam Oturarak Namaz Kılıyorsa Siz De Oturarak Kılın Bâbı'nda 361 numaralı hadis olarak (II/194) ve Nesâî'nin Sünen'inde İmamet Kitabı'nın Oturarak Namaz Kılan İmama Uyuma Bâbı'nda 832 numaralı hadis olarak (II/98) zikredilmiştir.

305 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, IV, 207. Bu meselenin, İmam Mâlik'in “Sahabe Sözlerinin Çeşitli Olduğu Konularda Birini Seçtiği İçin Amel Etmediği Sahabe Sözleri” başlığı altında da ele alınması gerekirdi. Ancak azı dişlerin diyeti konusuna tabi olarak burada zikredildiği için tekrar edilmeyecektir.

306 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VIII, 107.

Hiz. Âişe'nin rivayeti Muvatta'da Cemaatle Namaz Kitabı'nın İmamın Oturarak Namaz Kılması Bâbı'nda 313 numaralı hadis olarak (134); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 25149 numaralı hadis olarak (XLII/75); Buhârî'nin Sahîh'inde Ezan Kitabı'nın İmam Kendisine Tâbi Olunması İçindir Bâbı'nda 688 numaralı hadis olarak (I/139); Müslim'in Sahîh'inde Namaz Kitabı'nın Cemaatin İmama Uyması Bâbı'nda 412 numaralı hadis olarak (I/309); İbn Mâce'nin Sünen'inde Namaz Kılmak ve Namazdaki Sünnetler Kitabı'nın İmamın Kendisine Tâbi Olunması İçin Olması Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1237 numaralı hadis olarak (I/392) ve Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Namaz Kitabı'nın İmamın Oturarak Namaz Kılması Bâbı'nda 605 numaralı hadis olarak (I/165) zikredilmiştir.

Urve'nin babasından rivayet ettiği hadis Muvatta'da Cemaatle Namaz Kitabı'nın İmamın Oturarak Namaz Kılması Bâbı'nda 314 numaralı hadis olarak (134); Buhârî'nin Sahîh'inde isnadı Hiz. Âişe'ye ulaşmış haliyle Ezan Kitabı'nın Bir İllet Nedeniyle İmamın Yanında Namaza Duran Kişi Bâbı'nda 683 numaralı hadis olarak (I/137) ve Müslim'in Sahîh'inde Namaz Kitabı'nın Hastalık veya Yolculuk Gibi Bir Nedenle İmamın Geri Çekilmesi Bâbı'nda 418 numaralı hadis olarak (I/311) zikredilmiştir.

b. Hadislerin Fıkîhî Delaleti

Bu hadislerin delalet ettiği hükümlerden en önemlileri şunlardır:

1. Bu üç hadis, oturarak namaz kılan kimsenin ayakta namaz kılanlara imam olabileceğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise oturanın ayakta olana imam olamayacağı yönündedir.³⁰⁷
2. Birinci ve ikinci hadis cemaatin ayakta kalma imkânı olsa da mazereti bulunduğu için oturarak kılan imama uyup oturarak namaz kılmasına delalet etmektedir. Mâlikîler ise bunu yasaklamış ve bu hadisin Urve'nin babasından ve onun da Hiz. Âişe'den rivayet ettiği üçüncü hadisle neshedildiğini düşünmüşlerdir. Onlara göre cemaatin, ayakta kılmaya gücü yetecek durumdayken bunu terk etmesi doğru değildir.³⁰⁸ Dolayısıyla Mâlikî mezhebinde meşhur olan görüş, ayakta namaz kılanın oturana tabi olmasının caiz olmamasıdır.

Buna binaen İmam Mâlik, yukarıdaki üç hadisin delalet ettiği “oturanın ayakta olana imam olması” hükmüyle amel etmemiştir. İbnu'l-Arabî şöyle demiştir: “Mâlik, Resulullah (s.a.v)'in ilk emri olan ‘onun arkasında oturarak kılmalarını’ ve bir sonraki hastalığındaki uygulamasını kabul etmemiştir. Bu ihtilafta nâsihi de mensûhu da kabul etmemiştir.”³⁰⁹

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadislerin delalet ettiği “oturanın ayaktakine imam olması” hükmüyle amel etmemiştir. Bunun nedeni bu hükmün Medine ehlinin ameliyle çelişmesidir. İbn Rüşd şöyle demiştir: “Buradaki ihtilafın sebebi konu hakkında farklı rivayetler gelmiş olması ve amelin rivayetle çelişmesidir. Amel ile Mâlik'e göre Medine ehlinin amelini kastediyorum.”³¹⁰ Ardından İbn Rüşd, İmam Mâlik'in bu rivayetleri kabul etmediğini söylemiştir. Dolayısıyla onun, Medine ehlinin amelinden başka gerekçesi kalmamıştır. İbn Rüşd şöyle ifade etmiştir: “Mâlik'in ise bu konuda rivayete dayanan bir gerekçesi yoktur. Çünkü hadisler cemaatin oturması veya ayakta durması noktasında farklı olsa da ikisi de oturanın imametinin caiz oluşuna delalet

307 Karâfi, ez-Zehîra, II, 246; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, II, 24.

308 Karâfi, ez-Zehîra, II, 246; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, II, 24.

309 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 43.

310 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, I, 162.

etmektedir.”³¹¹ Hz. Peygamber'in oturarak namaz kılıp arkasında Hz. Ebu Bekir ve Müslümanların kılmasını ise Hz. Peygamber'e has bir durum olarak değerlendirmişler ve Allah'ın, onun önüne geçilmesini yasaklaması nedeniyle Hz. Ebu Bekir'in onun önüne geçmesinin uygun olmadığını söylemişlerdir. Hz. Peygamber'in durumu, onun bereketi ve ondan yüz çevirmemenin gerekliliği; o ne durumda olursa olsun arkasında namaz kılmayı gerektirir. Ondandır başkası için bu geçerli değildir.³¹²

4. Hadis

Mâlik'ten, o İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'den, o da Mısır halkından bir adamdan şöyle anlattı: Ömer b. el-Hattâb Hac suresini okudu ve onda iki secde etti. Sonra da “Bu sure iki secde ile diğerlerinden üstün kılındı.” dedi.

5. Hadis

Mâlik'ten, o da Abdullah b. Dînâr'dan şöyle rivayet etti: “Abdullah b. Ömer'i Hac suresinde iki kere secde ederken gördüm.”

a. Hadislerin Tahrîci

İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'nin rivayetiyle hadis Muvatta'da Kur'an Kitabı'nın Kur'an Secdeleri Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 492 numaralı hadis olarak (185); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Tilavet Secdeleri Hakkındaki Tüm Bâblar arasında Hac Suresindeki İki Secde Bâbı'nda 3730 numaralı hadis olarak (II/450) zikredilmiştir. Ayrıca Abdullah b. Sa'lebe, Ömer isnadıyla mevsul şekilde Hâkim'in Müstedrek'inde Tefsir Kitabı'nın Hac Suresinin Tefsiri Bâbı'nda 3471 numaralı hadis olarak (II/423) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Tilavet Secdeleri Hakkındaki Tüm Bâblar arasında Hac Suresindeki İki Secde Bâbı'nda 3729 numaralı hadis olarak (II/450) zikredilmiştir.

Abdullah b. Dînâr'ın rivayetiyle ise hadis Muvatta'da Kur'an Kitabı'nın Kur'an Secdeleri Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 493 numaralı hadis olarak (185); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Kur'an'ın Faziletleri Kitabı'nın Kur'an'da Kaç Secde Vardır Bâbı'nda 5891 numaralı hadis olarak (III/341) zikredilmiştir. Hadise Nâfi, İbn Ömer isnadıyla Beyhakî de es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Tilavet Secdeleri Hakkındaki Tüm Bâblar arasında Hac Suresindeki İki Secde Bâbı'nda 3731 numaralı hadis olarak (II/450) yer vermiştir.

b. Hadislerin Fıkhi Delaleti

Bu iki hadis Hac suresinde iki tilavet secdesi olduğuna delalet etmektedir. İmam Mâlik ise bu iki ayetten sadece ilkinde secde olduğunu kabul etmiştir.³¹³ İkinci ayet ise “Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin...” (Hac: 77) ayetidir. Müdevvene'de İmam Mâlik'in tilavet secdesi olan ayetleri sayarken “Hac'daki birincisidir.” dediği aktarılmıştır.³¹⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Hadislerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadislerden çıkarılan “Hac suresinde iki tilavet secdesi olduğu” hükmüyle amel etmemiştir. Zira bu, Medine ehlinin ameliyle çelişki arz etmektedir. Mâlikîler'den gelen en açık görüş, Medine ehlinin amelinin sadece ilk ayette secde etmek üzerine olduğu yönündedir.³¹⁵

Mâlikîler bu görüşlerini destekleyen karineleri şu şekilde sıralamışlardır:

- Ayetlerde tilavet secdesi olması yalnızca şerî yoldan belirlenebilir. Aslolan beraatı zimmettir, yani aksine bir delil olmadığı sürece secde yoktur. Hac

311 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 162.

312 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', I, 483-484.

313 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 235; Karâfî, ez-Zehîra, II, 411.

314 Mâlik, el-Müdevvene, I, 199.

315 Karâfî, ez-Zehîra, II, 411; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, I, 308.

suuresindeki ikinci secde ise sahih bir isnatla tespit edilmemiştir. Burada secde olduğunu iddia eden kişinin ise bu iddiasını gerekçelendirmesi gerekir.³¹⁶ Kanâzî, Nâfî'nin hadisinin kim olduğu bilinmeyen Mısırlı bir adamdan başka birinden rivayet edilmediğini açıklamıştır.³¹⁷

- İkinci ayetteki secde lafzı emir sîgasında gelmiştir. Ancak tilavet secdesi olan ayetlerde secde, haber sîgasındadır. Emir sîgasında gelen secdeyle kastedilen ise farz namazdaki secdedir ve bunun için sünnet olan tilavet secdesi yapılmaz.³¹⁸
- Secde lafzının rükû lafzı ile birlikte gelmesi tilavet secdesi olmadığını gösterir. Nitekim “‘Ey Meryem! Rabbine divan dur. Secde et ve (onun huzurunda) rükû edenlerle beraber rükû et’” (Âl-i İmran: 43) ayetinde de secde yoktur.³¹⁹

6. Hadis

Mâlik'ten, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle rivayet etti: “Ömer b. el-Hattâb cuma günü minberdeyken bir secde ayeti okuyup indi ve secde etti, insanlar da onunla secde ettiler. Sonra başka bir cuma günü aynı ayeti okuyunca insanlar secde etmeye hazırlandılar. Bunun üzerine ‘Ağır olun. Allah bu ayette secde etmeyi size zorunlu kılmadı. Bu konuda bizi serbest bıraktı.’ dedi ve secde etmedi, insanların da secde etmesine izin vermedi.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Kur'an Kitabı'nın Kur'an Secdeleri Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 495 numaralı hadis olarak (185) ve Buhârî'nin Sahîh'inde Kur'an Secdeleri Bâbları arasından Allah'ın Secdeleri Vacip Kılmadığını Söyleyen Kişi Hakkındaki Bâb'da 1077 numaralı hadis olarak (II/42) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadisin birçok farklı fıkḥî delaleti olmakla birlikte İmam Mâlik'in amel etmediği fıkḥî delaleti, hatibin minberdeyken secde ayeti okuması durumunda inip secde etmesidir. İmam Mâlik'in Muvatta'da Urve'nin hadisini verdikten sonra açıkça ifade ettiği üzere görüşü, secde ayeti okuyan imamın secde için yerinden inmemesi yönündedir. Nitekim o şöyle demiştir: “Amel, imamın secde ayeti okuması durumunda minberden inip secde etmesi yönünde değildir.”³²⁰ İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî ise şöyle demiştir: “Mâlik, imamın içinde secde ayeti olan bir sure okumaması gerektiğini söyledi. Alî Mâlik'ten, bunu yapsa bile secde için inmemesi gerektiğini ve Ömer'in son uygulamasına göre amel edildiğini aktardı.”³²¹ Burada konu, minberdeki hatiptir. Ömer'in son uygulamasıyla kastedilen ise başka bir cuma günü secde ayeti okuduktan sonra minberden inmemesidir.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, Medine ehlinin ameline muhalif olması nedeniyle Urve'nin hadisiyle amel etmemiştir. Bu görüşü onun “Ömer'in son uygulamasına göre amel edilir.” sözünde açığa çıkmaktadır. Bâcî de Hz. Ömer'in, minberden inme uygulamasının amele şayan olmasına karşın ondan sonra kimsenin, yani Medine ehlinin bu şekilde amel etmediğini belirtmiştir.³²²

316 Bâcî, el-Münteka, I, 349.

317 Kanâzî, Tefsîru'l-Muvatta', I, 240.

318 İbnü'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 412.

319 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, I, 270; Bâcî, el-Münteka, I, 349.

320 Mâlik, el-Muvatta', 186.

321 Kayravânî, en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât, I, 473.

322 Bâcî, el-Münteka, I, 351.

7. Hadis

Mâlik'ten, o Nuaym b. Abdullah el-Mücbir'den, o Ali b. Yahyâ ez-Zürakî'den, o da babasından Rifâa b. Râfi'nin şöyle dediğini rivayet etti: Biz bir gün Resulullah (s.a.v)'in arkasında namaz kılıyorduk. Resulullah (s.a.v) başını rükûdan kaldırıncı سمع ربنا ولك الحمد حمدا كثيرا طيبا مباركا فيه dedi. Onun ardından bir adam da سمع الله لمن حمده dedi. Resulullah (s.a.v) namazı bitirince 'Az önce konuşan kimdi?' diye sordu. Adam, 'Benim ya Resulallah.' deyince O, 'Otuz küsur meleğin, sevabını yazmak için koştuğunu gördüm.' dedi.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Kur'an Kitabı'nın Allah'ı Anma Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 504 numaralı hadis olarak (188); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 18996 numaralı hadis olarak (XXXI/332); Buhârî'nin Sahîh'inde Ezan Kitabı'nın Rabbenâ Leke'l-Hamd Demenin Fazileti Bâbı'nda 799 numaralı hadis olarak (I/159); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Namaza Başlamayla İlgili Bâblar arasından Namaza Başladıktan Sonra Okunacak Dualar Bâbı'nda 770 numaralı hadis olarak (I/204); Tirmizî'nin Sünen'inde Namaz Bâbları'nda Namazda Hapşırın Kişi Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 404 numaralı hadis olarak (II/254) ve Nesâî'nin Sünen'inde Tatbîk (elleri birbirine yapıştırıp iki diz arasına koyma) Kitabı'nın İmama Tabi Olanın Diyeceği Şeyler Hakkındaki Bâb'ında 1062 numaralı hadis olarak (II/196) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, rükûdan kalktıktan sonra söylenen ربنا ولك الحمد duasına ekleme yapmanın meşru ve müstehap olduğuna delalet etmektedir. İmam Mâlik ise ربنا ولك الحمد duasına ekleme yapmayı mekruh görmüştür.³²³ Bâcî şöyle demiştir: "Mâlik'in bu şekilde amel edildiğini görmediği ve namaz kılanın bunu söylemesini mekruh saydığı rivayet edilir."³²⁴ Zerkânî de İmam Mâlik'in demek istediğini "Bu sözleri tekbir getirmek ya da سمع الله لمن حمده demek gibi meşru sözler arasında görmediğini kasteder." ifadeleriyle açıklamıştır.³²⁵

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisle, delaleti Medine ehlinin ameliyle çeliştiği için amel etmemiştir. Karâfî İmam Mâlik'in söz konusu duaya ekleme yapılmasını neden mekruh gördüğünü şöyle açıklamıştır: "Çünkü yaygın olan amel bunun tersinedir."³²⁶ Mâlikîler duaya ekleme yapmanın mekruh olmasını bir sebebe daha dayandırmışlardır ki bu, namaz kılanın bu eklemeleri namazın farzlarından ya da faziletlerinden saymasının engellenmesidir.³²⁷

8. Hadis

Mâlik'ten, o Zeyd b. Eslem'den, o Atâ b. Yesâr'dan, o da Abdullah es-Sunâbihî'den Resulullah (s.a.v)'in şöyle dediğini rivayet etti: "Güneşin doğuşuyla şeytanın boynuzu da doğar. Yükseldiği zaman ondan ayrılır. Sonra tam tepeye gelince ona yaklaşır, zeval olunca ondan ayrılır. Batmaya yaklaştığı zaman da ona yaklaşır, batınca ondan ayrılır." Resulullah (s.a.v) bu saatlerde namaz kılmayı yasakladı.

323 Tenûhî, İbrâhîm b. Abdussamed, et-Tenbîh alâ Mebâdî'i't-Tevcîh, Dâru İbn Hazm (thk. Muhammed Belhasan), Beyrut 2007, I, 413; Zerrûk, Ahmed b. Ahmed, Şerhu Zerrûk alâ Metni'r-Risâle, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2006, I, 226.

324 Bâcî, el-Münteka, I, 356.

325 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', II, 40.

326 Karâfî, ez-Zehîra, II, 208.

327 Tenûhî, et-Tenbîh alâ Mebâdî'i't-Tevcîh, I, 413; Zerrûk, Şerhu Zerrûk alâ Metni'r-Risâle, I, 226.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis mürsel haliyle Muvatta'da Kur'an Kitabı'nın Güneş Doğduktan Sonra ve İkindiden Sonra Namaz Kılmanın Yasaklanması Bâbı'nda 523 numaralı hadis olarak (192); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 19070 numaralı hadis olarak (XXXI/420); İbn Mâce'nin Sünen'inde Namaz Kılmak ve Namazdaki Sünnetler Kitabı'nın Namaz Kılmanın Mekruh Olduğu Saatler Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1253 numaralı hadis olarak (I/397) ve Nesâî'nin Sünen'inde Vakitler Kitabı'nın Namaz Kılınması Yasaklanan Saatler Bâbı'nda 559 numaralı hadis olarak (I/275) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkhî Delaleti

Hadis; güneşin yükselmesine kadar olan ilk doğuşu, tepede olması ve batmadan önce sarardığı vakitler olarak zikredilen üç vakitte nafile namaz kılınmasının mekruh oluşuna delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre mekruh olan ise bu vakitlerden birincisi ve üçüncüsüdür. Onun meşhur olan görüşü, güneşin tepede olduğu vakitte nafile namaz kılmayı mekruh görmemesi şeklindedir.³²⁸ Nitekim İmam Mâlik, "Ne cuma günü ne de başka günlerde, güneşin istiva ettiği ve göğün ortasında olduğu vakitte namaz kılmasını mekruh görmüyorum. Böyle bir nehiy olduğunu bilmiyorum. Fazilet ve ibadet ehlinin gördüklerimin hepsi günün en sıcak vaktine ulaştıklarında namaz kılarlar ve bu vakitte namaz kılmaktan kaçınmazlar." demiştir.³²⁹ Dolayısıyla o, hadisin bir kısmıyla amel etmiş bir kısmıyla etmemiştir. Zerkânî, "Bu yüzden cumhur ulema ve üç imam güneşin tepede olduğu vakitte namazın mekruh olduğunu söylemiştir. Mâlik ise bu hadisi rivayet etmesine rağmen öğle vaktinde namazın caiz olduğunu düşünmüştür." ifadelerini kullanmıştır.³³⁰

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisten çıkarılan güneşin tepede olduğu vakitte namaz kılmanın mekruh olması hükmünü, Medine ehlinin ameline muhalif olması nedeniyle amele konu etmemiştir. İbn Rüşd İmam Mâlik'in bu vakit için yaptığı istisnânın gerekçesini şöyle açıklamıştır: "Mâlik, Medine'de iki vakitte bu uygulamayı görmüş ve zevâl vakti olan üçüncü vakitte görmemiştir. Bu yüzden bu vakitte namaz kılmanın mübah olduğunu söylemiş, hadisteki nehyin de amelle neshedildiğine inanmıştır."³³¹ Zerkânî İmam Mâlik'in bu istisnasının hadisi zayıf görmesine dayandırılmasını doğru bulmamıştır. Çünkü hadis sahihtir ve ravileri güvenilir ravilerdir. Mürsel olmasının ise zararı yoktur; zira Müslim'de geçen sahih hadislerle desteklenmektedir. Dolayısıyla bu istisnânın sebebi Medine ehlinin amelidir.³³²

9. Hadis

Mâlik'ten, o Hişâm b. Urve'den, o da Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'den şöyle rivayet etti: "Resulullah (s.a.v) üç parça beyaz suhûlî kumaşı ile kefenlendi, içlerinde gömlek de sarık da yoktu."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Cenazeler Kitabı'nın Ölünün Keflenmesi Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 534 numaralı hadis olarak (196); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 25323 numaralı hadis olarak (XLII/198); Buhârî'nin Sahîh'inde Cenazeler Kitabı'nın Sarıksız Kefen Bâbı'nda 1273 numaralı hadis olarak (II/77); Müslim'in Sahîh'inde Cenazeler Kitabı'nın Ölüyü Keflenme Bâbı'nda 941 numaralı hadis olarak (II/649); İbn Mâce'nin Sünen'inde Cenazeler Kitabı'nın Peygamber (s.a.v)'in Keflenmesi

328 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 109; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbnî'l-Hâcib, 284.

329 Mâlik, el-Müdevvene, I, 196.

330 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', II, 63.

331 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 109.

332 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', II, 63.

Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1469 numaralı hadis olarak (I/472); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Cenazeler Kitabı'nın Kefen Hakkındaki Bâb'ında 3151 numaralı hadis olarak (III/198); Tirmizî'nin Sünen'inde Cenazeler Bâbları arasından Peygamber (s.a.v)'in Kefenlenmesi Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 996 numaralı hadis olarak (III/312) ve Nesâî'nin Sünen'inde Cenazeler Kitabı'nın Peygamber (s.a.v)'in Kefenlenmesi Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1898 numaralı hadis olarak (IV/35) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis zahiri itibarıyla ölüye sarık ve gömlek giydirilmesinin caiz olmadığına delalet etmektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise bunun müstehap olduğu yönündedir. Ancak meşhur olmayan bir görüşü de bunun müstehap olmadığı şeklindedir.³³³ O şöyle demiştir: “Bir kimseye sarık sarılması bana daha hoş geliyor.”³³⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in sözünden anlaşılan ölüye sarık sarılması ve gömlek giydirilmesini, Medine ehlinin amelinin bu yönde gördüğü için müstehap saydığıdır. Nitekim o şöyle demiştir: “Bize göre ölüye sarık sarılır.”³³⁵ İbnu Abdi'l-Berr de “Bu Mâlik'in sözüdür. Bundan yola çıkarak ashabı da ölüyü kefenlerken ona erkekse sarık sarılmasının kadınsa peçe takılmasının Medine'de yaygın olduğunu düşünmüşler ve ölüye gömlek giydirilmesini de müstehap görmüşlerdir.” ifadelerini kullanmıştır.³³⁶ Mâlikîler bu hususta Câbir (r.a)'in şu hadisini³³⁷ de delil göstermişlerdir: “Resulullah (s.a.v) Abdullah b. Übeyy defnedildikten sonra onun yanına gitti, onu kabrinden çıkartıp ona tükürdü ve gömleğini giydirdi.”³³⁸

10. Hadis

Mâlik'ten, o İbn Şihâb'dan, o Ebû Umâme b. Sehl b. Huneyf'ten şöyle rivayet etti: Fakir bir kadın hastalandı. Hastalığı Resulullah (s.a.v)'e haber verildi. O, fakirleri ziyaret eder ve hatırlarını sorardı. Resulullah (s.a.v) ‘Öldüğü zaman bana bildirin.’ dedi. Cenazesi gece çıkarıldı, Resulullah (s.a.v)'i uyandırmak istemediler. Sabah olunca durum ona bildirildi. O da ‘Size bana haber verin demedim mi?’ buyurdu. Onlar, ‘Ya Resulallah, seni gece uyandırıp evden çıkarmak istemedik.’ dediler. Resulullah (s.a.v) insanları o kadının kabrinin başında saf tutturdu ve dört kez tekbir getirdi.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis mürsel haliyle Muvatta'da Cenazeler Kitabı'nın Cenazelerin Üzerine Tekbir Getirme Bâbı'nda 544 numaralı hadis olarak (198) ve Nesâî'nin Sünen'inde Cenazeler Kitabı'nın Cenaze Olduğunu Haber Verme Bâbı'nda 1907 numaralı hadis olarak (IV/40) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, ölü defnedildikten sonra kabrinin başında cenaze namazı kılınabileceğine delalet etmektedir. İmam Mâlik ise kendisinden meşhur olan görüşünde üzerine namaz kılınmış kimse için tekrar namaz kılınmasını caiz bulmamaktadır. Defnedilmeden önce üzerine namaz kılınmamış kişi için ise ölünün değişeceği kadar müddet geçmediği sürece namaz kılınması caizdir.³³⁹ Müdevvene'de şöyle geçmektedir: “Mâlik'e, üzerine cenaze namaz kılınmış kişi için başka bir kavmin gelip de namaz kılması hakkında

333 Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, I, 417; Ulyeş, Menhu'l-Celîl Şerhu Muhtasari Halîl, I, 496.

334 Mâlik, el-Müdevvene el-Kübrâ bi-Rivâyeti Sahnûn, el-Evkafu's-Suûdiyye, 2019, I, 187.

335 Mâlik, el-Müdevvene, I, 187.

336 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, III, 17.

337 Bâcî, el-Münteka, II, 7.

338 Buhârî, “Cenâiz”, 22; Müslim, “Tevbe”, 2773; Nesâî, Sünenu'n-Nesâî, “Cenâiz”, 40.

339 Tenûhî, et-Tenbîh alâ Mebâdi'i't-Teveḥh, II, 70; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, II, 142.

sorulduğunda ‘Namaz tekrar edilmez, başka biri de gelip üzerine tekrar namaz kılmaz.’ dedi. Sonra Mâlik’e, Hz. Peygamber’in üzerine cenaze namazı kılınmış kadının kabrine gidip namaz kıldığı hadis hakkında sorduk. O da ‘Bu hadis varit olmakla birlikte onunla amel edilmez.’ dedi.”³⁴⁰

c. İmam Mâlik’in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik fakir kadından bahsedilen bu hadisle, Medine ehlinin ameline muhalif olması nedeniyle amel etmemiştir. Bu onun “Bu hadis varit olmakla birlikte onunla amel edilmez.”³⁴¹ sözünde açığa çıkmaktadır. İbn Rüşd, cenaze namazını kaçıran kişinin kabir başında namaz kılması hususundaki ihtilafın uygulamayla rivayetin çelişmesi nedeniyle olduğunu söylemiştir.³⁴² Karâfi’ye bu hadis hakkında sorulduğunda “Medine ehlinin ameli rivayetten önce gelir.” şeklinde cevap vermiştir.³⁴³

11. Hadis

Mâlik’ten, o İbn Şihâb’dan, o Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf’tan, o da Câbir b. Abdullah el-Ensârî’den Resûlullah’ın şöyle dediğini rivayet etti: “Bir kimseye kendisi ve evlatlarının ömrü boyunca verilen şey, verilen kişiye aittir. Veren kişiye bir daha geri dönmez.” Çünkü artık bu verdiği şeye miras karışmıştır.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta’da Hükümler Kitabı’nın Umrâ Hakkındaki Hüküm Bâbı’nda 1515 numaralı hadis olarak (574); Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde 15290 numaralı hadis olarak (XXIII/428); Müslim’in Sahîh’inde Hibeler Kitabı’nın Umrâ Bâbı’nda 1625 numaralı hadis olarak (III/1245); İbn Mâce’nin Sünen’inde Hibeler Kitabı’nın Umrâ Bâbı’nda 2380 numaralı hadis olarak (II/796); Ebû Dâvûd’un Sünen’inde Alım Satım Kitabı’nın “ve evlatları için...” Diyen Kişi Bâbı’nda 3553 numaralı hadis olarak (III/294); Tirmizî’nin Sünen’inde Hükümler Hakkındaki Bâblar’dan Umrâ Hakkındaki Rivayetler Bâbı’nda 1350 numaralı hadis olarak (III/624) ve Nesâî’nin Sünen’inde Umrâ Kitabı’nın Bu Konuda Zührî’yle Aralarındaki İhtilaflar Bâbı’nda 3745 numaralı hadis olarak (VI/275) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Umrâ, Mâlikî mezhebinde bir kimseye bir şeyden yararlanma hakkının onun yaşamı ya da onun ve evlatlarının yaşamı süresince hibe edilmesidir. Umrâ olarak isimlendirilmesinin sebebi ise ömürle irtibatlı olmasıdır. Bu hibe türünde faydalar esas olup ayn hibe edilmez.³⁴⁴

Hadiste geçen “...verilen kişiye aittir. Veren kişiye bir daha geri dönmez.” ifadesi bir kişiye ve evlatlarına umrâ hibe eden kişinin, mirasın bir parçası olması nedeniyle bu hibeyi geri alamayacağına delalet etmektedir. İmam Mâlik ise birine bir umrâ hibe edip de evlatlarını zikretmeyen kişinin verdiği umrânın; hibe edilen kişinin ölmesi durumunda hibe edene, öldüyse de yine hibe edenin mirasçılara ait olduğunu söylemiştir. Evlatların zikredilmesi durumunda ise hibe edenin kendisi ve evlatları ölmüşse diğer mirasçılara ait olduğunu kabul etmiştir.³⁴⁵ Kanâzî şöyle demiştir: “Eşheb, Mâlik’in ‘Câbir b. Abdullah’ın umrâ ile ilgili hadisiyle amel edilmez. Bunun Muvatta’dan silinmesini dilerdim.’ dediğini aktarmıştır.”³⁴⁶

340 Mâlik, el-Müdevvene, I, 257.

341 Mâlik, el-Müdevvene, I, 257.

342 İbn Rüşd, Bidâyetü’l-Müctehid, I, 253.

343 Karâfi, ez-Zehîra, II, 473.

344 Bâcî, el-Münteka, VI, 119.

345 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî’l-Hılâf, II, 674; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni’l-Hâcib, VII, 324; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, VII, 112.

346 Kanâzî, Tefsîru’l-Muvatta’, II, 534.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, Câbir (r.a)'in hadisini Medine ehlinin ameline muhalif olması gerekçesiyle amele konu etmemiştir. İbn Rüşd (Dede) şöyle demiştir: “Mâlik bu hadisle, Medine ehlinin ameline muhalif olduğu için amel etmemiştir. Çünkü ona göre Medine ehlinin ameli, âhâd haberden önce gelir.”³⁴⁷ İbnu Abdi'l-Berr ise şöyle demiştir: “Mâlik, rivayet ettiği umrâ hadisiyle amel etmemiş ve buna amel nedeniyle itiraz etmiştir.”³⁴⁸ Mantık açısından da İbnu Abdi'l-Berr amellerin niyetlere göre olduğunu, bu adamın da sarf ettiği sözleriyle malından bir kısmını mülkiyetinden çıkarmayı kastetmeyip bunda bir şart ileri sürdüğünü, Müslümanların da şartlarına bağlı kalmaları gerektiğini ifade etmiştir.³⁴⁹

5.4. Kıyasa (Şerî Kaideler) Muhalif Olduğu İçin Amel Etmediği Hadisler

1. Hadis

Mâlik'ten, o da Nâfi'den şöyle anlattı: “Abdullah b. Ömer burnu kanadığı zaman gidip abdest alır, sonra hiç konuşmadan (namaza döner) kaldığı yerden devam ederdi.”

2. Hadis:

Mâlik'ten, o da Yezîd b. Abdullah b. Kusayt el-Leysî'den şöyle anlattı: “Saîd. b. Müseyyeb'in namaz kılarken burnunun kanadığını gördüm. Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'nin odasına gitti; ona abdest suyu getirdiler, abdest alıp döndü ve namazına kaldığı yerden devam etti.”

a. Hadislerin Tahrîci

Birinci hadis Muvatta'da Tahâret Kitabı'nın Burun Kanaması Bâbı'nda 82 numaralı hadis olarak (57); Şâfi'nin Müsned'inde Tahâret Kitabı'nın Abdesti Bozan Şeyler Bâbı'nda 94 numaralı hadis olarak (I/36) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Namaz Kitabı'nın Abdesti Bozulan Kişinin Namaza Kaldığı Yerden Devam Etmesi Bâbı'nda 3384 numaralı hadis olarak (II/363) zikredilmiştir.

İkinci hadis ise Muvatta'da Tahâret Kitabı'nın Burun Kanaması Bâbı'nda 84 numaralı hadis olarak (57) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Namaz Kitabı'nın Abdesti Bozulan Kişinin Namaza Kaldığı Yerden Devam Etmesi Bâbı'nda 3389 numaralı hadis olarak (II/364) zikredilmiştir.

b. Hadislerin Fıkhi Delaleti

Hadislerin birçok fikhî delaletinden biri hadislerin zahirinin de işaret ettiği üzere burun kanamasının abdesti bozmasıdır. İmam Mâlik'e göre ise burnun kanaması abdesti bozmaz. Keza Mâlikîler bu hadislerdeki abdest lafzını kanı yıkama yani temizleme şeklinde tevil etmişlerdir. Namaza kaldığı yerden devam edilmesi hususunu Mâlikîler etraflıca ele almış ve burun kanaması durumunda buna, selefe ittiba amaçlı cevaz vermişlerdir.³⁵⁰ İmam Mâlik şöyle demiştir: “Bizdeki hüküm burun kanaması, başka bir kanama ya da vücuttan çıkan bir irinden dolayı abdest alınmaması yönündedir. Yalnızca ön ya da arkadan çıkan hades ya da uyku nedeniyle abdest alınır.”³⁵¹ Dolayısıyla İmam Mâlik, hadisin bir kısmıyla amel etmiş ve bir kısmını tevil etmiştir. İbnu'l-Arabî şöyle der: “Mâlik, İbn Ömer'in burun kanaması durumunda namazı baştan almama

347 İbn Rüşd, el-Beyân ve't-Tahsîl, XVII, 71.

348 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VII, 239.

349 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhîd, VII, 115.

350 Lahmî, et-Tefsîr, I, 153; İbn Rüşd, el-Beyân ve't-Tahsîl, XVII, 538; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, I, 156.

351 Mâlik, el-Muvatta', 45.

uygulamasına uymuş, abdest almasına ise uymamıştır. Ona göre burnu kanayan kişinin abdest almasına gerek yoktur.³⁵²

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik hadisteki “burun kanamasından dolayı abdest alma” ifadesini kanı yıkamak şeklinde tevil etmiş ve hadisin zahiriyle amel etmemiştir. Oysa İbnu Abdi'l-Berr, İbn Ömer'in burun kanamasının abdesti bozduğuna dair görüşünü ifade etmiştir.³⁵³ İmam Mâlik bu hususta “ön ve arka dışında bir yerden çıkan sıvının abdesti bozmadığı” esasına dayanmıştır. Bâcî şöyle demiştir: “Bana göre bu konuda daha açık olan şey kıyasla bağlantılıdır. Çünkü bu (burun kanaması), yeme içme yollarının dışında bir yerden çıkan sıvı olduğu için tıpkı göz yaşı ve ter gibi namazı bozmaz.”³⁵⁴ İbnu Abdi'l-Berr de başka bir esası zikretmiştir; buna göre abdest, yalnızca Kur'an ve sünnetle gelen ve başka bir şeyle çelişmeyen bir delil ya da üzerinde icma edilen bir neden ile bozulur. Burun kanaması hakkında bunların hiçbirisi yoktur.³⁵⁵

3. Hadis

Mâlik'ten, o Ebû'z-Zinâd'dan, o A'rec'den, o da Ebû Hureyre'den Resulullah (s.a.v)'in şöyle dediğini rivayet etti: Sizden birinizin kabınızdan bir köpek su içerse onu yedi defa yıkasın.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Tahâret Kitabı'nın Abdestle İlgili Hadisler Bâbı'nda 70 numaralı hadis olarak (54); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 9929 numaralı hadis olarak (XVI/23); Buhârî'nin Sahîh'inde Abdest Kitabı'nın Kişinin Saçını Yıkadığı Su Bâbı'nda 172 numaralı hadis olarak (I/45); Müslim'in Sahîh'inde Tahâret Kitabı'nın Köpeğin Kabı Yalamasının Hükmü Bâbı'nda 279 numaralı hadis olarak (I/234); İbn Mâce'nin Sünen'inde Tahâret ve Sünnetleri Kitabı'nın Köpeğin Yalamasından Dolayı Kabın Yıkanması Bâbı'nda 364 numaralı hadis olarak (I/30); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Tahâret Kitabı'nın Köpeğin Artığı ile Abdest Alma Bâbı'nda “birincisi toprakla olmak üzere” ilavesiyle 71 numaralı hadis olarak (I/19) ve “yedincisi toprakla olmak üzere” ilavesiyle 73 numaralı hadis olarak; Tirmizî'nin Sünen'inde Tahâret Bâbları'ndan Köpeğin Artığı Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda “birincisi ya da sonuncusu toprakla olmak üzere” ilavesiyle 91 numaralı hadis olarak (I/151) ve Nesâî'nin Sünen'inde Tahâret Kitabı'nın Köpeğin Artığı Bâbı'nda 63 numaralı hadis olarak (I/51) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkîhî Delaleti

Hadis; köpeğin salyasının ve artığının necis olduğuna, onun yiyip içtiği kabın yedi defa yıkanmasının ve içindeki yemek ya da suyun temizlenmesinin vacip olduğuna delalet etmektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise köpeğin salyasının da yiyip içtiği kabın da temiz olduğu yönündedir. Buna göre onun kabı, taabbuden yıkanır ve bu vacip olmayıp müstehaptır. Bu sadece köpek, içinde su olan bir kabı yalamışsa böyledir. Bunun dışında yıkanması ise menduptur.³⁵⁶ Müdevvene'de şöyle geçmektedir: “Dedim ki ‘Mâlik, içinde süt ya da su olan bir kabı köpek yaladığı zaman onun yedi kez yıkanması gerektiğini mi söyledi?’ O, Mâlik'in şöyle dediğini aktardı: ‘Bu hadis bize gelmiştir ama onun hakikatini bilmiyorum.’ Bu sözleriyle onun, köpeği ev ahalisinden gördüğü ve diğer vahşi hayvanlardan görmediği anlaşılıyor gibidir. O şöyle diyordu:

352 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, II, 156.

353 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, I, 228.

354 Bâcî, el-Münteka, I, 83.

355 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, I, 231.

356 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hılâf, I, 177; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, I, 175; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, I, 83.

‘Yıkanacaksa da sadece kapta su olması durumunda yıkanır.’ Ancak bunu zayıf bir görüş olarak görürdü. Ayrıca şöyle demişti: ‘Kabın içinde süt ya da yağ varsa yıkanmaz. Bu durumda kapta olup da onun yaladığı şey yenebilir.’”³⁵⁷ İmam Mâlik’in bunu zayıf bir görüş olarak değerlendirmesinden bunu vacip değil müstehap olarak gördüğü anlaşılmaktadır.³⁵⁸

Bunlara binaen İmam Mâlik’in hadisle iki yönden amel etmediği görülür:

- Ona göre köpeğin salyası temizdir.
- Yıkama emrini müstehap olarak tevil etmiş ve bunu sadece içinde su olan kaba özel görmüştür. İçinde yağ, süt ya da yemek olan kabın yıkanması ise gerekmez ve bu kap temizlenmeden içinden yemek yenebilir.

c. İmam Mâlik’in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik hadisin zahirine muhalif olarak köpeğin salyasının ve artığının temiz olduğunu söylemesinde iki şerî kaideye dayanmaktadır. Birincisi bir şeyin canlı olmasının onun temizliğine delalet etmesidir. Nitekim bu özellik de köpekte bulunmaktadır. Keza ölmüş olması da necasete delildir. İkincisi ise köpeğin avladığının yenebilmesinden yola çıkarak salyasının da necis sayılmamasıdır. Burada delil, “Onların sizin için tuttuklarından yiye.” (Maide: 4) ayetidir.³⁵⁹ Tüm bu karinelere ötürü hadisteki emir, vücuda değil müstehaplığa hamledilmiştir.³⁶⁰

Yıkamanın sadece köpeğin içinde su bulunan bir kabı yalaması durumuna mahsus olup kapta yemek olması durumunda yıkama ya da temizleme gerekmez kaptan yemek yenilebilmesinde de yine bir şerî kaideye dayanmıştır. Bu kaide yiyeceklerin israf edilmesini önlemektir. İmam Mâlik bunu açıkça ifade etmiştir: “Bunun, sırf köpek yaladı diye Allah’ın verdiği rızık bile telef etmek olduğunu görüyorum.”³⁶¹ İmam Mâlik’in kabı yıkamayı içinde su olması durumuna mahsus kılmasının nedeni ise suyu diğer rızıklar gibi görmemesi ve suyun kaybını malın kaybı olarak değerlendirmemesidir. Diğer sıvı şeylerde ise durum böyle değildir. Nitekim hadis de su hakkında gelmiştir ve manasının akledilemediği ibadetleri kıyasa konu etmek caiz değildir.³⁶²

4. Hadis

Mâlik’ten, o Ebû’z-Zübeyr el-Mekkî’den, o da Saîd b. Cübeyr’den Abdullah b. Abbas’ın şöyle dediğini rivayet etti: “Resulullah (s.a.v) korku ya da yolculuk durumu olmaksızın öğle ve ikindiye birlikte, akşamla yatmayı da birlikte kıldı.”

Mâlik, “Sanırım bu yağmurlu bir günde idi.” dedi.

a. Hadisin Tahrîci

Bu hadis Muvatta’da Yolculukta Namazı Kısaltma Kitabı’nın İkamet ve Yolculukta İki Namazın Cem Edilmesi Bâbı’nda 338 numaralı hadis olarak (140); Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde ikindi ve yatı namazları zikredilmeksizin 2557 numaralı hadis olarak (IV/338); Müslim’in Sahîh’inde Yolcunun Namazı ve Kısaltılması Kitabı’nın İkamet Durumunda İki Namazı Cem Etme Bâbı’nda 705 numaralı hadis olarak (I/489); Ebû Dâvûd’un Sünen’inde Yolculuk Namazı Kitabı’nda İki Namazı Cem Etme Bâbı’nda 1210 numaralı hadis olarak (II/6); Nesâî’nin Sünen’inde Vakitler Kitabı’nın İkamet Durumunda İki Namazı Cem Etme Bâbı’nda 601

357 Mâlik, el-Müdevvene, I, 115.

358 Hattâb, Mevâhibu’l-Celil, I, 175.

359 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili’l-Hılâf, I, 177; İbnu’l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta’i Mâlik, VI, 77. Buradan hadisle, Kur’an’ın zahirine muhalefeti nedeniyle amel etmediği sonucu da çıkarılabilir. Şâtîbî de buna işaret etmiştir. Bkz.: Şâtîbî, el-Muvâfakat, III, 195.

360 Karâfi, ez-Zehîra, I, 181.

361 Mâlik, el-Müdevvene, I, 115.

362 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili’l-Hılâf, I, 178; İbnu Abdi’l-Berr, el-İstizkâr, I, 206.

numaralı hadis olarak (I/290) zikredilmiştir. Keza hadis Habîb b. Ebî Sâbit, Saîd b. Cübeyr, İbn Abbas senediyle ve sonunda “korku ve yağmur durumu yoktu” ifadesiyle Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde 1953 numaralı hadis olarak (III/420); Müslim’in Sahîh’inde Yolcunun Namazı ve Kısaltılması Kitabı’nın İkamet Durumunda İki Namazı Cem Etme Bâbı’nda 705 numaralı hadis olarak (I/489); Ebû Dâvûd’un Sünen’inde Yolculuk Namazı Kitabı’nın İki Namazı Cem Etme Bâbı’nda 1211 numaralı hadis olarak (II/6); Tirmizî’nin Sünen’inde Namaz Bâbları’ndan İki Namazı Cem Etme Hakkındaki Rivayetler Bâbı’nda 187 numaralı hadis olarak (I/354) ve Nesâî’nin Sünen’inde Vakitler Kitabı’nın İkamet Durumunda İki Namazı Cem Etme Bâbı’nda 602 numaralı hadis olarak (I/290) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadisin en önemli fıkḥî delaletleri şunlardır:

- Hadis, ihtiyaç duyulduğu zaman ikamet halinde öğle ile ikindi, akşam ile yatsının cemedilmesinin mutlak anlamda meşru olduğuna delalet eder ve hadisin zahiri bu yöndedir. İmam Mâlik’e göre ise ikamet durumunda naslarda geçen bir özür olmadıkça namazları cemetmek caiz değildir. Dolayısıyla o, hadisin zahiriyle amel etmemiştir. Mâlikîlere göre ikamet durumunda hastalık ve korku varsa genel olarak namazlar, yağmur varsa akşam ve yatsı namazları, yağmur yoksa bile çamur olması durumunda gece vakti cemedilebilir.³⁶³ İbnu Abdi’l-Berr şöyle demiştir: “İkamet durumuna gelince; alimler ikamet durumundayken namazların cemedilmeyeceği üzerine icma etmişlerdir. Hiçbir özür bulunmaması durumunda bu kesinlikle böyledir. Ancak birtakım alimler bu genel görüşten ayrılmışlardır...”³⁶⁴
- İmam Mâlik hadiste geçen namazları cemetme durumunu yağmurlu bir havada gerçekleştiği yönünde tevil etmiştir. Buradan yola çıkarak İmam Mâlik’in yağmurlu havalarda namazları cemetmeyi caiz gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak İmam Mâlik bunu yalnızca akşam ve yatsı namazlarına has kılmıştır. Dolayısıyla o, hadisin bir kısmını reddetmiş ve bir kısmını da tevil etmiştir.³⁶⁵

c. İmam Mâlik’in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik İbn Abbâs’ın hadisinin zahiriyle amel etmeyip hadisi tevil etmiş ve bir kısmını da reddetmiştir. İmam Mâlik’in bu hadisle amel etmeme yöntemi ise aşağıdaki hususlarda ortaya çıkmaktadır:

- Asıl olan namaz vakitlerinin sabit kalması ve özel bir delil olmadıkça değiştirilmemesidir. Muhtemel bir delilden yola çıkarak sabit olan aslı bırakmak da caiz değildir. Nitekim İbn Abbâs’ın rivayeti muhtemeldir. Bu nedenle İmam Mâlik, hadisin zahirini tevil yoluna gitmiştir.³⁶⁶
- İmam Mâlik hadiste geçen namazı cemetme durumunu yağmurlu bir havada gerçekleştiği şeklinde tevil etmiştir. Bununla birlikte o hadisin bir kısmıyla da hiç amel etmemiş ve öğle ile ikindiye yağmurlu havada da cemetmeyi caiz görmemiştir. İbn Rüşd onun bu görüşünü, Medine ehlinin ameline dayandırmış ve şöyle demiştir: “Bana göre Mâlik, bu hadisin bir kısmını kendisiyle amel edilmediği için terk etmiş ve kendisiyle amel edilen kısmını kabul etmiştir. Bu da ikamet durumunda akşam ile yatsının

363 Hattâb, Mevâhibu’l-Celîl, I, 390; Karâfî, ez-Zehîra, II, 375.

364 İbnu Abdi’l-Berr, et-Temhîd, XII, 210.

365 İbn Rüşd, Bidâyetu’l-Müctehid ve Nihâyetu’l-Muktesid, I, 184.

366 İbn Rüşd, Bidâyetu’l-Müctehid ve Nihâyetu’l-Muktesid, I, 184.

cemedilebilmesidir.”³⁶⁷ Burada yağmurlu hava şartı vardır. Mâlikîlerden bazıları da bunun kıyasla bağlantılı olduğunu söylemiştir. Buna göre namazları cemetme insanların ikamet durumunda bir meşakkatle karşılaşması durumu için meşru kılınmıştır. Geceleyin evden çıkma durumunda meşakkat hasıl olmaktadır. Ancak gündüz insanlar esasen ihtiyaçlarını gidermek için evlerinden çıkarlar ve burada bir meşakkat yoktur.³⁶⁸

5. Hadis

Mâlik'ten, o Âmir b. Abdullah b. Zübeyr'den, o Amr b. Süleym ez-Zurakî'den, o da Ebû Katâde el-Ensârî'den şöyle rivayet etti: “Resulullah (s.a.v) kızı Zeynep'le Ebû'l-Âs b. Rebîa b. Abdişems'ten olma torunu Ümâme'yi namaz kılarken omzunda taşırdı. Secde ettiği zaman onu indirir, kalktığı zaman da omzuna alırdı.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Yolculukta Namazı Kısaltma Kitabı'nın Namaz Hakkında Genel Bâb'ında 421 numaralı hadis olarak (157); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 22524 numaralı hadis olarak (XXXVII/204); Buhârî'nin Sahîh'inde Namaz Kitabı'nın Namaz Kılanın Namazda Boynu Üzerinde Küçük Kız Çocuğu Taşınması Bâbı'nda 516 numaralı hadis olarak (I/109); Müslim'in Sahîh'inde Namazda Çocukların Taşınmasının Caiz Olması Bâbı'nda 543 numaralı hadis olarak (I/385); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Namaz Kitabı'nın Namazda Namazla İlgili Olmayan Bir Hareketle Bulunma Bâbı'nda 917 numaralı hadis olarak (I/241) ve Nesâî'nin Sünen'inde Sehih Kitabı'nın Namaz Kılarken Küçük Çocukları Kaldırıp İndirme Bâbı'nda 1204 numaralı hadis olarak (III/10) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, namaz kılarken bir çocuğu taşımının cevazına delalet etmektedir. Bu hususta İmam Mâlik'ten üç farklı görüş rivayet edilmiştir.³⁶⁹ Birincisi İbnü'l-Kasım'dan gelmiştir ve bunun nafil namazlarda caiz olduğu yönündedir. İkinci görüşü İbn Nâfi ve Eşheb rivayet etmişler ve İmam Mâlik'in bunu zaruret durumlarında caiz görüp farz ve nafil namaz arasında ayırım yapmadığını söylemişlerdir. Üçüncü görüş olan hadisin neshedildiği görüşünü ise Abdullah b. Yûsuf rivayet etmiştir. Bunlardan ilk iki görüş kabul edilirse İmam Mâlik'in hadisi tevil edip zahiriyle amel etmediği sonucuna varılmaktadır. Üçüncü görüşün kabul edilmesi durumunda ise onun hadisin neshedildiğini söyleyerek kendisiyle amel etmediği anlaşılmaktadır. Mâlikî mezhebinde zikredilen bir diğer ihtimal de bu cevazın Hz. Peygamber'e has bir şey olduğu; zira onun, çocuğun idrarından korunduğu yönündedir.³⁷⁰

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisle, şerî kaidelerden bir kaideye muhalif olması gerekçesiyle amel etmemiştir. Bu kaide namazda çok hareket etmenin caiz olmamasıdır. Bu, Mâlikîlerin hükmün gerekçesi olarak zikrettikleri üç rivayet üzerinden açığa çıkmaktadır. Nitekim birinci rivayette bunun nafil namazda caiz olduğu söylenmiştir; nafil namazlarda da farz namazlara kıyasla daha kolay olana ruhsat verilmektedir. Ümâme'nin secdeye giderken yere bırakılıp ayağa kalkarken tekrar taşınması da nafil

367 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid, I, 184.

368 Mâzinî, Muhammed b. Alî, el-Mu'lim bi Fevâidi Müslim, ed-Dâru't-Tûnusîyye li'n-Neşr (thk. Muhammed eş-Şâzelî en-Neyfer), Tunus 1988, I, 446; Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nûketi Mesâilî'l-Hilâf, XVIII, 315.

369 Mâlik, el-Müdevvene, I, 195; Tenûhî, et-Tenbih alâ Mebâdi'i't-Tevcih, I, 509; Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî, alâ'l-Muvatta', I, 568.

370 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî, alâ'l-Muvatta', I, 568.

namazda mübah olan hareketlere benzer bir harekettir. İkinci rivayette ise bunun zaruret durumunda mübah olduğu söylenmiştir; çünkü zaruret, bir kimsenin farz ibadeti sırasında kendisine yardımcı olacak birinin bulunmaması durumunda başka bir şeyle meşgul olmasını mübah kılmaktadır. Çocuğa göz kulak olacak birinin bulunmadığı durumlarda çocuğun kaybolmasının ya da zarar görmesinin engellenmesi için namaz kılan kişinin namazından fazla çocukla ilgilenmesi gerekebilir.³⁷¹ Bâcî bu hükmü açıklamış ve çocuğa sahip çıkacak biri varsa namaz kılan kişinin çocuğu taşımasının farz namazda caiz olmadığını, nafil namazda ise caiz olduğunu; zira namazda asıl olanın hareket etmemek olduğunu ifade etmiştir.³⁷² Hadisin neshedildiğini söyleyen üçüncü rivayete göre ise İslam'ın başlangıcında namazda konuşmak ve hareket etmek caizken daha sonra bu neshedilmiş ve namazdayken konuşmak da hareket etmek de yasaklanmıştır. İbnu'l-Arabî de bu ihtimali tercih etmiştir.³⁷³

6. Hadis

Mâlik'ten, o da Abdullah b. Dînâr'dan Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti: "İnsanlar Kuba'da sabah namazını kılarken onların yanına biri geldi ve 'Resulullah (s.a.v)'e bu gece vahiy geldi, kıblesini Kabe'ye çevirmesi emredildi, siz de Kâbe'ye dönün.' dedi. Onların yüzleri Şam tarafına doğruydu, sonra Kâbe'ye yöneldiler."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Kible Kitabı'nın Kible Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 471 numaralı hadis olarak (178); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 5934 numaralı hadis olarak (X/158); Dârimî'nin Sünen'inde Namaz Kitabı'nın Kible'nin Beytu'l-Makdis'ten Kabe'ye Çevrilmesi Bâbı'nda 1270 numaralı hadis olarak (II/786); Buhârî'nin Sahih'inde Namaz Kitabı'nın Kible Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 403 numaralı hadis olarak (I/89); Müslim'in Sahih'inde Mescitler ve Namaz Kılma Yerleri Kitabı'nın Kible'nin Kudüs'ten Kabe'ye Çevrilmesi Bâbı'nda 526 numaralı hadis olarak (I/375); Tirmizî'nin Sünen'inde Kur'an'ın Tefsiri Bâbları'ndan Bakara Suresi'ndeki Tefsir Edilen Ayetler Bâbı'nda 2963 numaralı hadis olarak (V/208) ve Nesâî'nin Sünen'inde Namaz Kitabı'nın İctihattaki Hatanın Daha Sonra Fark Edilmesi Bâbı'nda zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Bu hadisin, fakihlerin zikrettiği delaletlerinden biri; namazdayken kıblesinin yanlış olduğundan emin olan kişinin doğru yöne döneceği ve namaza devam edeceği hükmüdür. İmam Mâlik ise bilmeden farklı kibleye yönelmiş halde namaza duran kişinin, doğru kibleyi öğrenmesi durumunda namazını bozup tekrar kamet alarak doğru yöne doğru namaza başlaması gerektiğini ve namazdayken dönemeyeceğini söylemiştir. Bu hüküm, gören kişi için olup namazda doğruya yönelmesi gerekirken batıya yönelmek gibi büyük bir şekilde sapması durumunda geçerlidir. Ancak kişi âmâ ise ve ufak bir sapma gerçekleştiyse namazını bozmadan kibleye doğru düzelir ve namaza devam eder.³⁷⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik şerî bir kaideye muhalif olması nedeniyle bu hadisle amel etmemiştir. Nitekim kibleye doğru kılınmayan bir namaz sahih olmaz. Yanlış tarafa doğru yöneldiğini fark eden kişinin de bu nedenle namazını bozması ve baştan

371 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhid, XX, 94-95; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 202.

372 Bâcî, el-Münteka, I, 304.

373 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 202.

374 Mâlik, el-Müdevvene, I, 184; Mevâk, et-Tâcu ve'l-İklîl, II, 199; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, I, 227.

başlaması gerekir. Kuba mescidindeki kişiler ise namaza, o zamana kadar kible Beytu'l-Makdis olduğundan sahih bir biçimde başlamışlardır. Bu hüküm neshedildiği için sahih bir şekilde başlanan ibadetin fasit olduğunu söylemek ise caiz değildir. Namaza yanlış kibleye yönelmiş halde başlayan kişinin namazı meşru olan cihete doğru olmadığı için ibadeti en baştan sahih değildir.³⁷⁵

7. Hadis

Mâlik'ten, o Cafer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle rivayet etti: “Resulullah (s.a.v) gömleği içinde yıkandı.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis mürsel haliyle Muvatta'da Cenazeler Kitabı'nın Ölünün Yıkanması Bâbı'nda 530 numaralı hadis olarak (195) ve Şâfiî'nin Müsned'inde Cenazeler Kitabı'nın Ölünün Yıkanması Bâbı'nda 561 numaralı hadis olarak (II/80) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkhî Delaleti

Hadis, ölünün yıkanırken örtülmesi gerektiğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise ölünün çıplak olması ve sadece göbek deliği ile diz kapağı arasının örtülmesi gerektiği yönündedir.³⁷⁶ O, “Ölü yıkanacağı zaman avret yeri bir kumaşla örtülür.”³⁷⁷ demiş ve avret yeri dışında bir yeri zikretmemiştir.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, hadisin zikredilen delaletiyle amel etmemiştir. Bunun nedeni onun asıl olana bağlı kalması ve ölünün avretini dirinin avreti gibi saymasıdır. Ölünün tüm vücudu da avret olmadığına göre tamamını bir gömlekle örtmenin de bir manası yoktur.³⁷⁸ Mâlikîler ayrıca ölünün örtülmemesinin ölüyü iyice yıkamak ve üzerindeki kir ve necaseti kaldırmak için daha iyi olduğunu söylemişlerdir.³⁷⁹ Hadisin bağlamı ise Hz. Peygamber'e has bir durumdur.³⁸⁰

8. Hadis

Mâlik'ten, o Ziyâd b. Sa'd'den İbn Şihâb'ın şöyle dediğini rivayet etti: “Hurma zekatında cu'rûr, musrânu'l-fa're ve azk ibnu hubeyk denilen kötü cinsler alınmaz.”³⁸¹

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Zekat Kitabı'nın Üzüm ve Hurmanın Zekatında Tahmin Bâbı'nda 623 numaralı hadis olarak (228); Beyhakî'nin fî Ma'rifeti's-Sünen ve'l-Âsâr'ında ise Şâfiî, İbrahim b. Muhammed, Ca'fer b. Muhammed, Muhammed senediyle Zekât Kitabı'nın Daha İyisinin Bulunması Durumunda Bazı Hurmaların Zekat Olarak Alınmaması Bâbı'nda 8162 numaralı hadis olarak (VI/106) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkhî Delaleti

Hadis, hurmanın kötü cinsinin mal sahibinin zekât malından sayılsa bile zekât olarak verilemeyeceğine delalet etmektedir. Nitekim İmam Mâlik de Muvatta'da bu hadisi zikretmesinin ardından bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle demiştir: “Bu mal sahibinin malı arasında sayılır ama zekât olarak alınmaz.”³⁸² Buna göre mal sahibinin orta kalitede bir hurma satın alması ve zekâtını bu hurmayla vermesi gerekir. İmam Mâlik'ten bu şekilde rivayet edilmiştir. Ondandır meşhur olan bir başka rivayete göre ise hurma eğer tek cinsse iyi olsun kötü olsun zekât olarak verilebilir. Eğer farklı cinslerde

375 Kanâziî, Tefsîru'l-Muvatta', I, 228; Bâcî, el-Münteka, I, 339.

376 İbn Cizzî, el-Kavânînu'l-Fıkhiyye, 63; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, II, 223.

377 Mâlik, el-Müdevvene, I, 260.

378 Bâcî, el-Münteka, II, 2; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fî Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 502.

379 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hilâf, I, 353.

380 Bâcî, el-Münteka, II, 3; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fî Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 501.

381 Cu'rûr, musrânu'l-fa're ve azk ibnu hubeyk hurmanın kötü cinslerindendir. Bkz.: Bâcî, el-Münteka, II, 158.

382 Mâlik, el-Muvatta', 228.

mevcutsa da orta kalitede olandan zekât verilir.³⁸³ Müdevvene'de şöyle geçmektedir: "Mâlik'e dedim ki 'Eğer hurmanın tümü cu'rûr ya da musrânu'l-fa're cinsinden ise mal sahibinden yine orta kalitede bir hurma mı zekât olarak alınır?' O ise şöyle dedi: 'Bilakis elindeki maldan zekât alınır, orta kalitede başka bir hurmadan değil. Mal sahibinin elindeki maldan daha iyi bir hurma satın alması gerekmez.' Ben Mâlik'in, mal sahibinin elinde farklı kalitede hurma varsa ondan orta kalitede olanın zekât verilmesini emrettiğini ve 'Hurmanın orta kalitede olanından zekât verilir.' dediğini gördüm."³⁸⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik İbn Şihâb'ın hadisiyle amel etmemiş ve kendisinden meşhur olan görüşe göre mal sahibinin tüm hurması kalitesizse ondan zekât verebileceğini söylemiştir. Bâcî bu hükmü gerekçelendirmiş; zekâtın malın cinsinden olduğunu ve onun bir kısmından verilmesi gerektiğini, bu nedenle de mal iyiye de kötüye de ondan verileceğini, başka bir mal alarak ondan zekât vermesinin gerekmediğini ifade etmiştir.³⁸⁵

9. Hadis

Mâlik'ten, o Abdullah b. Ebî Bekir'den, o da halasından ninesinin Kuba mescidine yürüyerek gitme adağı adadığını, öldüğü için bunu yerine getiremediğini ve Abdullah b. Abbâs'ın da kızına onun yerine yürümesini söylediğini aktardı.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Yeminler ve Adaklar Kitabı'nda Yürüme Adağının Gereği Bâbı'nda 1054 numaralı hadis olarak (165) zikredilmiştir. Buhârî de hadisi muallak olarak "İbn Ömer, annesi üzerinde Kuba mescidinde namaz kılma adağı olduğu halde ölen kadına 'Annenin yerine bu adağı sen yerine getir.' demiştir. İbn Abbas da böyle söylemiştir." ifadesiyle birlikte Yeminler ve Adaklar Kitabı'nın Üzerinde Bir Adak Olduğu Halde Ölen Kimse Bâbı'nda zikretmiştir (VIII/142).

b. Hadisin Fık'hî Delaleti

Hadisin delaletlerinden biri, Kuba mescidi ya da başka bir mescide yürüyeceğine dair adak adayıp da bunu gerçekleştirmeden ölen kişinin yerine bunun yapılabileceğidir. İmam Mâlik ise ölen kişinin yerine bunun yapılmasını gerekli görmemiştir. Ancak bu adaktaki mescit mescid-i haram ise ve ölen kişi bunu vasiyet ettiyse geride kalan kişi bunun yerine ölen için sadaka verir ve Kâbe'ye yürümesine gerek kalmaz.³⁸⁶ İmam Mâlik hadisi zikretmesinin ardından bunu açıkça ifade etmiş ve "Kimse kimsenin yerine yürümez."³⁸⁷ demiştir.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik hadisin, Kuba mescidine ya da başka bir mescide yürümeyi adayan ve sonra ölen kişinin yerine başka birinin bu adağı gerçekleştirebileceğine dair delaletiyle amel etmemiştir. Zira ibadetlerde asıl olan kimsenin kimse yerine ibadet yapamayacağıdır. İbnu Abdi'l-Berr şöyle demiştir: "İmam Mâlik'in kimsenin kimse yerine yürüyemeyeceği ve oruç tutamayacağına dair görüşünde herkes müttefiktir. Adakların tümüne dair verdiği hüküm bu yöndedir. Üzerinde icma bulunan "kimsenin kimse yerine namaz kılamayacağı" hükmüne kıyasla bu sonuca varılmıştır."³⁸⁸ Bâcî bu

383 Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasarı İbni'l-Hâcib, II, 336; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, II, 290.

384 Mâlik, el-Müdevvene, I, 377.

385 Bâcî, el-Münteka, II, 158.

386 İbnu Abdi'l-Berr, el-Kâfî fî Fıkhı Ehli'l-Medîne, I, 456; İbn Rüşd, el-Beyân ve't-Tahsîl, III, 196.

387 Mâlik, el-Muvatta', 365.

388 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, V, 167.

hükümün gerekçesi olarak şöyle söylemiştir: “Çünkü yürümek, bedenle yapılan bir iştir ve mal ile ilgisi yoktur.”³⁸⁹

10. Hadis

Mâlik'ten, o Eyyûb b. Mûsâ'dan, o Mansûr b. Abdurrahmân el-Hacebî'den, o da annesinden şöyle rivayet etti: “Müminlerin annesi Hz. Âişe'ye ‘Malım Kâbe'nin kapısındadır.’ diyen kişi hakkında sorulunca o, ‘Yemin kefareti verir.’ dedi.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Yeminler ve Adaklar Kitabı'nın Yeminle İlgili Diğer Rivayetler Bâbı'nda 1070 numaralı hadis olarak (372); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Yeminler ve Adaklar Kitabı'nın Malım Allah Yoluna Feda Olsun Diyen Kimse Bâbı'nda 15988 numaralı hadis olarak (VIII/483) ve İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Yeminler, Adaklar ve Kefaretler Kitabı'nın Bir Şey Hakkında Sürekli Yemin Eden Kimse Bâbı'nda 12344 numaralı hadis olarak (III/85) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadisin lafzında geçen رتاج الكعبة Kâbe'nin kapısı demektir.³⁹⁰ Hadis, “Malım Kâbe'nin kapısındadır.” diyen, yani malını Kâbe'ye feda eden kişinin yemin kefareti ödemesi gerektiğine delalet etmektedir. Zerkânî, İmam Mâlik'in bunu kabul etmediğini belirtmiştir.³⁹¹ İmam Mâlik'in bunu daha önce kabul ettiği, sonra böyle bir adakta bulunan kimsenin ne kefareti ne de başka bir şey vermesi gerekmediği hükmüne döndüğü de söylenir ve mezhebin meşhur görüşü bu yöndedir. Bir kimsenin “Malım hatîmdedir.” demesi de buna benzer. Hatîm, haceru'l-esved ile makama açılan kapı arasındaki yere denir. Müdevvene'de şöyle geçmektedir: “Mâlik'e, ‘Malım Kâbe'nin kapısındadır.’ diyen adam hakkında sorduk. O şöyle dedi: ‘Bu kimsenin yemin kefareti vermesi de malından herhangi bir şey çıkarması da gerekmez.’”³⁹²

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik hadisin delalet ettiği, malını Kâbe'nin kapısına adayan kişiye yemin kefareti gerektiği manasıyla amel etmemiştir. Zira İmam Mâlik'e göre içinde hayır ve itaat olan her yemin, tıpkı adak adayan kişinin adağını yerine getirmesinin farz olması gibi yemini eden kişiye kefareti gerektirir. İçinde itaat ve hayır olmayan adağı ise yerine getirmek zorunda değildir. Yine İmam Mâlik, “Malım Kâbe'nin kapısındadır.” diyen kişinin bu yemininde bir hayır ve itaat görmemiştir. Çünkü bu malın Kâbe'nin kapısına konması mümkün değildir ve Kâbe'nin kapısının da bu mala ihtiyacı yoktur. Dolayısıyla İmam Mâlik bu yemini, “Malım denizdedir.” diyen kişinin sözü gibi bir oyun ve eğlence olarak görür.³⁹³ Zira Kâbe, Kâbe'nin kapısı ya da hatîmin hiçbirini yıkılmayacağı gibi içine malın koyulması da mümkün değildir.³⁹⁴

11. Hadis

Mâlik'ten, O Ebû'z-Zübeyr el-Mekkî'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle rivayet etti: “Biz Resulullah (s.a.v) ile Hudeybiye senesinde deveyi ve sığırı yedişer ortak olarak kestik.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Kurbanlar Kitabı'nın Kurbanda Ortaklık ve Sığır ile Deve Kurbanında Ortakların Sayısı Bâbı'nda 1079 numaralı hadis olarak (376); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 14127 numaralı hadis olarak (XXII/31); Müslim'in Sahîh'inde

389 Bâcî, el-Münteka, III, 231.

390 Bâcî, el-Münteka, III, 262.

391 Zerkânî, Şerhu'l-Zerkânî alâ'l-Muvatta', III, 105.

392 Mâlik, el-Müdevvene, I, 475.

393 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, V, 213.

394 Mâlik, el-Müdevvene, I, 476; Bâcî, el-Münteka, III, 262.

Hac Kitabı'nın Kurbanda Ortaklık ve Sığırla Deveden Her Birinin Yedi Kişiye Yeterli Olması Bâbı'nda 1318 numaralı hadis olarak (II/955); İbn Mâce'nin Sünen'inde Kurbanlar Kitabı'nın Sığır ve Devenin Kaç Ortağa Bölünebileceği Bâbı'nda 3132 numaralı hadis olarak (II/1047); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Kurbanlar Kitabı'nın Bir Deve ve Bir Sığırın Kaç Kişiye Kurban Olarak Yeteceği Bâbı'nda 2809 numaralı hadis olarak (III/89); Tirmizî'nin Sünen'inde Hac Bâbları'ndan Deve ve Sığırdaki Ortaklık Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 904 numaralı hadis olarak (III/239) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fikhî Delaleti

Hadisin birçok fikhî delaletinden bazıları şunlardır:

- Kurbanda ve Hac kurbanında ortaklık caizdir. Buna göre deve ya da sığır yedi ortak olarak kesilebilir. Bu hadis Hac kurbanı hakkında olup bunu kabul edenler tarafından diğer kurbanlar da buna kıyas edilir.
- Deve ya da sığır kurbanında yediden fazla ortak olması caiz değildir.

İmam Mâlik'e göre ise Hac kurbanlarında ve diğer vacip kurbanlarda ya da nafil kurbanlarda kurbanın ücretinin bir topluluk arasında bölüştürülerek satın alınması, sonra kesilmesi ya da boğazlanması caiz değildir. Öte yandan ona göre bir kurbanı bir adamın alıp kendisi ve ev halkından ailesi, birlikte yaşadığı kişiler ya da yakınları için kesmesi -yedi kişiden fazla bile olsalar- caizdir.³⁹⁵ İmam Mâlik Muvatta'da bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle söylemiştir: "Sığır, deve ya da koyun hakkında duyduğum en güzel şey bir adamın kendisi ve ailesi için bir deve, sığır ya da koyunu kurban etmesidir. Hayvanın sahibi olan ve onu ailesi için de keserek onları buna ortak eden odur. Bir topluluğun deve, sığır ya da koyunu alıp Hac kurbanı ya da normal kurban olarak ortaklaşa kesmesi ve sonra herkesin verdiği ücret kadar etten hisse alması ise mekruhtur. Bizim duyduğumuz hadise göre Hac kurbanında ortaklık yoktur. Bu sadece bir ev ahalisi için geçerlidir."³⁹⁶ Zerkanî bunun mekruh olduğunu ve yasaklandığını, yani bu şekilde kesilen kurbanın gruptan kimsenin kurban ibadeti yerine geçmediğini ifade etmiştir.³⁹⁷

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, Câbir (r.a)'ın rivayet ettiği kurbanda ortaklığın cevazına delalet eden hadislerle şerî kaideye muhalif olması gerekçesiyle amel etmemiştir. Bu şerî kaide koyunu tek kişinin kurban edebilmesidir. İbn Rüşd şöyle demiştir: "Asıl olan tek kurbanın bir kişi için geçerli olmasıdır. Bu nedenle koyun kurbanında ortaklık olmayacağı üzerine ittifak etmişlerdir. Biz, bir kurbanın tek kişi için geçerli olduğunu söyledik; çünkü kurban kesme emri bölünemez ve kesilen kurbana ortak olan herkes kurban kesmiş değildir. Ancak buna dair bir şerî delil olursa o zaman iş farklıdır."³⁹⁸ Zikredilen bu asıl, Ebû Eyyûb (r.a)'dan gelen şu hadis üzerine bina edilmiştir: "Biz kurban olarak tek bir koyun keserdik. Kişi bunu hem kendisi hem ailesi için kesebilirdi."³⁹⁹

12. Hadis

Mâlik'ten, o da Yahyâ b. Saîd'den şöyle anlattı: "Abdullah b. Ayyâş b. Rebîa el-Mahzûmî kölesine bir hayvan kesmesini emretti. Keseceği zaman ona, 'Allah'ın adını an.' dedi. Köle ona, 'Ben bismillah demiştim.' dedi. O da 'Bismillah de, kahrolası!'

395 Karâfî, ez-Zehîra, IV, 152; Lahmî, et-Tebîsira, IV, 1548; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, III, 34.

396 Mâlik, el-Muvatta', 376.

397 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', III, 118.

398 İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, II, 196.

399 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, V, 238; Bâcî, el-Münteka, III, 98. Hadis için bkz.: Mâlik, el-Muvatta', No. 1080; İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, "Kurbanlar", 10; Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, "Kurbanlar", 10.

dedi. Köle yine, 'Ben bismillah demiştim.' dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ayyâş, 'Allah'a yemin olsun ki ben bundan asla yemem.' dedi."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Kurbanlar Kitabı'nın Kurbanı Keserken Allah Adı Anmayla İlgili Rivayetler Bâbı'nda 1086 numaralı hadis olarak (379) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis; kölesine bir kurban kesmesini emredip kesmeden önce Allah'ı anmasını isteyen ve bu isteğini tekrar eden kişiye kölenin Allah'ı andığını söylemesi, ancak sahibinin bunu duymaması durumunda bu kurbanın etinin yenmediğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre ise köleye inanılır ve kestiği kurbanın eti yenir. Ancak kişi şüpheden uzak durmak amacıyla bu eti yemek istemezse yemeyebilir.⁴⁰⁰ Müdevvene'de geçtiği üzere İmam Mâlik'e Abdullah b. Ayyâş'ın bu hadisi hakkında sorulduğunda şöyle demiştir: "Kurbanı kesen kişi Allah'ı andığını söylüyorsa insanların bu eti yememe mecburiyeti olduğunu düşünmüyorum. Ancak bir kişi kendine has olarak kurban kesip de Abdullah b. Ayyâş'ın hadisine göre amel ederse de bir sakıncası yoktur."⁴⁰¹

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, Abdullah b. Ayyâş'ın hadisiyle "Müslümanın sözüne inanılması gerektiği" ve "malın ve yemeğin boş yere harcanıp israf edilmesinin haram olması" şer'i kaidelerine muhalif olması nedeniyle amel etmemiştir.⁴⁰²

13. Hadis

Mâlik'ten, o Rebîa b. Abdurrahman'dan Muhammed b. İbrahim b. Haris et-Teymî'nin şöyle dediğini rivayet etti: "Babamın, bir serçe de olsa akika kurbanı müstehaptır, dediğini duydum."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Akika Kitabı'nın Akıkada Yapılan İşler Bâbı'nda 1118 numaralı hadis olarak (390); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Akika Kitabı'nın Akıkaya Gücü Yetenler Bâbı'nda 24237 numaralı hadis olarak (V/113) ve Beyhakî'nin fî Ma'rifeti's-Sünen ve'l-Âsâr'ında Kurbanlar Kitabı'nın Akika Bâbı'nda 19149 numaralı hadis olarak zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, akika kurbanının bir serçeyle eda edilmesinin meşru olduğuna delalet etmektedir. İbnu'l-Arabî İbn Habîb'den şöyle aktarmıştır: "Bu hadisle kastedilen akika kurbanının müstehaplığına 'serçeyle bile olsa' sözüyle vurgu yapmaktır."⁴⁰³ Bu hadisin delaleti İbnu Abdi'l-Berr'in de söylediği gibi icmaya muhalif şâz bir görüştür ve akika kurbanı yalnızca vacip kurbanda kesilebilen hayvanlarla yerine getirilir.⁴⁰⁴ İmam Mâlik'in görüşü de bu yöndedir.⁴⁰⁵ Müdevvene'de geçtiği üzere "Mâlik'e serçe ile akika kurbanı eda etme hakkında sorulduğunda 'Bunu hoş karşılamıyorum. Kurban sadece deve, koyun, sığır gibi hayvanlarla eda edilir.' demiştir."⁴⁰⁶ Keza Bâcî, İbnu Abdi'l-Hakem'den İmam Mâlik'in "Kuşlardan ya da vahşi hayvanlardan biriyle akika kurbanı eda edilmez." dediğini aktarmıştır.⁴⁰⁷

400 Karâfi, ez-Zehîra, IV, 134; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, III, 209.

401 Mâlik, el-Müdevvene, I, 532.

402 Bâcî, el-Münteka, III, 105; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fî Şerhi Muvatta'î Mâlik, V, 211.

403 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fî Şerhi Muvatta'î Mâlik, V, 336.

404 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, V, 321.

405 İbnu Abdi'l-Berr, el-Kâfi fî Fıkhi Ehli'l-Medîne, I, 425; Karâfi, ez-Zehîra, IV, 163.

406 Mâlik, el-Müdevvene, I, 554.

407 Bâcî, el-Münteka, III, 102.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisle, “akıkanın kendisiyle Allah’a yaklaşılan bir kurban ibadeti olması ve diğer vacip kurbanlarda olduğu gibi bunun da ancak deve, sığır, koyun kabilinden evcil hayvanlarla yerine getirilebileceği” şerî kaidesine muhalif olması gerekçesiyle amel etmemiştir.⁴⁰⁸

14. Hadis

Mâlik’ten, o Ebû Hâzim b. Dînar’dan, o da Sehl b. Sa’d es-Saîdî’den şöyle rivayet etti: “Resulullah (s.a.v)’e bir kadın geldi ve ‘Ya Resulallah, ben kendimi sana bağışladım.’ deyip uzun süre ayakta bekledi. Sonra bir adam kalktı ve ‘Ya Resulallah, eğer sen istemiyorsan onu benimle evlendir.’ dedi. Resulullah (s.a.v), ‘Ona mehir olarak vereceğin bir şey var mı?’ diye sorunca o, ‘İzarımdan başka bir şeyim yok.’ dedi. Resulullah (s.a.v), ‘Onu ona verirsen izarsız kalırsın. Git bir şeyler ara.’ dedi. Adam, ‘bulamıyorum’ deyince O, ‘Ara, isterse demir bir yüzük olsun.’ dedi. Adam aradı ve bir şey bulamadı. Resulullah (s.a.v), ‘Ezberinde Kur’an’dan bir şeyler var mı?’ dedi. O da birkaç sure sayıp ‘Evet, şu şu sureler var.’ dedi. Resulullah (s.a.v) de ‘Onu sana bildiğin surelere karşılık nikâhladım.’ dedi.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta’da Nikah Kitabı’nın Hediye ve Mehir Hakkındaki Rivayetler Bâbı’nda 1145 numaralı hadis olarak (407); Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde 22850 numaralı hadis olarak (XXXVII/498); Dârimî’nin Sünen’inde muhtasar haliyle Nikah Kitabı’nın Mehir Olması Caiz Olan Şeyler Bâbı’nda 2247 numaralı hadis olarak (III/1412); Buhârî’nin Sahîh’inde Nikah Kitabı’nın Yöneticinin Veli Olması Bâbı’nda 5135 numaralı hadis olarak (VII/17); Müslim’in Sahîh’inde Nikah Kitabı’nın Düğün Hediyesi ve Bunun Kur’an Öğretmek ya da Demir Yüzük Olabilmesi Bâbı’nda 1425 numaralı hadis olarak (II/1040); İbn Mâce’nin Sünen’inde muhtasar haliyle Nikah Kitabı’nın Kadınların Düğün Hediyesi Bâbı’nda 1889 numaralı hadis olarak (I/608); Ebû Dâvûd’un Sünen’inde Nikah Kitabı’nın Yapılacak Bir İş Mehri Sayarak Kadını Nikahlama Bâbı’nda 2111 numaralı hadis olarak (II/236); Tirmizî’nin Sünen’inde Nikah Kitabı’nın Kadınların Mehirleri Hakkındaki Rivayetler Bâbı’nda 1114 numaralı hadis olarak (III/413) ve Nesâî’nin Sünen’inde Nikah Kitabı’nın Kadının Kendisini Mehri Olmaksızın Bir Adama Hibe Etmesi Bâbı’nda 3359 numaralı hadis olarak (VI/123) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkî Delaleti

Hadisin birçok fıkî delaleti olmakla birlikte İmam Mâlik’in amel etmediği delaletlerinden bazıları şunlardır:

- Hz. Peygamber’in “İsterse demir bir yüzük olsun.” sözü, mehirde bir alt sınır olmadığına delalet etmektedir. İmam Mâlik’in meşhur olan görüşü ise altın dinarın çeyreğinden, üç gümüş dirhemden ya da bu kıymetteki başka bir şeyden daha az mehirle kıyılmış nikahın fasit olduğu yönündedir. Bir erkekle kadının bu miktardan daha az bir mehirle nikah kıymaları ve henüz birlikte olmamaları durumunda adam isterse mehri çeyrek dinara tamamlar, istemezse nikah feshedilir ve kadına belirlenen mehrin yarısı verilir. Birlikte olmuşlarsa da çeyrek dinara tamamlaması gerekir.⁴⁰⁹ Müdevvene’de geçtiği üzere İmam Mâlik’e, bir adamın üç dirhemden daha az veya iki dirhem mehirle evlenmesi hakkında sorulduğunda şöyle demiştir: “Bu nikah caizdir ve erkeğin istemesi durumunda mehrin çeyrek dinara tamamlanması gerekir.

408 Bâcî, el-Münteka, III, 102; İbnu’l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta’i Mâlik, V, 336.

409 İbn Ebî Zeyd, en-Nevâdir ve’z-Ziyâdât, IV, 449; Lahmî, et-Tebîr, IV, 1938; Desûkî, Hâşiyetu’d-Desûkî alâ’ş-Şerhi’l-Kebîr, II, 302; Hattâb, Mevâhibu’l-Celîl, II, 508.

İstemezse ve henüz birliktelik gerçekleşmediyse nikah feshedilir, gerçekleştiyse çeyrek dinara tamamlaması gerekir.”⁴¹⁰ Yine İmam Mâlik “Bir kadının çeyrek dinardan daha az bir mehre nikahlanmaması gerekir. Bu miktar, hırsızın elinin kesilmesi için de alt sınırdır.” demiştir.⁴¹¹

- Hz. Peygamber’in “Onu sana bildiğin surelere karşılık nikâhladım.” sözü; mehrin Kur’an öğretmek, belli bir süreliğine hizmet etmek gibi menfaatler olabileceğine delalet etmektedir. Öte yandan İmam Mâlik bunu yasaklamış, İbnu’l-Kasım ise mekruh görmüştür. Bu nikah kıyılırsa da meşhur olan görüşe göre cari kabul edilir; böyle bir nikahın yasaklandığına dair görüş ihtilafıdır.⁴¹² İbn Rüşd de “İmam Mâlik’ten meşhur olan görüş bunun mekruh olduğu yönündedir.” demiştir.⁴¹³

c. İmam Mâlik’in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik hadisin delaletlerinden “az bir şeyin mehir olarak kabul edilmesi” ve “mehr in bir menfaat olması” delaletleriyle, bunların şerî kaidelere muhalif olması gerekçesiyle amel etmemiştir. Az bir şeyin mehir olarak kabul edilmesi ve mehrin alt sınırı olmaması kabul edilemez; çünkü nikahla eş, mehir karşılığında mübah hale gelir ve bu nedenle mehrin belirlenmiş olması şarttır. Bu tıpkı hırsızın elinin kesilmesi için çaldığı miktarın çeyrek dinar olarak belirlenmesi gibidir.⁴¹⁴ Keza “...mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz...” (Nisa: 24) ayeti de mehir ile kastedilenin belli bir miktarda mal olduğuna delalet etmektedir. Bunun alt sınırı da hırsızın elinin kesilmesini gerektiren çeyrek dinardır.⁴¹⁵

Mâlikîler, mehri Kur’an öğretme gibi bir menfaat olarak verilen bir nikahı cari saymış olsa da mehrin bu şekilde olmasını caiz bulmamışlardır. Bunda da hadisin şerî kaidelere muhalif olması gerekçe olarak gösterilmiştir. Nitekim eşler birbirine, verilen mehirle helal olurlar; Allah Teala’nın “Sizden kimin, hür mü’min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse...” (Nisa: 25) sözündeki gücü yetmekten kasıt da maldır. Keza “...mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz...” (Nisa: 24) ayetinde de mal lafzı geçmektedir ve Kur’an bir mal değildir. Zira öğretmek, birbirinden farklılaşabilecek bir şeydir ve belirlenmesi güçtür; bu yönüyle de meçhule benzer.⁴¹⁶

15. Hadis

Mâlik’ten, o da Yahyâ b. Saîd’den Saîd b. Müseyyeb’in şöyle dediğini rivayet etti: “Hür kadının üzerine kendisi istemedikçe cariye nikahlanmaz. Eğer hür kadın razı olursa da gece nöbetinin üçte ikisi onundur.”

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta’da Nikah Kitabı’nın Cariye’nin Hür Kadın Üzerine Nikahlanması Bâbı’nda 1167 numaralı hadis olarak (415); Abdurrezzâk’ın Musannef’inde Talak Kitabı’nın Hür Kadın Üzerine Evlenme Bâbı’nda 13091 numaralı hadis olarak (VII/265) ve Beyhakî’nin fî Ma’rifeti’s-Sünen ve’l-Âsâr’ında Nikah Kitabı’nın Müslümanların Cariyelerinin Nikahlanması Bâbı’nda 13925 numaralı hadis olarak (X/126) zikredilmiştir.

410 Mâlik, el-Müdevvene, II, 152.

411 Mâlik, el-Muvatta’, 409.

412 Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni’l-Hâcib, IV, 170; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, III, 269; Desûkî, Hâşiyetu’l-Desûkî alâ’ş-Şerhi’l-Kebîr, II, 309.

413 İbn Rüşd, Bidâyetu’l-Müctehid, III, 47.

414 İbnu Abdi’l-Berr, el-İstizkâr, V, 410; İbn Rüşd, Bidâyetu’l-Müctehid, III, 46.

415 Kâdî İyâd, İkmâlu’l-Mu’lim bi Fevâidi Müslim, Dâru’l-Vefâ’ li’t-Tıbbâ ve’n-Neşr ve’t-Tevzî (thk. Yahyâ İsmâîl), Mısır 1998, I, 579.

416 İbnu Abdi’l-Berr, el-İstizkâr, V, 414.

b. Hadisin Fıkhî Delaleti

Hadis, hür kadının razı olması durumunda üzerine cariye nikahlanabileceğine⁴¹⁷ ve erkeğin günlerinin üçte ikisini hür kadının, üçte birinin cariyenin yanında geçireceğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise cariye ile hür kadının yanında eşit miktarlarda kalınması gerektiği yönündedir.⁴¹⁸ Müdevvene'de İmam Mâlik'in şöyle dediği aktarılmıştır: "İkisinin de eşit zamanlarda yanında kalınması gerekir. Hür kadının yanında cariyeyle kalınan müddetin iki katı gün kalınmaz."⁴¹⁹

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisin zikredilen delaletiyle amel etmemiştir. Çünkü bu meselede asıl olan eşler arası ilişkidir ve hür olsun cariye olsun eşler arasında adaletli davranmak gerekir. Mevzubahis kadının hakkı olduğu için de hür ve cariye kadın arasında eşitlik sağlanması gerekir. Zira mevkideki eksiklik bu taksimde eksikliği gerektirmez.⁴²⁰ Karâfi bu hususta "Hür ve cariye kadınlar, tabiatları aynı olduğu için günlerin taksimi noktasında eşittirler." demiştir.⁴²¹

16. Hadis

Mâlik'ten, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etti: "Alıcı ile satıcı meclisten ayrılmadıkça muhayyerdirler."

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Alım Satım Kitabı'nın Muhayyer Satış Bâbı'nda 1419 numaralı hadis olarak (511); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 393 numaralı hadis olarak (I/455); Buhârî'nin Sahîh'inde Alım Satım Kitabı'nın Satışta Tarafların Ayrılana Kadar Muhayyer Olmaları Bâbı'nda 2111 numaralı hadis olarak (III/64); Müslim'in Sahîh'inde Alım Satım Kitabı'nın Taraflar İçin Meclis Muhayyerliği Olduğunun Sübûtu Bâbı'nda 1531 numaralı hadis olarak (III/1163); İbn Mâce'nin Sünen'inde bir benzeri Ticaretler Kitabı'nın Satışta Taraflar Ayrılana Kadar Muhayyerdirler Bâbı'nda 2181 numaralı hadis olarak (II/736); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Alım Satım Kitabı'nın Tarafların Muhayyerliği Hakkındaki Bâb'ında 3454 numaralı hadis olarak (III/272); Tirmizî'nin Sünen'inde bir benzeri Alım Satım Bâbları'ndan Alışveriş Yapanlar Birbirinden Ayrılmadıkça Muhayyerdirler Bâbı'nda 1245 numaralı hadis olarak (III/539) ve Nesâî'nin Sünen'inde Alım Satım Kitabı'nın Nâfi'nin Hadisinin Lafzı Üzerindeki İhtilafların Zikri Bâbı'nda 4465 numaralı hadis olarak (VII/248) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkhî Delaleti

Hadis, alım satımında tarafların meclis muhayyerliğine sahip olduğunun sübutuna delalet etmektedir. İmam Mâlik ise meclis muhayyerliğini kabul etmemiş ve bunu satışı fasit kılan bir unsur olarak görmüştür.⁴²² Nitekim hadisi zikretmesinin ardından "Bunun bizde belirlenmiş bir sınırı da uygulamada bir veçhi de yoktur." demiştir.⁴²³ Müdevvene'de ise şöyle geçmektedir: "İbnu'l-Kasım'a, Mâlik'e göre alıcı ve satıcının meclis muhayyerliğine sahip olup olmadıklarını sorduğumda o Mâlik'in 'Ayrılmamış olsalar bile muhayyerlikleri yoktur.' dediğini söyledi. Yine Mâlik, 'Satış sözdür. Satışı

417 Bu konu çalışmada daha önce de ele alınmıştır. Bkz.: ...

418 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili'l-Hılâf, II, 723; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, IV, 263; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, IV, 4.

419 Mâlik, el-Müdevvene, II, 77.

420 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili'l-Hılâf, II, 723; Bâcî, el-Münteka, III, 322.

421 Karâfi, ez-Zehîra, IV, 463.

422 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâili'l-Hılâf, II, 522; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, V, 409; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, III, 91.

423 Mâlik, el-Muvatta', 511.

sözleriyle doğruladıkları zaman satış gerçekleşir ve iki taraftan birinin sözünden dönmemesi gerekir.’ demiştir.”⁴²⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, şerî bir kaideye muhalif olduğu gerekçesiyle bu hadisin meclis muhayyerliğinin sübutuna delaletini amele konu etmemiştir. Bu şerî kaide cehalet ve gararın satışın sıhhatini ortadan kaldırdığıdır. Nitekim meclis denilen şey ne zaman biteceği hususunda cehalet bulunan bir şeydir ve tarafların birbirinden ayrılmasına bağlıdır. Bunun da ne zaman gerçekleşeceği belli değildir.⁴²⁵ Kimileri de İmam Mâlik'in bu hadisle amel etmemesini hadisin icmaya ve Medine ehlinin ameline muhalif olmasına, icmanın da haber-i vahidden daha kuvvetli olmasına dayandırmışlardır.⁴²⁶ Ancak İbnu Abdi'l-Berr bunu reddetmiştir.⁴²⁷ İbnu'l-Arabî de “İlim sahibi gibi görünen bazı cahiller, Mâlik'in bu hususta Medine ehlinin ameline bağlı kaldığını zannetmişlerdir. Bu ise cahilliktir.” demiştir.⁴²⁸

17. Hadis

Mâlik'ten, o İbn Şihâb'dan, o A'rec'den, o da Ebû Hureyre'den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etti: “Biriniz din kardeşini, duvarına kazık çakmaktan men etmesin.” Sonra Ebû Hureyre, “Ne oluyor da bundan yüz çeviriyorsunuz? Allah'a yemin olsun ki bunu omuzlarınızın arasına atacağım (kulaklarınıza tıkayacağım)!” dedi.

18. Hadis

Mâlik'ten, o Amr b. Yahyâ el-Mâzinî'den, o da babasından şöyle anlattı: Dahhâk b. Halife Urayd bölgesinden bir kanal açtı ve onu Muhammed b. Mesleme'nin arazisinden geçirmek istedi. Muhammed bunu kabul etmeyince o, “Neden bana mani oluyorsun? Bunda senin de faydan var. Toprağın devamlı sulanır, sana zararı olmaz.” dedi. Muhammed yine kabul etmeyince Dahhâk bu hususta Ömer b. el-Hattâb'la konuştu. Ömer, Muhammed b. Mesleme'yi çağırdı ve ona suyun yolunu açmasını söyledi. Muhammed kabul etmedi. Ömer de “Kardeşinin yararlı işine neden mâni oluyorsun? Onun sana da faydası var, arazin devamlı sulanır. Sana zararı olmaz.” dedi. Muhammed “Hayır, vallahi.” dedi. Bunun üzerine Ömer, “Allah'a yemin olsun ki karnının üzerinden de olsa geçecektir.” dedi. Dahhâk da kanalını dediği yerden geçirdi.

19. Hadis

Mâlik'ten, o Amr b. Yahyâ el-Mâzinî'den babasının şöyle söylediğini rivayet etti: “Dedesinin bahçesinde Abdurrahman b. Avf'a ait bir hark vardı. Abdurrahman onu arazisine daha yakın olan bahçe tarafına çevirmek istedi. Abdurrahman bu hususta Ömer b. el-Hattâb ile konuştu. O da Abdurrahman b. Avf'ın çevirmesi yönünde hüküm verdi.

a. Hadislerin Tahrîci

Ebû Hureyre'nin hadisi Muvatta'da Hükümler Kitabı'nın İstifade Edilen Şeylerde Hüküm Bâbı'nda 1504 numaralı hadis olarak (567); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 7702 numaralı hadis olarak (XIII/131); Buhârî'nin Sahîh'inde Zülüm ve Gasp Kitabı'nın Komşu Komşusunun Duvara Bir Kazık Koymasına Engel Olmaz Bâbı'nda 1463 numaralı hadis olarak (III/132); Müslim'in Sahîh'inde Mûsakaat

424 Mâlik, el-Müdevvene, III, 222.

425 İbnu'l-Fahhâr, Muhammed b. Ömer, el-İntisâr li Ehli'l-Medîne, Merkezi'd-Dirâsât ve'l-Ebhâs ve İhyâ'i't-Turâs (thk. Muhammed el-İdrîsî), Ribât 2009, 115; İbnu'l-Arabî, 'Ârîdatu'l-Ahvezi bi Şerhi Sahîhi't-Tirmizî, I, 13; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, III, 225.

426 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VI, 476; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî, III, 91.

427 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VI, 476.

428 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik, VI, 153.

Kitabı'nın Komşunun Duvarına Kazık Koyma Bâbı'nda 1609 numaralı hadis olarak (III/1230); İbn Mâce'nin Sünen'inde Hükümler Kitabı'nın Komşusunun Duvarına Kazık Koyan Adam Bâbı'nda 2335 numaralı hadis olarak (II/783); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Hükümler Kitabı'nın Hüküm Hakkında Bir Bâb'ında 3634 numaralı hadis olarak (III/314) ve Tirmizî'nin Sünen'inde Hüküm Bâbları'ndan Komşusunun Duvarına Kazık Koyan Adam Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1353 numaralı hadis olarak (III/627) zikredilmiştir.

Yahyâ el-Mâzinî'nin Dahhâk b. Halîfe'nin hikayesiyle ilgili rivayet ettiği hadis Muvatta'da Hükümler Kitabı'nın İstifade Edilen Şeylerde Hüküm Bâbı'nda 1505 numaralı hadis olarak (568); Şâfiî'nin Müsned'inde Cihat Kitabı'nın Sulama Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 443 numaralı hadis olarak (II/134) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Ölü Arazinin İhyası Kitabı'nın İçtihat Yoluyla İnsanlar Arasında Onların Menfaatini Celbedip Zararlarını Def Edecek Biçimde Hüküm Veren Kişi Bâbı'nda 11882 numaralı hadis olarak (VI/259) zikredilmiştir.

Yahyâ el-Mâzinî'nin Abdurrahman b. Avf'ın hikayesiyle ilgili rivayet ettiği hadis ise Muvatta'da Hükümler Kitabı'nın İstifade Edilen Şeylerde Hüküm Bâbı'nda 1506 numaralı hadis olarak (568); Beyhakî'nin fî Ma'rifeti's-Sünen ve'l-Âsâr'ında Ölü Arazinin İhyası Kitabı'nın İçtihat Yoluyla İnsanlar Arasında Onların Menfaatini Celbedip Zararlarını Def Edecek Biçimde Hüküm Veren Kişi Bâbı'nda 12265 numaralı hadis olarak (IX/36) zikredilmiştir.

b. Hadislerin Fıkhi Delaleti

Ebû Hureyre'nin hadisi, komşusunun bir kimseyi duvarına kazık çakmaktan menedemeyeceğine delalet etmektedir. Hadis ayrıca zahiri itibarıyla bu işlemin duvara açık bir zarar vermemesi durumunda kazık çakan kimsenin lehinedir.⁴²⁹ İmam Mâlik'e göre ise bu hüküm insanlar arasında iyilik ve yardımlaşmayı sağlama kabilinden verilir ve komşusunun rıza göstermediği kimse lehine değildir.⁴³⁰ İbnu Abdî'l-Berr İbnu'l-Kasım'ın şöyle dediğini aktarmıştır: "Mâlik'e Hz. Peygamber'in 'Biriniz din kardeşini, duvarına kazık çakmaktan men etmesin.' hadisi hakkında sorulduğunda o, 'Bu şekilde hüküm verilmesini doğru görmüyorum. Bu ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in yaptığı bir ikram kabilindendir.' dedi."⁴³¹

Yahyâ el-Mâzinî'nin rivayetinde Dahhâk b. Halîfe'nin Urayd bölgesinde bir haliç açtırmak istediği görülmektedir.⁴³² Bu hadis birinin kendi arazisi için başka birinin arazisinden geçen ve diğer arazinin sahibine zarar vermeyecek bir su kanalı açabileceğine delalet etmektedir. Hadiste Hz. Ömer'in verdiği hüküm de zahiri itibarıyla bunu göstermektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise kişinin böyle bir hakkı olmadığı ve diğer arazi sahibinin istememesi durumunda bu kanalı açamayacağı yönündedir. Yahyâ el-Mâzinî'nin diğer hadisi de bir kişinin başkasının arazisinde bir sulama kanalı⁴³³ varsa aktığı yeri kendi arazisine doğru çevirebileceğine delalet etmektedir; Hz. Ömer'in verdiği hüküm bu yöndedir. İmam Mâlik ise bu kişinin böyle bir hakkı olmadığını söyler.⁴³⁴ Nevâdir'de şöyle geçmektedir: "İbnu'l-Kasım Mâlik'e 'Bir adamın benim arazimin ardında bir suyu olsa, suyunu benim arazimden geçirerek kendi arazisine akıtmak istese bunu yapabilir mi?' diye sordu. Mâlik ise 'Buna hakkı yoktur. Senin arazinde ya da evinin bulunduğu yerde bir kanalı olsa ve ondan su akacak

429 İbnu Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, VII, 193.

430 Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VI, 373; Mevâk, et-Tâc ve'l-İklîl, VII, 149.

431 İbnu Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, VII, 193.

432 Haliç nehirdir. Urayd Medine'de bir vadidir. Bkz.: Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', IV, 70.

433 Bâcî, el-Münteka, VI, 47.

434 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, IV, 99; Mevâk, et-Tâc ve'l-İklîl, VII, 151.

yeri kendi arazisine daha yakın bir yere koymak istese bunu da yapamaz.' dedi. Böylece o Hz. Ömer'den rivayet edilen hükümle amel etmedi."⁴³⁵ Zerkânî de "Mâlik, bu kabilden bir hüküm verilmesini kabul etmedi." demiştir.⁴³⁶

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik burada zikredilen hadislerdeki Hz. Ömer'in verdiği hükmü amele konu etmemiştir. Bunun nedeni bu hükmün "bir kimsenin izni olmadan onun malından faydalanmanın caiz olmaması" şerî kaidesine muhalif olmasıdır. Nitekim İbnu'l-Arabî, "Çünkü ümmetin icma ettiği üzere bir kimse kendine has bir hakkı, zarar vermeyecek olsa bile kimseye vermek zorunda değildir." demiştir.⁴³⁷ Bu mevcut çelişkiden dolayı hadislerde geçen nehiy, mendupluğa hamledilmiş ve bu sayede deliller arasında bir orta yol bulunmuştur. Zikredilen şerî kaidenin ise birçok delili vardır; bunlardan biri Hz. Peygamber'in Veda Hutbesi'nde söylediği şu sözleridir: "Ey İnsanlar! Kanlarınız, mallarınız, Rabbinizle buluşacağınız güne kadar bu ayınızda, bu beldenizde, bu gününüzün saygıya, korunmaya layık olduğu gibi, saygıya ve korunmaya layıktır, dokunulmazdır." Yine aynı hutbede Hz. Peygamber şöyle demiştir: "Beni dinleyin ki hakkıyla yaşayınız. Dikkat edin; asla zulmetmeyin, asla zulmetmeyin, asla zulmetmeyin! Bir kişinin malı ancak gönül hoşluğuyla veriyse helaldir."⁴³⁸ Keza İbnu Abdi'l-Berr de Ebû Hureyre'nin rivayeti bağlamında, "Bu kaideler için Kur'an ve sünnetten daha birçok kuvvetli delil vardır. İlim ehli bu hadisi vücûba değil mendupluğa, iyilik ve ikrama hamletmişler ve böylece Hz. Peygamber'den gelen hadis ve sünnetlerin hepsiyle amel edilmesini sağlamışlardır. Alimlerden beklenen de eğer yapabiliyorlarsa budur."⁴³⁹ demiştir.

20. Hadis

Mâlik'ten, o Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Yahyâ b. Abdurrahmân b. Hâtıb'dan şöyle anlattı: Hâtıb'ın köleleri Müzeyne kabilesinden bir adamın dişi devesini çalıp onu kestiler. Mesele Ömer b. el-Hattâb'a taşındı, Ömer de Kesîr b. Salt'a onların ellerini kesmesini emretti ve "Sen onların canlarını acıtırısın." dedi. Sonra Ömer, "Vallahi sana daha zor gelecek bir para cezası vereceğim." dedi. Müzeyneli adama "Devenin fiyatı ne kadar?" diye sordu. Adam, "Vallahi onu dört yüz dirheme vermem." deyince Ömer, "Ona sekiz yüz dirhem ver." dedi.

a. Hadisin Tahrîci

Hadis Muvatta'da Hükümler Kitabı'nın Başı Boş ve Sahipli Hayvanlarda Hüküm Bâbı'nda 1510 numaralı hadis olarak (569); Şâfiî'nin Müsned'inde Had Cezaları Kitabı'nın Hırsızlığın Cezası Bâbı'nda 267 numaralı hadis olarak (II/82); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Buluntular Kitabı'nın Kölenin Hırsızlığı Bâbı'nda 18978 numaralı hadis olarak (X/239) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Hırsızlık Kitabı'nın Cezanın Katlanması Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 7287 numaralı hadis olarak (VIII/483) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadisin fıkḥî delaletlerinden bazıları şunlardır:

- Bir köle bir malı çalar da suçunu kabul ederse ya da bir delille bu anlaşılırsa bu suçun tazmini sahibine aittir. İmam Mâlik'e göre ise köle hırsızlık

435 İbn Ebî Zeyd, en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât, XI, 54.

436 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', IV, 72.

437 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'î Mâlik, VI, 415.

438 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhîd, X, 231-232; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, IV, 99. Veda hutbesinin geçtiği hadis için bkz.: Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXXIV, 299; Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, "Gasp", 232.

439 İbnu Abdi'l-Berr, et-Temhîd, X, 232.

yaparsa ve bunu itiraf ederse eli kesilir ve ona para cezası verilmez; çünkü kölenin ifadesi mali bir sonuç doğurmaz. İtirafıyla beraber şahit gibi bir delil de olursa hem eli kesilir hem de para cezası verilir. Sahibi, kölenin kendine ait malı varsa bu maldan parayı verir. Eğer kölenin kendine ait malı yoksa da sahibi kendisinden fidye vermek ya da kölesini fidye yerine teslim etmek arasında muhayyer bırakılır.⁴⁴⁰ Nevâdir'de şöyle geçmektedir: “Mâlik, ‘Kölenin itirafı ancak kendi bedenini ilgilendiren bir hüküm söz konusu olduğunda kabul edilir. Bu itiraf sahibinin malını ilgilendiriyorsa kabul edilmez.’ demiştir.”⁴⁴¹ Yani kölenin itirafı sahibinin borçlanmasına neden olmaz.

- Hadisin bir diğer fikhî delaleti de bir şey çalan kimsenin çaldığı şeyin kıymetinin iki katını borçlanmasıdır. İmam Mâlik'e göre ise bir şey çalan kimse, eğer çaldığı şey misli malsa sadece onun kıymetini borçlanır. Kıyemi malsa da onu aldığı gün kıymeti ne ise o kadarını borçlanır.⁴⁴² İmam Mâlik Muvatta'da bu hadisi zikretmesinin ardından bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle demiştir: “Bizde malın kıymeti bu hadisteki gibi katlanmaz. Bizim gördüğümüz uygulama, bu durumdaki bir adamın deveyi ya da başka bir hayvanı aldığı günkü kıymetini ödemesi yönündedir.”⁴⁴³ Dolayısıyla İmam Mâlik hadisteki, kölenin itiraf ettiği bir suç nedeniyle efendisine para cezası verilmesi ve çalınan malı iade ederken kıymetinin katlanması hükümleriyle amel etmemiştir.

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadisin iki delaletini de üzerinde icma edilmiş olan bir şerî kaide nedeniyle amele konu etmemiştir. İbnu Abdi'l-Berr şöyle demiştir: “Bu, usulün her yönden reddettiği bir haberdur.”⁴⁴⁴ Nitekim asıl olan, efendinin kölesinin ifadesiyle borçlanmayacağıdır. İbnu Abdi'l-Berr bu hususta “Alimler, kölenin ifadesinin efendisini malından borçlandırmayacağı üzerine icma etmişlerdir. Bu hadiste ise Hz. Ömer'in, Abdurrahman b. Hâtıb'ı kölelerinin ifadesi nedeniyle borçlu kabul ettiği görülmektedir.” demiştir.⁴⁴⁵ Kıymetin katlanması meselesi de yine üzerinde icma edilmiş bir kaideye muhaliftir ki bu kaide malın tazminatının malın kıymeti kadar olmasıdır. Allah Teala'nın “O halde kim size saldırırsa, size saldırdığı gibi siz de ona saldırın...” (Bakara: 194) sözleri ve alimlerin bir şeyi tüketen kişinin ancak tükettiği şeyin değerini borçlanması üzerindeki icması bu kaidenin delilleridir.⁴⁴⁶ Zerkânî de “Hz. Ömer'in bu uygulamasıyla amel edilmez. Onlar eğer bu uygulamayı Hz. Peygamber'den gelen bir hadis nedeniyle terk etmiş olsalardı bu hadis bilinirdi. O halde bu hadisle amelin terk edilmesi, kendisine rücu edilen bir asıl nedeniyledir.” demiştir.⁴⁴⁷

21. Hadis

Mâlik'ten, o da Nâfi'den şöyle anlattı: Bir köle, ganimetin beşte biri olan kölelere bakıyordu. Onlardan bir cariyeye tecavüz edince Ömer b. el-Hattâb onu kırbaçladı ve sürgüne gönderdi. Cariyeye ise buna zorlanmış olduğu için ceza vermedi.

a. Hadisin Tahrîci

440 Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, VIII, 103; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, IV, 346.

441 İbn Ebî Zeyd, en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât, XIV, 452.

442 Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, VIII, 103; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, IV, 346.

443 Mâlik, el-Muvatta', 569.

444 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VII, 211.

445 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VII, 211.

446 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, VII, 211.

447 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', IV, 76.

Hadis Muvatta'da Had Cezaları Kitabı'nın Zina Hakkındaki Diğer Rivayetler Bâbı'nda 1601 numaralı hadis olarak (633); Buhârî'nin Sahîh'inde muallak haliyle Zorlama Kitabı'nın Kadının Zinaya Zorlanması Durumunda Ona Ceza Verilmemesi Bâbı'nda 6949 numaralı hadis olarak (IX/21) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Had Cezaları Kitabı'nın Kölenin Sürgün Edilmesi Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 17096 numaralı hadis olarak (VIII/424) zikredilmiştir.

b. Hadisin Fıkḥî Delaleti

Hadis, zina eden kölenin cezasının kırbaç ve sürgün olduğuna delalet etmektedir. İmam Mâlik ise zina eden kölenin cezasının elli kırbaç olduğunu ve sürgüne gönderilmediğini söylemiştir.⁴⁴⁸ Nitekim o, Muvatta'da bunu açıkça ifade etmiş ve şöyle demiştir: “İlim ehlinden gördüğüm, zina eden kölelerin sürgün edilmediği yönündedir.”⁴⁴⁹ Zerkânî de bu hadis hakkında “Mâlik bununla amel etmemiştir.” demiştir.⁴⁵⁰

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik hadisin “zina eden kölenin sürgün edilmesi” delaletiyle amel etmemiştir. Bununla amel etmesini engelleyen şerî kaide ise bir kimsenin suçsuz yere cezalandırılmayacağıdır; nitekim kölenin sürgün edilmesi efendisine verilmiş bir cezadır.⁴⁵¹ Keza Zerkânî, “Çünkü kölenin sürgün edilmesinde, sürgün edildiği süre boyunca menfaatinden mahrum kalan efendisi için ceza vardır. Şeriata göre de ancak suçu işleyen cezalandırılır.” demiştir.⁴⁵²

5.5. Sahabe Sözlerinin Çeşitli Olduğu Konularda Birini Seçtiği İçin Amel Etmediği Sahabe Sözleri

1. Söz

Mâlik, Hişâm b. Urve'nin babasını mestler üzerine meshettiğini gördüğünü ve şöyle dediğini rivayet etti: Babam sadece mestlerinin dışını meshederdi, altlarını meshetmezdi.

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Taharet Kitabı'nın Mestler Üzerine Meshetme Uygulaması Bâbı'nda 80 numaralı hadis olarak (57) ve Beyhakî'nin fi Ma'rifeti's-Sünen ve'l-Âsâr'ında Taharet Kitabı'nın Mestler Üzerine Meshetme Bâbı'nda 1978 numaralı hadis olarak (II/105) zikredilmiştir.

b. Haberin Fıkḥî Delaleti

Hadis, farz olanın abdestte ayakların üst kısmını meshetmek olduğu ve alt kısmını meshetmek gerekmediğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü ise ayakların hem üst hem alt kısmının meshedilmesi gerektiği yönündedir. Ayaklarının sadece üst kısmını mesheden kişinin ise abdesti ve namazı eğer vakit çıkmadıysa tekrar etmesi müstehaptır. Vakıt çıkmışsa tekrar etmesi gerekmez.⁴⁵³ Mâlikîler İmam Mâlik'in bu sözünü; ayakların üstünü meshetmenin vacip, altını meshetmenin ise müstehap olduğu şeklinde yorumlamışlardır ve meşhur olan da budur.⁴⁵⁴ Buna binaen denebilir ki İmam Mâlik; ayakların altını meshetmenin meşru

448 Mâlik, el-Müdevvene, IV, 504; Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VIII, 251; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, IV, 322.

449 Mâlik, el-Muvatta', 632.

450 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', IV, 236.

451 Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VIII, 251; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, VIII, 83.

452 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', IV, 236.

453 Mâlik, el-Müdevvene, I, 142-143.

454 İbnu'l-Kassâr, Alî, Uyûnu'l-Edille fi Mesâilî'l-Hılâf beyne Fukahâi'l-Emsâr, Mektebetu'l-Melik Füh'd el-Vataniyye (thk. Abdulhamîd b. Sa'd b. Nâsır), Riyâd 2006, III, 1329; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl fi Şerhi Muhtasari Halîl, I, 324.

olmadığını kabul etmemiş, bu sözün abdestte farz olanı aktardığı şeklinde bir tevile gitmiştir. Sünnet olan ve abdestin tamamlanmasını sağlayan ise ileride zikredilecek muhtelif rivayetlerin hepsiyle amel ederek ayağın hem üstünü hem altını meshetmektir.

c. İmam Mâlik'in Bu Haberle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in Urve (r.a)'nin hadisiyle amel etmeme sebebi bu konuda çeşitli rivayetler bulunmasıdır.⁴⁵⁵ Nitekim o, Muvatta'da İbn Şihâb'dan rivayet ettiği şu sözlerle amel etmeyi uygun görmüştür: "Mâlik İbn Şihâb'a mest üzerine meshetmenin nasıl olduğunu sordu. İbn Şihab da bir elini mestin üzerine bir elini de mestin altına koyarak ellerini mestinin üzerinde gezdirdi."⁴⁵⁶ İmam Mâlik bu rivayetle amel ettiğini "Mest üzerine meshetme ile ilgili duyduğum en güzel söz budur." diyerek ortaya koymuştur.⁴⁵⁷

Mâlikîler ayrıca İmam Mâlik'in İbn Şihâb'ın görüşünü tercih etmesini destekleyen delilleri şöyle zikretmişlerdir:

- Muğîre b. Şu'be şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.v) mestinin hem üstünü hem altını meshederek abdest aldı."⁴⁵⁸ Bu hadis Hz. Peygamber'in mestinin üstünü ve altını meshettiğini göstermektedir.⁴⁵⁹
- Meshetme abdestteki yıkamaya kıyas edilir; abdestte ayakların hem altının hem üstünün yıkanması gibi mest üzerine de hem altın hem üstün meshedilmesi gerekir.⁴⁶⁰

3. Söz

Mâlik'ten, o Dâvûd b. Husayn'dan, o da İbn Yerbû el-Mahzûmî'den Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediğini aktardı: Orta namaz öğle namazıdır.

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Cemaatle Namaz Kitabı'nın Orta Namaz Bâbı'nda 323 numaralı hadis olarak (136); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Nafile Namaz, İmamet ve Muhtelif Bâblar Kitabı'nda 8617 numaralı hadis olarak (II/245); Nesâî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Namaz Kitabı'nın Zeyd b. Sâbit'in Orta Namaz Hakkındaki Sözünü Rivayet Edenlerin İhtilafının Zikredilmesi Bâbı'nda 361 numaralı hadis olarak (I/221); Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Ezan ve Kamet Bâblarının Tümü Kitabı'nda Orta Namaz ve Onun Öğle Namazı Olduğunu Söyleyen Kişi Bâbı'nda 2157 numaralı hadis olarak (I/673); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde uzun haliyle 21590 numaralı hadis olarak (XXXV/467) ve Dârimî'nin Sünen'inde Mukaddime kısmının Alimleri Örnek Alma Bâbı'nda 235 numaralı hadis olarak (I/302) zikredilmiştir.

b. Haberin Fık'hî Delaleti

Bu hadis orta namazın öğle namazı olduğuna delalet etmektedir. Ancak Mâlikîlere göre orta namaz sabah namazıdır.⁴⁶¹ Dolayısıyla İmam Mâlik, Zeyd b. Sâbit'in orta namazın öğle namazı olduğuna işaret eden hadisiyle amel etmemiştir. Nitekim o, Muvatta'da rivayet ettiği Alî b. Ebî Tâlib'in ve İbn Abbâs'ın daha sonra zikredeceğimiz hadisleri bağlamında şöyle demiştir: "Alî b. Ebî Tâlib ile İbn Abbâs'ın sözleri bu konuda duyduğum en güzel sözlerdir."⁴⁶² Bu sözlerde orta namazın sabah namazı olduğu söylenmektedir.

455 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 26.

456 Mâlik, el-Muvatta', No. 81; Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, "Mest Üzerine Meshetme", 12.

457 Mâlik, el-Muvatta', No. 57.

458 Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXX, 134; İbn Mâce, Sünenü İbn Mâce, "Tahâret ve Sünnetleri", 85; Tirmizî, Sünenü't-Tirmizî, "Tahâret", 72.

459 İbnu Abdî'l-Berr, et-Temhid, XI, 147; Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', I, 176.

460 Bâcî, el-Münteka, I, 81; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 26.

461 Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, I, 214; Hattâb, Mevâhibü'l-Celîl, I, 400.

462 Mâlik, el-Muvatta', No. 136.

c. İmam Mâlik'in Bu Haberle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in Zeyd b. Sâbit'in hadisiyle amel etmemesindeki yöntemi aşağıdaki hususlarda açığa çıkarmaktadır:

- Bu konuda sahabe sözleri çeşitlidir; İmam Mâlik de Alî b. Ebî Tâlib ve İbn Abbâs'ın sözlerini tercih etmiştir. Bâcî onun yukarıda da zikrettiğimiz “Alî b. Ebî Tâlib ile İbn Abbâs'ın sözleri bu konuda duyduğum en güzel sözlerdir.” sözünü aktarmış ve bu konuda İmam Mâlik'in orta namazı sabah namazı olarak kabul eden rivayetleri tercih ettiğini söylemiştir. Bâcî şöyle devam etmektedir: “Bu da çeşitli sahabe sözlerinin her birinin muhtemel olması ve İmam Mâlik'in birini tercih etmesine örnektir. Allah en doğrusunu bilir.”⁴⁶³ Alî b. Ebî Tâlib ve İbn Abbâs'ın sözlerini de İmam Mâlik Muvatta'da şöyle zikretmiştir: “Bana ulaştığına göre Alî b. Ebî Tâlib ve İbn Abbâs ‘Orta namaz sabah namazıdır.’ demişlerdir. Alî b. Ebî Tâlib ile İbn Abbâs'ın sözleri bu konuda duyduğum en güzel sözlerdir.”⁴⁶⁴
- Bunun yanı sıra Mâlikîler, İmam Mâlik'in bu tercihinin destekleyen karineler zikretmişlerdir. Bunlardan biri sabah namazında kunut olması ve “Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a kunut ederek namaza durun.” (Bakara: 238) ayetinde de kunut ifadesinin geçmesidir. Bu da orta namazın sabah namazı olduğunu gösterir. Bu konuda farklı rivayetler olunca İmam Mâlik de karinelerle desteklenen rivayeti tercih etmiştir. Öte yandan sabah namazı, diğer namazlardan insanın uykuya rağbet ettiği bir vakit olması dolayısıyla daha meşakkatlidir ve bu da sabah namazının vurgulanmasını gerektirmiştir.⁴⁶⁵
- Medine ehlinin de orta namazı sabah namazı olarak kabul ettikleri rivayet edilmiştir.⁴⁶⁶

3. Söz

Mâlik'ten, o Yezîd b. Rûmân'dan, o Sâlih b. Havvât'tan, o da Zâtü'r-Rika savaşında Resulullah (s.a.v) ile birlikte korku namazı kılan birinden şöyle anlattı: Bir bölük onunla beraber safa durdu, bir bölük de düşmanın karşısında saf tuttu. Yanındakilere bir rekât kıldırıp ayağa kalktı, onlar namazlarını kendi başlarına tamamladılar. Namazlarını bitirince düşmanın karşısında saf tuttular. Öteki bölük geldi, onlara da namazın kalan kısmını kıldırıp ve yerinde oturdu. Onlar da namazı kendileri tamamladılar. En son da onlara selam verdirdi.

4. Söz

Mâlik'ten, o da Nâfi'den Abdullah b. Ömer'in korku namazı hakkında sorulduğunda şöyle dediğini rivayet etti: “İmam bir bölükle namaza geçer, önlerinde durup onlara bir rekât namaz kıldırır. Onlarla düşmanın arasında da bir bölük durur, kendisiyle beraber bir rekât kılanlar geri çekilip selam vermeden namaz kılmayanların yerini alırlar. Namaz kılmayanlar ileri geçip onunla beraber bir rekât kılarlar. Sonra imam iki rekât kılmış olarak çekilir, iki bölükten her biri kalkarak imam namazdan ayrıldıktan sonra birer rekât daha kılarlar. Böylece iki bölük de iki rekât kılmış olur. Eğer korku daha şiddetli olursa yaya yahut binek üzerinde kılarlar. Kibleye dönük olup olmamaları önemli değildir.”

463 Bâcî, el-Münteka, I, 247.

464 Mâlik, el-Muvatta', 324; Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, “Ezan ve Kamet Bâblarının Tümü”, 70.

465 Karâfi, ez-Zehîra, II, 31; Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', I, 943; Bâcî, el-Münteka, I, 246.

466 Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, I, 400; Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, I, 263.

a. Haberlerin Tahrîci

Yezîd b. Rûmân'ın rivayeti Muvatta'da Korku Namazı Kitabı'nın Korku Namazı Bâbı'nda 451 numaralı hadis olarak (167); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 23136 numaralı hadis olarak (XXXVIII/213); Buhârî'nin Sahîh'inde Meğâzî Kitabı'nın Zâtu'r-Rika Gazvesi Bâbı'nda 4129 numaralı hadis olarak (V/113); Müslim'in Sahîh'inde Yolcuların Namazları ve Kısaltılması Kitabı'nın Korku Namazı Bâbı'nda 842 numaralı hadis olarak (I/575); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Yolculuk Namazı Hakkındaki Rivayetler kısmının “Bir rekât kılıp kalkılırsa...” Diyen Kişiyle İlgili Hadisler Bâbı'nda 1238 numaralı hadis olarak (II/13) ve Nesâî'nin Sünen'inde Korku Namazı Kitabı'nda 1531 numaralı hadis olarak (III/168) zikredilmiştir.

Abdullah b. Ömer'in rivayeti ise Muvatta'da Korku Namazı Kitabı'nın Korku Namazı Bâbı'nda 453 numaralı hadis olarak (167); Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 6351 numaralı hadis olarak (X/421); Buhârî'nin Sahîh'inde Meğâzî Kitabı'nın Zâtu'r-Rika Gazvesi Bâbı'nda 4133 numaralı hadis olarak (V/114); Müslim'in Sahîh'inde Yolcuların Namazları ve Kısaltılması Kitabı'nın Korku Namazı Bâbı'nda 839 numaralı hadis olarak (I/574); İbn Mâce'nin Sünen'inde Namaz Kılmak ve Namazdaki Sünnetler Kitabı'nın Korku Namazı Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1258 numaralı hadis olarak (I/399); Ebû Dâvûd'un Sünen'inde Yolculuk Namazı Hakkındaki Rivayetler kısmının “Herkesle birlikte bir rekât kılar...” Diyen Kişiyle İlgili Hadisler Bâbı'nda 1243 numaralı hadis olarak (II/15) ve Tirmizî'nin Sünen'inde Yolculuk Bâbları'ndan Korku Namazı Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 564 numaralı hadis olarak (II/453) zikredilmiştir.

b. Haberlerin Fıkḥî Delaleti

Hadisler korku namazının nasıl kılındığını göstermektedir:

Birinci hadise göre imam önce bir grupla namaz kılar, bir diğer grup bu sırada düşmanın karşısında saf durur. İmam kendisiyle olan grupla bir rekât kılar, ikinci rekât için kalktığında bu grup namazını tamamlayıp kalkar, ikinci grup gelir ve imamla ikinci rekâtı kılar, sonra imam oturup onların namazlarını tamamlamalarını bekler. Tamamlayıp oturduklarında da onlarla beraber selam verir.

Abdullah b. Ömer'in hadisine göre ise imam bir grupla namaz kılarırken diğer grup düşman karşısında saf durur. İmam kendisiyle birlikte olan gruba bir rekât kıldırır ve onlar selam vermeden kalkıp giderler. Ardından ikinci grup gelir ve imam onlara ikinci rekâtı kıldırır, sonra oturup selam verir ve kalkar. Daha sonra her iki grup tek tek kalkıp namazlarının kalan ikinci rekâtını kılarlar.

İmam Mâlik bu hadislerin ikisiyle de amel etmemiştir. Öte yandan onun, önceden Yezîd b. Rûmân'ın rivayetini kabul edip daha sonra onu terk ettiği de rivayet edilmektedir.⁴⁶⁷ Mâlikîlerden Eşheb de onun Abdullah b. Ömer'in hadisiyle amel ettiğini söylemiştir.⁴⁶⁸ İmam Mâlik ise korku namazı hususunda Sehl b. Ebî Haseme'nin ileride zikredilecek hadisini esas almıştır. Bu hadis korku namazının kılınışı şeklinde Yezîd b. Rûmân'ın hadisiyle örtüşse de farklı olarak bu hadise göre imam ikinci rekâtta oturup selam verir ve cemaati beklemez, ardından cemaattekiler kıldıkları ilk rekâtı tamamlarlar.⁴⁶⁹

467 İbnu Abdi'l-Berr, el-İstizkâr, II, 402; İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, III, 272.

468 Karâfi, ez-Zehîra, II, 439.

469 Mâlik, el-Müdevvene, I, 240; Abdulvehhâb, Uyûnu'l-Mesâil, 155; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, I, 168.

c. İmam Mâlik'in Bu Haberlerle Amel Etmeme Gerekçesi

Korku namazının kılınış şekli hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Nitekim İbn Rüşd korku namazının yedi farklı kılınış şeklini zikretmiştir.⁴⁷⁰ İmam Mâlik de bu rivayetlerden bazılarını zikretmiş, bunlar arasından Sâlih b. Havvât'ın Sehl b. Ebî Haseme'den rivayet ettiği şu hadisi tercih etmiştir: "İmam yanındakilerden bir grupla namaza durur, bu sırada bir grup da düşmanın karşısında durur. İmam yanındakilerle rükûya ve secdeye gider, ayağa kalktığı zaman sabit durur ve cemaat namazı kendi başlarına tamamlar, sonra da selam verip kalkarlar. İmam beklerken bu grup düşmanın karşısına gider ve namaz kılmamış olan diğer grup gelerek imamın arkasında tekbir alırlar. İmam onlarla da rükû ve secde eder, sonra da selam verir. Daha sonra onlar kalkıp kalan rekâtı kendi başlarına kılarlar ve selam verirler."⁴⁷¹

İmam Mâlik, "Kasım b. Muhammed'in Sâlih b. Havvât'tan rivayet ettiği hadis korku namazı hakkında en hoşuma giden rivayettir." demiştir.⁴⁷²

Ayrıca Mâlikîler, İmam Mâlik'in yaptığı tercihi destekleyen farklı deliller de öne sürmüşlerdir. Bunlardan biri kıyastır. Nitekim korku namazı, zaruret olmadığı sürece diğer namazlar gibidir. Bu nedenle imamın selam vermek için ikinci grubun namazlarını tamamlamalarını beklemesi anlamsızdır. Ayrıca bu namaza zaruret dışı bir fazlalık eklemektir ve namazı bozar. Bununla birlikte asıl olan, cemaatin namazlarını imamın selam vermesinden önce değil sonra tamamlamalarıdır.⁴⁷³

5. Söz

Mâlik'ten, o da Nâfi'den Abdullah b. Ömer'in ihramlının kuşak bağlamasını mekruh gördüğünü rivayet etti.

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Hac Kitabı'nın İhramlının Kuşak Bağlaması Bâbı'nda 737 numaralı hadis olarak (268) ve Şâfi'nin Müsned'inde Hac Kitabı'nın İhramlı Kişiye Mübah Olan ve Haram Olan Şeyler Bâbı'nda 832 numaralı hadis olarak (I/318) zikredilmiştir.

b. Haberin Fikhî Delaleti

Haber, ihramlı kişinin hacdayken kuşak bağlamasının mekruh olduğuna delalet etmektedir. Hadiste geçen "منطقة" lafzını insanlar kemer anlamında kullanmaktadırlar.⁴⁷⁴ Bu kemer hac ibadeti yapan kişinin parasını koyduğu bir şeydir. İmam Mâlik bu şekildeki bir kemeri takmanın ve izarın üzerinden değil doğrudan tenin üzerine bağlamanın ve bunun içine sadece kendi ihtiyacı olan parayı koymanın caiz olduğunu söylemiştir. Ancak eğer kişi bu kemeri izarının üzerinden bağlarsa ya da parasını koymak dışında bir şey için veya kendi dışında birinin parasını koymak için kullanırsa fide vermesi gerekir.⁴⁷⁵

c. İmam Mâlik'in Bu Haberle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik İbn Ömer'in rivayet ettiği bu hadisle amel etmemiş, ihramlı kişinin elbisesinin altından bağladığı kemer hakkında Yahyâ b. Saîd'in Saîd b. el-Müseyyeb'den duyduğunu söylediği şu sözleri rivayet etmiş ve tercihe şayan görmüştür: "İhramlı elbisesinin altına bağladığı kuşağın iki tarafını bir kayışla birbirine

470 İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, I, 186.

471 Yahyâ b. Saîd tarikinden mevkuf olarak: Mâlik, el-Muvatta', No. 452; Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXIV, 481; Buhârî, "Meğâzî", 32; Müslim, No. 841. Abdurrahmân b. el-Kasım tarikinden merfu olarak: Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXIV, 481; Buhârî, "Meğâzî", 32.

472 Mâlik, el-Muvatta', 186.

473 Bâcî, el-Münteka, I, 324; Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', I, 625.

474 Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', II, 346.

475 Mâlik, el-Müdevvene, I, 470; Karâfî, ez-Zehîra, III, 306; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, III, 164.

bağlarsa bunda bir sakınca yoktur.”⁴⁷⁶ Nitekim İmam Mâlik bu sözün ardından “Bu konuda en hoşuma giden söz budur.” demiştir.⁴⁷⁷ İmam Mâlik'in tercih ettiği söz birçok sahabe ve tabînin de benimsediği görüştür. İbnu Abdî'l-Berr şöyle demiştir: “İbn Abbâs'tan bunu ihramlı kişi için caiz gördüğü rivayet edilmiştir. Hz. Âişe de ‘Paramı üzerinde taşı.’ demiştir. Keza birçok farklı bölgeden mütekaddim ve müteahhir fakih alimler bunu caiz görmüş, Hicaz ve Irak gibi bölgelerdeki tabînden bu yöndeki görüşleri aktarılmıştır.”⁴⁷⁸

6. Söz

Mâlik'ten, o Yahyâ b. Saîd'den, o da Kasım b. Muhammed'den şöyle anlattı: Furâfisa b. Umeyr el-Hanefî Osman b. Affân'ın Arc bölgesinde ihramlıyken yüzünü kapattığını görmüştür.

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Hac Kitabı'nın İhramlının Yüzünü Örtmesi Bâbı'nda 739 numaralı hadis olarak (269); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Hac Kitabı'nın Yüzünü Kapatan İhramlı Hakkındaki Bâb'ında 14244 numaralı hadis olarak (III/284) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında İhramlının Kaçınması Gereken Şeyler Bâbları'ndan İhramlının Yüzünü Kapatıp Kapatmaması Bâbı'nda 9087 numaralı hadis olarak (V/86) zikredilmiştir.

b. Haberin Fıkḥî Delaleti

Bu hadis ihramlı kişinin yüzünü örtmesinin cevazına delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre ise bu caiz değildir.⁴⁷⁹ Müdevvene'de şöyle geçmektedir: “İbnu'l-Kasım'a Mâlik'in erkeğin ihramlıyken neresini örtmemesi gerektiği hakkında ne söylediğini sorduğumda o, Mâlik'in ‘Yüzü ve başı’ dediğini; çeneden yukarısını örtmesinin mekruh olduğunu söylediğini ifade etti. Bunu yaparsa ne olacağını sorduğumda ise İbnu'l-Kasım, Mâlik'ten bu konu hakkında bir şey duymadığını ve Osman b. Affân'ın rivayetine binaen bu kimsenin bir şey yapmasına gerek olmadığını söyledi.”⁴⁸⁰ İhramlının yüzünü örtmesi hususunda mezhep içinde farklı görüşler vardır; kimi bunun haram olduğunu söylerken kimi de mekruh demiştir.⁴⁸¹ Haram olduğunu söyleyenler bunu yapan kişinin fidye vermesi gerektiğini söylemişlerdir ki bu da meşhur olan görüştür. Mekruh olduğunu söyleyenlere göre ise bunun herhangi bir cezası yoktur.⁴⁸² Yine Müdevvene'de şöyle geçmektedir: “Dedim ki ‘İhramlı bir adam yüzünü örtmüşse Mâlik bunun için ne der?’ Dedi ki ‘Mâlik bu kişinin yüzündeki örtüyü hemen kaldırırsa cezası olmadığını, kaldırmaz da ondan istifade ederse fidye vermesi gerektiğini söyledi.’”⁴⁸³

c. İmam Mâlik'in Bu Haberle Amel Etmeme Gerekçesi

Seleften alimler ihramlının yüzünü örtmesi hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. İbnu Abdî'l-Berr de bunu açıkça ifade etmiş ve bu konuda sahabe-i kiram arasındaki görüş ayrılıklarını zikretmiştir.⁴⁸⁴ Buna göre İmam Mâlik, bunu caiz görmeyen İbn Ömer'in görüşünü benimsemiştir. Nitekim o, Furâfisa'nın hadisini nakletmesinin

476 Mâlik, el-Muvatta', "Hac", 738; Beyhakî, Ma'rifetu's-Sünen ve'l-Âsâr, "Menâsik", 60.

477 Mâlik, el-Muvatta', 269.

478 İbnu Abdî'l-Berr, et-Temhîd, XV, 118.

479 İbnu Abdî'l-Berr, el-Kâfî fî Fıkḥi Ehli'l-Medîne, I, 388; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, III, 142.

480 Mâlik, el-Müdevvene, I, 395.

481 Bâcî, el-Münteka, II, 199.

482 Bâcî, el-Münteka, II, 199.

483 Mâlik, el-Müdevvene, I, 463.

484 İbnu Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, IV, 23.

ardından bu hadisi de zikretmiştir: “İhramlı çenesinden yukarısını kapatamaz.”⁴⁸⁵ Bâcî de İmam Mâlik'in bu hadisi zikretmesindeki gayeyi şöyle açıklamıştır: “Osman b. Affân'ın fiili ve bu konudaki ihtilaflar zikredilerek bu husustaki ihtilaf nedeniyle fakihin içtihat edebileceği ortaya konmuştur.”⁴⁸⁶

7. Söz

Mâlik'ten, o Yahyâ b. Saîd'den, o da Muhammed b. İbrahim b. Hâris b. Teymî'den şöyle anlattı: Rebîa b. Ebî Abdullah b. el-Hüdeyr Ömer b. el-Hattâb'ı Sukyâ bölgesinde ihramlıyken develerin kenelerini ayıklarken görmüştür.

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Hac Kitabı'nın İhramlının Yapması Caiz Olan Şeyler Bâbı'nda 821 numaralı hadis olarak (291); Şâfiî'nin Müsned'inde Hac Kitabı'nın İhramlı Kişiye Mübah Olan ve Haram Olan Şeyler Bâbı'nda 818 numaralı hadis olarak (I/314) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Kuş Öldürmenin Cezası Bâbları'ndan İhramlının Sadece Eti Yenen Şeylerden Kurban Etmesi Bâbı'nda 10058 numaralı hadis olarak (V/348) zikredilmiştir.

b. Haberin Fikhî Delaleti

Haber, ihramlı kişinin devenin üzerindeki keneleri ayıklayabileceğine delalet etmektedir. İmam Mâlik ise bunu mekruh görmüştür. Bunu yapan kişinin ise bit ayıklamadaki hükme kıyasla bir miktar yemek yedirmesi gerekir.⁴⁸⁷ Nitekim İmam Mâlik bu hadisi zikretmesinin ardından “Ben bunu mekruh görüyorum.” demiştir.⁴⁸⁸

c. İmam Mâlik'in Bu Haberle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik Hz. Ömer'in uygulamasıyla amel etmemiş, aynı bâbda zikrettiği İbn Ömer'den gelen şu haberi amelde tercih konusu yapmıştır: “Abdullah b. Ömer ihramlının, devesinin sakırğa ya da kenelerini ayıklamasını mekruh görürdü.”⁴⁸⁹ Nitekim İmam Mâlik “Bu konuda en hoşuma giden rivayet budur.” demiştir.⁴⁹⁰ Keza Bâcî şöyle söylemiştir: “Mâlik Abdullah b. Ömer'in sözünü sıhhatine işaret eden delil nedeniyle babasının sözüne tercih etmiştir. Ayrıca o, bu iki hadisi aynı bab içinde zikrederek kendinden sonraki müçtehitler için bir tercih yolu açmıştır. Bu da son derece insafî ve yol gösterici bir davranıştır.”⁴⁹¹ Bâcî bu sözlerinde zikrettiği ve İbn Ömer'in sözünün tercih edilmesini sağlayan “delil” ile Abdullah b. Ömer'in ihramlının öldürebileceği hayvanlar hakkında Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadisi kastetmektedir: “Beş hayvan vardır ki ihramlının bunları öldürmesi haram değildir: akrep, fare, kuduz köpek, karga ve çaylak.” Keneleri devenin vücudundan ayıklamak da onun ölmesine sebep olur; çünkü kene, başka canlıların vücutlarında yaşayıp orda çoğalan böceklerdendir.⁴⁹²

485 Mâlik, el-Muvatta', “Hac”, 740; Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, “İhramlının Kaçınması Gereken Şeyler”, 8.

486 Bâcî, el-Münteka, II, 199.

487 Karâfi, ez-Zehîra, III, 328; Hattâb, Mevâhibu'l-Celîl, III, 163.

488 Mâlik, el-Muvatta', 292.

489 İbnu Abdî'l-Berr, el-İstizkâr, IV, 159; Karâfi, ez-Zehîra, III, 328. İbn Ömer hakkındaki söz konusu rivayetler için bkz.: Mâlik, el-Muvatta', “Hac”, No. 824; Abdurrezzâk, Ebû Bekir, Musannefu Abdurrezzâk, el-Meclisü'l-İlmî (thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî), Hindistan 1983, “Menâsik”, 25.

490 Mâlik, el-Muvatta', 292.

491 Bâcî, el-Münteka, II, 266.

492 Bâcî, el-Münteka, II, 264; Zerkânî, Şerhu'z-Zerkânî alâ'l-Muvatta', II, 433. İbn Ömer'in bu hadisi için bkz.: Mâlik, el-Muvatta', “Hac”, No. 817; Ahmed b. Hanbel, Müsned, X, 353; Buhârî, “Avlanmanın Cezası”, 5; Müslim, “Hac”, No. 1199.

8. Söz

Mâlik'ten, o da İbn Şihâb'dan şöyle anlattı: Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Bekir b. Abdurrahmân, karısına îla yapan adam hakkında şöyle derlerdi: “Dört ay geçerse bu bir talaktır, kadın iddette olduğu sürece kocanın ona dönme hakkı vardır.”

Dokuzuncu Söz: Mâlik ona ulaştığına göre Mervân b. Hakem'in karısına îla yapan adam hakkında şöyle dediğini rivayet etti: Dört ay geçerse bu bir talaktır ve iddet devam ettiği sürece karısına dönme hakkı vardır.

a. Haberlerin Tahrîci

İbn Şihâb'ın rivayeti Muvatta'da Boşanma Kitabı'nın Îlâ Bâbı'nda 1216 numaralı hadis olarak (430); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Boşanma Kitabı'nın “Karısına îla yapan ve bunun üzerinden dört ay geçen adam...” Hakkında Söylenenler Bâbı'nda 18555 numaralı hadis olarak (IV/127) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Îlâ Kitabı'nın “Dört ayın geçmesi boşanma kararı vermektir” Diyen Kişi Bâbı'nda 15224 numaralı hadis olarak (VII/621) zikredilmiştir.

Mervân b. el-Hakem'in rivayeti Muvatta'da Boşanma Kitabı'nın Îlâ Bâbı'nda 1217 numaralı hadis olarak (430) zikredilmiştir.

b. Haberlerin Fıkḥî Delaleti

Bu iki haber karısına îla⁴⁹³ yapan kimsenin bunun ardından dört ay geçmesi ve bu süreden önce geri dönmemesi durumunda karısından boşanmış hükmünde olduğuna delalet etmektedir. İmam Mâlik ise kadının bu sürenin dolmasıyla boş olmadığını, bu süre dolduktan sonra hâkimin huzuruna çıkmaları gerektiğini söylemiştir. Buna göre adam geri dönerse eşini boşamamış, dönmezse boşamış olacaktır; boşamazsa da hâkim boşama yetkisine sahiptir. Öte yandan İmam Mâlik'in kadının bu süre sonunda boşanmış olacağına dair bir görüşü de rivayet edilmiştir.⁴⁹⁴

c. İmam Mâlik'in Bu Haberlerle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik bu hadislerin sözü geçen delaletleriyle amel etmemiş ve bu hususta Alî b. Ebî Tâlib'den rivayet ettiği şu hadise bağlı kalmıştır: “Bir adam karısına îla yaparsa boşanmış olmaz. Bunun üzerinden dört ay geçtiğinde hâkimin huzuruna çıkarlar; bundan sonra adam ya boşar ya da boşamaktan vazgeçer.”⁴⁹⁵ Yine İmam Mâlik Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği şu hadisi tercih etmiştir: “Bir adam karısına îla yaptığı zaman bunun üzerinden dört ay geçerse hâkimin huzuruna çıkarlar ve adam boşar ya da boşamaz. Hâkimin huzuruna çıkmadan bu dört ay dolsa bile talak gerçekleşmez.”⁴⁹⁶ İmam Mâlik bu iki hadisi birden zikrederek Medine ve Kûfe alimlerinin bu konuda aynı görüşte olduğunu göstermek istemiştir.⁴⁹⁷ Nitekim o bunu, Hz. Alî'nin hadisini zikretmesinin akabinde açıkça ifade etmiş ve “Durum bizde böyledir.” demiştir.⁴⁹⁸ Zerkanî onun bu sözünde Medine'deki durumu kastettiğini

493 Îlâ bir adamın karısıyla ilişkiye girmeyeceğine dair yemin etmesidir. Allah Teala şöyle demiştir: “Eşlerine yaklaşmamağa yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır.” Îlâ yapan adam esasen dört aydan daha fazla süre için eşine yaklaşmamaya yemin eder, ancak ayetle bu süre sınırlandırılmış ve sonucu bir hükme bağlanmıştır. Bu hüküm kefare, talak, köle azat etme ya da adak olabilir. Bkz.: İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, V, 563.

494 Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, IV, 480; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, IV, 91; Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, II, 436.

495 Mâlik, el-Muvatta', “Boşanma”, No. 1214; Dârukutnî, Sünenü'd-Dârukutnî, “Boşanma, Terk Etme ve Îlâ”, No. 4037; Beyhakî, es-Sünenü'l-Kübrâ, “Îlâ”, No. 15216.

496 Mâlik, el-Muvatta', “Boşanma”, No. 1215. İbn Ömer'in “Sürenin dolmasının ardından adam ya iyilikle geri döner ya da karısını boşar. Allah Teala da böyle emretmiştir.” hadisi için bkz.: Buhârî, “Boşanma”, 20.

497 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, V, 561.

498 Mâlik, el-Muvatta', 429.

söylemiştir.⁴⁹⁹ Bu konudaki ihtilafın temelinde “فان فاؤوا فان الله غفور رحيم” (Bakara: 226) ayetinde geçen ف harfinin delaleti noktasındaki ihtilaf vardır. Mâlikîlere göre bu harf zamansal sıralamaya işaret eder ve süre dolduktan sonra geri dönmek kastedilir. Buna muhalif olan görüşü savunanlara göre ise ف harfı sebep zikredildiği için gelmiştir ve mana, “karısına îlâ yapan kimse sürenin dolmasından önce vazgeçerse Allah mağfiret ve rahmet sahibidir” şeklindedir.⁵⁰⁰

10. Söz

Mâlik İbn Şihâb'a efendisinin “sen serbestsin” dediği köle hakkında sordu. O da “İstediğine velayet verir, eğer ölene kadar onunla kimse velayet kurmazsa mirası Müslümanlara kalır, diyetini de Müslümanlar öder.” dedi.

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Köle Azat Etme ve Velayet Kitabı'nın Serbest Bırakılan Kölenin Mirası ve Yahudi ve Hristiyanın Azat Ettiği Kölenin Velayeti Bâbı'nda 1561 numaralı hadis olarak (599) ve Abdurrezzâk'ın Musannef'inde İbn Cüreyc, Atâ isnadıyla Velayet Kitabı'nın Serbest Bırakılan Kölenin Mirası Bâbı'nda 16236 numaralı hadis olarak (IX/29) zikredilmiştir.

b. Haberin Fıkḥî Delaleti

Haberin lafzında geçen السائبة ifadesi efendinin kölesine onu azat ettiğini kastederek “Sen serbestsin.” demesi anlamına gelir. Kölesini bu şekilde azat eden kimse onu Müslüman cemaatinin velayeti içinde azat etmiş olur.⁵⁰¹ Yine haberde geçen ولاء kelimesi velayet yani nesep demektir ve yakınlık manasından türemiştir. Bu velayetin sebebi özgürlük sebebiyle onun mülk olma özelliğinin ortadan kalkmasıdır.⁵⁰² Velayet ile kastedilen; efendisinin azat ettiği kölenin velayetinin eski efendisinde olduğudur. Bu durumdayken köle ölürse efendisi ona varis olur ve onun yanlışlıkla işlediği bir suçta akîleye dahil olur. Eğer köle kadınsa efendisi nikahta onun velisi olabilir.⁵⁰³

Hadis, sâibe konumundaki kölenin istediği kimseyle velayet kurabileceğine delalet etmektedir. İmam Mâlik'e göre ise bu kölenin velayeti Müslüman cemaati üzerinedir ve onu azat eden ya da istediği herhangi birinin üzerine değildir. Bu durumda vefat ederse mirası beytülmale aittir, diyeti de buradan ödenir, kadınsa nikahını hâkim üstlenir.⁵⁰⁴ Nitekim İmam Mâlik bu hadisi zikretmesinin akabinde bunu şöyle ifade etmiştir: “Sâibe durumundaki köle hakkında duyulan en güzel söz, onun kimseyle velayet kurmaması ve mirasının da akîlesinin de Müslümanlara ait olması yönündedir.”⁵⁰⁵

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik'in yukarıda geçen sözünden anlaşılan, onun içtihat ederek sahabeden gelen sözlerden birini seçtiğidir. Müdevvene'de şöyle geçmektedir: “... Resulullah (s.a.v)'ın ashâbı köleleri azat ettiklerinde onlara mirasçı olmazlardı. Onların velayeti de mirasları da Müslümanlara aitti.”⁵⁰⁶ İbn Ebî Zeyd de şöyle demiştir: “İbn Habîb; Ömer, İbn Ömer, İbn Abbâs ve daha birçok sahabe ve tabînin Mâlik gibi söylediğini aktarmıştır.”⁵⁰⁷

499 Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', III, 262.

500 İbnu'l-Arabî, el-Mesâlik fi Şerhi Muvatta'i Mâlik, V, 564; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, III, 119.

501 Bâcî, el-Münteka, VI, 286.

502 Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VIII, 390.

503 Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, IV, 417.

504 Halîl, et-Tavzîh fi Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VIII, 390; İbn Rüşd, Bidâyetu'l-Müctehid, IV, 146;

Desûkî, Hâşiyetu'd-Desûkî alâ's-Şerhi'l-Kebîr, IV, 417.

505 Mâlik, el-Muvatta', 599.

506 Mâlik, el-Müdevvene, II, 558.

507 İbn Ebî Zeyd, en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât, XIII, 239.

11. Söz

Mâlik'ten, o da Ebû'z-Zinâd'dan şöyle rivayet etti: Ömer b. Abdulazîz iftira eden köleye seksen değnek vurdu.

Ebû'z-Zinâd şöyle dedi: “Abdullah b. Âmir b. Rebîa'ya bunu sorduğumda şöyle dedi: “Ömer b. el-Hattâb'ın, Osman b. Affân'ın ve diğer halifelerin hilafetinde gördüğüm kadarıyla köleye kırktan fazla değnek vurulmazdı.””

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Had Cezaları Kitabı'nın İftira, Veledizina İddiası ve Tariz'in Cezası Bâbı'nda 1603 numaralı hadis olarak (633); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Boşanma Kitabı'nın Hür Birine İftira Eden Köle Bâbı'nda 13749 numaralı hadis olarak (VII/437) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Had Cezaları Kitabı'nın Hür Birine İftira Eden Köle Bâbı'nda 17139 numaralı hadis olarak (VIII/438) zikredilmiştir.

b. Haberin Fıkḥî Delaleti

Haber, iftira eden kölenin cezasının seksen değnek olduğuna delalet etmektedir. İmam Mâlik ise bu kölenin cezasını, hür kimsenin cezasının yarısı olan kırk değnek olarak belirlemiştir.⁵⁰⁸

c. İmam Mâlik'in Bu Hadisle Amel Etmeme Gerekçesi

İmam Mâlik, iftira eden köleye seksen değnek ceza takdir eden Ömer b. Abdulazîz'in görüşünü uygulamada kabul etmemiştir. Bunun yerine aynı ravi Ebû'z-Zinâd'ın Âmir b. Rebîa'dan rivayet ettiği “Halifelerin kırk değnek cezası verdiği ve bundaki dayanağın da iftira haddinin bölünebilen bir had cezası olduğu ve kölenin cezasının hür kimsenin cezasının yarısı olduğu” yönündeki görüştür. Nitekim Allah Teala “...onlara hür kadınların cezasının yarısı uygulanır.” (Nisa: 25) demiştir. Erkek köle de hür olmaması bakımından cariyeğe kıyas edilir.⁵⁰⁹

12. Söz

Mâlik'ten, o Yahyâ b. Saîd'den, o da Süleymân b. Yesâr'dan Zeyd b. Sâbit'in şöyle dediğini rivayet etti: “Yerinde duran göz sönerse bunun bedeli yüz dinardır.”

a. Haberin Tahrîci

Haber Muvatta'da Diyetler Kitabı'nın Görmeyi Kaybetmesi Durumunda Gözün Diyeti Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 1657 numaralı hadis olarak (657); Abdurrezzâk'ın Musannef'inde Diyetler Kitabı'nın Sağlam Gözün Diyeti Bâbı'nda 17443 numaralı hadis olarak (IX/334); İbn Ebî Şeybe'nin Musannef'inde Diyetler Kitabı'nın Sağlam Haldeyken Delinen Göz Hakkındaki Bâb'ında 27058 numaralı hadis olarak (V/373) ve Beyhakî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ'sında Diyetler Kitabı'nın Sağlam Göz ve Felçli El Hakkındaki Rivayetler Bâbı'nda 16328 numaralı hadis olarak (VIII/171) zikredilmiştir.

b. Haberin Fıkḥî Delaleti

Haber, yerinde duran gözün sönmesi durumunda bunun diyetinin yüz dinar olduğuna delalet etmektedir. Bununla kastedilen sureti ve yeri olduğu gibi kalan ama görme yetisini kaybeden gözdür.⁵¹⁰ İmam Mâlik ise bu suçun cezasının belirlenmiş olmadığını, cezasına içtihat yoluyla karar verileceğini ve adil birinin hükmüne başvurulacağını söylemiştir.⁵¹¹ Nitekim o, Muvatta'da bu hadisi zikretmesinin akabinde bu görüşünü açıkça ifade etmiş ve şöyle demiştir: “Bizde yerinde duran gözün sönmesi ve felçli elin kesilmesi durumlarında bunların cezası içtihatla belirlenir. Bunların net bir

508 Abdulvehhâb, el-İşrâf alâ Nüketi Mesâilî'l-Hilâf, II, 876; Haraşî, Şerhu Muhtasari Halîl, VIII, 88.

509 Bâcî, el-Münteka, VII, 146; Zerkanî, Şerhu'z-Zerkanî alâ'l-Muvatta', IV, 241.

510 Bâcî, el-Münteka, VII, 86.

511 Abdulvehhâb, el-Meûne alâ Mezhebi Âlimi'l-Medîne, 1339; Halîl, et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib, VIII, 143.

cezası yoktur.”⁵¹² Keza Müdevvene’de şöyle geçmektedir: “Yerinde duran göz hakkında Mâlik ne der, diye sorduğumda o Mâlik’in ‘Bu içtihatla belirlenir.’ dediğini aktardı. Mâlik Zeyd b. Sâbit’in bunun cezası olarak yüz dinar belirlendiğine dair rivayetiyle amel etmemiştir, dedi.”⁵¹³

c. İmam Mâlik’in Bu Haberle Amel Etmeme Gerekçesi

Yerinde duran göz hakkında sahabenin görüşleri farklılık arz etmektedir. Zeyd bunun için yüz dinar takdir etmiş, Ömer b. el-Hattâb ve İbn Abbâs’tan ise onların bu suç için diyetin üçte biri ceza takdir ettikleri aktarılmıştır.⁵¹⁴ Mesrûk ve İbrâhîm en-Nehaî’den de bu suçun cezası için adalet sahibi birinin hükmüne başvurulması gerektiği rivayet edilmiştir.⁵¹⁵ İmam Mâlik’in içtihadı da bu yöndedir. Zira bu hususta herhangi bir hüküm varit olmamıştır; böyle bir durumdaki gözün faydası gitmiş olduğundan ve kalan şey yalnızca görüntü olduğundan sağlıklı gözün diyeti takdir edilmez. Bu nedenle de burada içtihat yolu açıktır.⁵¹⁶

512 Mâlik, el-Muvatta’, 658.

513 Mâlik, el-Müdevvene, IV, 570.

514 İbn Rüşd, Bidâyetü’l-Müctehid, IV, 206.

515 Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübrâ, “Can Haricindeki Şeylerin Diyeti”, 28.

516 Bâcî, el-Münteka, VII, 86; Zerkanî, Şerhu’z-Zerkanî alâ’l-Muvatta’, IV, 293.

SONUÇ

Bu çalışma İmam Mâlik'in hadisleri kabul noktasındaki şartlarını ortaya koymuş, onun hadislerle amel etmesine engel olan beş usulî sebebi açığa çıkarmıştır.

Bu çalışma Medine ehlinin amelinin bu sebeplerden biri olduğunu ve tek sebep olmadığını ortaya koymuştur.

Aynı zamanda çalışma, İmam Malik'in hadisler karşısındaki tavrını ve bazı hadislerle amel etmemesinin onun usulüne uygun olduğunu açığa çıkarmıştır. Bu da onda asıl ve fer'in uyum içinde olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma İmam Mâlik'in kendisiyle amel etmediği ya da tevil ederek zahiriyle amel etmediği yetmiş sekiz hadisi ortaya çıkarmıştır. Bunlardan on üçü, Kur'an'ın zahirine muhalif olduğu için amele konu etmediği hadislerdir. Yirmi bir tanesiyle tercihe şayan olan başka hadislerle çelişmesi nedeniyle amel etmemiştir. On bir tanesini Medine ehlinin ameline muhalif olması gerekçesiyle amele konu etmemiştir. Keza yirmi bir tanesiyle sabit şerî kaidelerle çeliştiği için amel etmemiştir. Sahabe sözlerinden on iki tanesiyle ise aynı konuda farklı sahabilerden rivayet edilen başka sözler arasında içtihat ederek tercih yapması nedeniyle amel etmemiştir.

Bu çalışmayla tüm bu hadis ve sözler bir araya getirilerek incelenmiş, İmam Mâlik'in usulüyle çelişen ve onu bu hadislerle amel etmemeye ya da tevil ederek zahirini amel dışı bırakmaya iten nedenler ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

- ADEVÎ, A., 1994, *Hâşiyetu'l-Adevî alâ Kifâyeti't-Tâlibî'r-Rabbânî*, Dâru'l-Fikr Thk. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed el-Bikaî, Beyrut, 2c.
- AHMED B. HANBEL, 2001, *Müsnedu Ahmed*, Müessesetu'r-Risâle Thk. Şuayb el-Arna'ût vd., by., 45.
- BÂCÎ, S., 2003, *el-İşâre fî Usûli'l-Fıkh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Thk. Muhammed Hasen Muhammed Hasen İsmâîl, Beyrut, 1c.
- _____, 1913, *el-Münteka Şerhu'l-Muvatta*, Matba'atu's-Sa'âde, Mısır,
- _____, 1986, *İhkâmu'l-Fusûl fî Ahkâmi'l-Usûl*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Thk. Abdulmecîd Turkî, Beyrut, 2c.
- BEYHAKÎ, A., 2003, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Thk. Muhammed Abdulkahir Atâ, Beyrut.
- _____, 1991, *Ma'rifetu's-Sünen ve'l-Âsâr*, Câmiatu'd-Dirâsârî'l-İslâmiyy, Thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî, Pakistan, 15c.
- BUHÂRÎ, M., 2001, *Sahîhu'l-Buhârî*, Dâru Tavki'n-Necât, Thk. Muhammed Züheyr b. Nasr, Beyrut, 9c.
- CÜRCÂNÎ, A., 1983, *et-Ta'rîfât*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut,
- DÂRİMÎ, A., 2000, *Sünenu'd-Dârimî*, Dâru'l-Muğnî li'n-Neşr ve't-Tevzî, Thk. Huseyn Selîm Esed ed-Dârânî, Suudi Arabistan, 4c.
- DÂRUKUTNÎ, A., 2004, *Sünenu'd-Dârukutnî*, Müessesetu'r-Risâle, Thk. Şuayb el-Arna'ût vd., Beyrut, 5c.
- DESÛKÎ, M., ts., *Hâşiyetu'd-Desûkî 'alâ's-Şerhi'l-Kebîr*, Dâru'l-Fikr, by., 4c.
- EBÛ DÂVÛD, S., ts., *Sünenu Ebî Dâvûd*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, Beyrut, 4c.
- EBÛ ZEHRA, M., ts., *Mâlik: Hayâtuhû ve Asruhû ve Ârâuhû ve Fıkhuhû*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Mısır, 1c.
- HALÎL, 2008, *et-Tavzîh fî Şerhi Muhtasari İbni'l-Hâcib*, Merkezu Necîbeveyh li'l-Mahtûtât ve Hıdmeti't-Turâs, Thk. Ahmed b. Abdulkerîm Necîb, Saraybosna,
- _____, 2005, *Muhtasaru Halîl*, Dâru'l-Hadîs, Thk. Ahmed Câd, Kahire,
- HARAŞÎ, M., ts., *Şerhu Muhtasari Halîl*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 8c.
- HATTÂB, Ş., 1992, *Mevâhibu'l-Celîl fî Şerhi Muhtasari Halîl*, Dâru'l-Fikr, by., 6c.
- ISFAHÂNÎ, M., 1986, *Beyânu'l-Muhtasar: Şerhu Muhtasari İbni'l-Hâcib*, Dâru'l-Medenî, Suudi Arabistan, 3c.
- ITIR, N., 1997, *Menhecu'n-Nakıd*, Dâru'l-Fikr, Suriye, 1c.
- İBN 'ÂŞÛR, 2007, *Keşfu'l-Muğattâ mine'l-Me'ânî ve'l-Elfâzi'l-Vâkı'a fî'l-Muvatta'*, Dâru Suhnûn li'n-Neşr ve't-Tevzî, Tunus, 1c.
- İBN ABDÎ'L-BERR, Y., 2000, *el-İstizkâr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Thk. Sâlim Muhammed Atâ ve Muhammed Alî Muavvid, Beyrut, 9c.
- _____, 1980, *el-Kâfî fî fıkhî Ehli'l-Medîne*, Mektebetu'r-Rıyâd el-Hadîse, Thk. Muhammed Muhammed Ahyed, Riyâd, 2c.
- _____, 1967, *et-Temhîd limâ fî'l-Muvatta' mine'l-Me'ânî ve'l-Esânîd*, Vizâretu Umûmî'l-Evkaf ve's-Şuûn el-İslâmiyye, Thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî ve Muhammed Abdulkebîr el-Bekrî, Mağrib, 24c.
- İBN CİZZÎ, M., 1981, *el-Kavânînu'l-Fıkhîyye*, (el-Mektebetu's-Şâmile nüshası), 1c.
- _____, 2003, *Takrîbu'l-Vusûl ilâ İlmi'l-Usûl*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Thk. Muhammed Hasen İsmâîl, Beyrut, 1c.
- İBN HACER, A., 1959, *Fethu'l-Bârî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 13c.

- _____, 1997, *Nuhbetu'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser*, Dâru'l-Hadîs, Thk. Isâm es-Sabâbitî ve Imâd es-Seyyid, Kahire, 1c.
- İBN HALLİKÂN, A., 1971, *Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, Dâru Sâdır, Thk. İhsan Abbas, Beyrut, 7c.
- İBN MÂCE, M., ts., *Sünenu İbn Mâce*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî, by., 2c.
- İBN MANZÛR, M., 1993, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut, 15c.
- İBN RÜŞD (DEDE), M., 1988, *el-Beyân ve't-Tahsîl ve'ş-Şerh ve't-Tevcîh ve't-Ta'lîl li'l-Mesâili'l-Müstehrace*, Thk. Muhammed Hacî vd., Beyrut, 20c.
- İBN RÜŞD, M., 2004, *Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid*, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 4c.
- İBNU'L-ARABÎ, M., ts., *Âridatu'l-Ahvezî bi Şerhi Sahîhi't-Tirmizî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 13c.
- _____, 1992, *el-Kabes fî Şerhi Muvattai Mâlik b. Enes*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Thk. Muhammed b. Abdullah Veled Kerîm, Beyrut, 3c.
- _____, 1999, *el-Mahsûl*, Dâru'l-Beyârik, Thk. Huseyn Alî el-Yudrî ve Sa'îd Fûde, Ammân,
- _____, 2007, *el-Mesâlik fî Şerhi Muvatta'i Mâlik*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 8c.
- İBNU'L-FAHHÂR, M., 2009, *el-İntisâr li Ehli'l-Medîne*, Merkezu'd-Dirâsât ve'l-Ebhâs ve İhyâ'i't-Turâs, Thk. Muhammed el-İdrîsî, Ribât, 1c.
- İBNU'L-KASSÂR, A., 2006, *Uyûnu'l-Edille fî Mesâili'l-Hilâf beyne Fukahâi'l-Emsâr*, Mektebetu'l-Melik Fühâd el-Vataniyye, Thk. Abdulhamîd b. Sa'd b. Nâsir, Riyâd, 3c.
- İBNU'S-SALÂH, O., 2002, *Edebu'l-Muftî ve'l-Müsteftî*, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem, Thk. Muvaffak b. Abdullah Abdulkadir, Medine, 1c.
- _____, 1986, *Mukaddimetu İbni's-Salâh*, Dâru'l-Fikr (thk. Nureddin İtir), Suriye, 1c.
- KADI ABDULVEHHÂB, 1999, *el-İşrâf 'alâ Nüketi Mesâili'l-Hilâf*, Dâru İbn Hazm, Thk. el-Habîb b. Tâhir, by., 2c.
- _____, 2004, *et-Telkîn fî'l-Fıkhi'l-Mâlikî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Thk. Ebû Üveys Muhammed Bû Habze el-Hasenî et-Tatvânî, Beyrut, 2c.
- _____, ts, *el-Meûne alâ Mezhebi Ehli'l-Medîne*, el-Mektebetu't-Ticâriyye, Thk. Hamîş Abdulkhak, Mekke, 3c.
- _____, 2009, *Uyûnu'l-Mesâil*, Dâru İbn Hazm li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', Thk. Alî Muhammed İbrâhîm Bû Ruveybe, Beyrut, 1c.
- KÂDİ İYÂZ, 1998, *İkmâlu'l-Mu'lim bi Fevâidi Müslim*, Dâru'l-Vefâ' li't-Tıbbâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', Thk. Yahyâ İsmâîl, Mısır, 8c.
- _____, 1956, *Tertîbu'l-Medârik ve Takrîbu'l-Mesâlik*, Matba'atu Fudâle, Thk. İbn Tâvî et-Tanecî vd., Mağrib, 8c.
- KANÂZİÎ, A., 2008, *Tefsîru'l-Muvatta'*, Dâru'n-Nevâdir, Thk. Âmir Hasen Sabrî, by., 2c.
- KANDEHLEVÎ, M., 2003, *Evcezu'l-Mesâlik ilâ Muvatta'i Mâlik*, Dâru'l-Kalem, Dimaşk, 17c.
- KARÂFÎ, A., 1994, *ez-Zehîra*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Thk. Muhammed Hacî vd., Beyrut, 4c.
- _____, 1995, *Nefâisu'l-Usûl fî Şerhi'l-Mahsûl*, Mektebetu Nizâr Mustafâ el-Bâz, Thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd ve Ali Muhammed Mu'avvid, Mektebetu'l-Mekreme, by., 1c.
- _____, 1973, *Şerhu Tenkîhi'l-Fusûl*, Şeriketu't-Tıbbâ'a el-Fenniyye el-Muttahide, Thk. Taha Abdurraûf Sa'd, b.y., 1c.

- KAYRAVÂNÎ, İ., 1999, *en-Nevâdir ve 'z-Ziyâdât 'alâ mâ fî'l-Müdevvene min Ğayrihâ mine'l-Ümmühât*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Thk. Abdulfettâh Muhammed el-Hulv vd., Beyrut, 15c.
- KURTUBÎ, A., 1996, *el-Müfhim li mâ Eşkele min Telhîsi Kitâbi Müslim*, Dâru İbn Kesîr, Thk. Muhyiddîn Deyb Misto vd., Dimaşk, 7c.
- LAHMÎ, A., 2011, *et-Tebsire*, Vizâretu'l-Evkaf ve's-Şuûn el-İslâmiyye, Thk. Ahmed Abdulkerîm Necîb, Katar, 14c.
- MÂLİK B. ENES, 1992, *el-Muvatta' bi Rivâyeti Ebî Mus'ab ez-Zührî*, Müessesetu'r-Risâle, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, by., 2c.
- _____, 2013, *el-Muvattâ' bi Rivâyeti Yahyâ el-Leysî*, Müessesetu'r-Risâle Nâşirûn, Thk. Külâl Hasen Ali, Dimaşk, 1c.
- _____, 2019, *el-Müdevvene el-Kübrâ bi-Rivâyeti Sahnûn*, el-Evkafu's-Suûdiyye, 16c.
- _____, 1994, *el-Müdevvene*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 4c.
- MARAŞLÎ, Y., ts., *İlm Fahraseti'l-Hadis*, Dâru'l-Marifa, Beyrut, 1c.
- MÂZİNÎ, M., 1988, *el-Mu'lim bi Fevâidi Müslim*, ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, Thk. Muhammed eş-Şâzelî en-Neyfer, Tunus, 3c.
- MEVVÂK, M., 1994, *et-Tâcu'l-İklîl li Muhtasari Halîl*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 8c.
- MUHAMMED B. SA'D, 1987, *et-Tabakatu'l-Kübra: Mütemmimu't-Tâbi'iyîn, Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem*, Thk. Ziyâd Muhammed Mansur, Medine, 1c.
- MÜSLİM, ts., *Sahîhu Müslim*, Dâru İhyâ'i't-Turâsi'l-Arabî, Thk. Muhammed Fu'âd Abdalbâkî, Beyrut, 5c.
- NESÂÎ, A., 1986, *Sünenu'n-Nesâî*, Mektebetu'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, Thk. Abdulfettâh Ebû Ğudde, Halep, 9c.
- NEVEVÎ, Y., 1985, *et-Takrîb ve't-Teysîr*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Thk. Muhammed Osmân el-Haşet, Beyrut, 1c.
- _____, ts., *Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Luġât*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 4c.
- SÂVÎ, A., ts., *Haşiyetü's-Sâvî Ale's-Şerhi's-Saġîr*, Dâru'l-Maârif, by., 4c.
- SUYÛTÎ, A., ts., *Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, Dâru Tıybe, Thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Fâriyâbî, by., 2c.
- _____, 1907, *Tezyînu'l-Memâlik bi Menâkıbı Seyyidinâ el-İmâm Mâlik*, el-Matba'atu'l-Hayriyye, Mısır, 1c.
- _____, 1969, *Tenvîru'l-Havâlik Şerhu Muvattai Mâlik*, el-Mektebetu'l-Ticâriyye el-Kübrâ, Mısır, 2c.
- ŞÂFÎÎ, M., 1990, *el-Ümm*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 8c.
- _____, 2004, *Müsnedu's-Şâfîî*, Şeriketu Ğarrâs li'n-Neşr ve't-Tevzî, Thk. Mâhir Yasin Fahl, Kuveyt, 4c.
- ŞÂTİBÎ, İ., 1997, *el-Muvâfakât*, Dâru İbn 'Affân, Thk. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen, Kahire, 7c.
- ŞEYBÂNÎ, M., 1983, *el-Hucce 'alâ Ehli'l-Medîne*, 'Âlemu'l-Kütüb, Thk. Mehdî Hasen el-Keylânî, Beyrut, 4c.
- TENÛHÎ, İ., 2007, *et-Tenbîh alâ Mebâdi'i't-Tevcih*, Dâru İbn Hazm, Thk. Muhammed Belhasan, Beyrut, 2c.
- TİRMİZÎ, M., 1988, *Sünenu't-Tirmizî*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut, 6c.
- ULYEŞ, M., 1989, *Menhu'l-Celîl Şerhu Muhtasari Halîl*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 9c.
- ZEHEBÎ, M., 1985, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'*, Müessesetu'r-Risâle, Thk. Şeyh Şuayb el-Arnaût vd., Beyrut, 25c.

- ZERKANÎ, M., 2003, *Şerhu'z-Zerkanî 'alâ'l-Muvatta'*, Mektebetu's-Sekafe ed-Dîniyye, Thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd, Kahire, 4c.
- ZERRÛK, A., 2006, *Şerhu Zerrûk alâ Metni'r-Risâle*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2c.

